

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 15 17. aprila 1980 Leto XVIII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:
DRAGO VRESNIK

Odgovorni urednik:
TONE URBAS

Novinarji – uredniki:
ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino

MILENKO STRAŠEK – reportaža

MILENA STRAJNAR – kultura

BOJANA ZOKALJ-JESIĆ – naša organizacija

Lektor-redaktor:
KATJA HVALA

Tehnični urednik:
SINE KOVIČ ml.

Tajnica uredništva:
MARA OKORN

Telefon uredništva: 327-780

Vodja uprave:
FRANC RUPNIK

Uprava in naročninski oddenek:
Miklošičeva 28/I p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Letna naročnina 240 din, za inozemstvo 260 din, posamezna številka v prosti prodaji 5 din

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljnega davka od prometa proizvodov

Korekture in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Drago Košmrlj

Berlinguer na
Kitajskem

str. 3

Po sledih zavezniških
letalcev med NOB

str. 6

Dr. Štefka Cobelj

Okupatorjev bes pred
dokončnim porazom

str. 17

Živa Drole

Šola za življenje

str. 18

Proslava ob 60-letnici železničarske stavke v Ljubljani.

foto: Jože Čurin

Ob petintrideseti obletnici osvoboditve taborišča Buchenwald je bila v tem vzhodno-nemškem kraju veličastna komemoracija, ki se jo je udeležilo okoli 30.000 ljudi iz številnih evropskih držav. Med njimi je bilo tudi okoli dvesto Jugoslovancev, bivših internirancev in njihovih svojcev. Reportažni zapis ob petintrideseti obletnici osvoboditve koncentracijskega taborišča Buchenwald bomo objavili v naši prihodnji številki.

Foto: Jani Alič

Obojnikovo pod Raduho, kmetija, ki leži skorajda tisoč metrov nad morjem v zgornje-savinjskih hribih, je ena mnogih slovenskih kmetij, s katerimi vse bolj računamo, kadar govorimo o splošnem ljudskem odporu. Višinske kmetije niso več odročne. Skoraj do sleherne kmetije vodi cesta, smrdljive brljivke pa so stvar preteklosti. Morda bi kazalo nekoliko bolj organizirati kmetijsko proizvodnjo in tako tem kmetijam zagotoviti tudi socialno varnost. Več o tem na zadnji strani.

foto: Milenko Strašek

Naš boj za stabilizacijo gospodarstva ne pomeni ne- kakšne ustalitve, stopicanja na mestu. Nasprotno, pome- niti mora novo dinamiko s težnjo po modernizaciji go- spodarstva, po osvajanju so- dobne tehnologije predvsem z lastnim znanjem ter na podlagi enakopravne specia- lizacije in kooperacije v me- dnarodnih okvirih. Nenehno moramo povečevati sposo- bnost naših kadrov, strokov- njakov in vseh delavcev, da bi ne samo doumeli, temveč

**Več in
boljše
delati**

tudi uresničili kakovostne spremembe, ki jih objektiv- no terja sedanja stopnja go- spodarskega in družbenega razvoja. Nepomirljivo se mo- ramo spopadati z neracional- nostjo, tradicionalizmom in konservativnostjo v tehnolo- giji in organizaciji dela. Na- povedati moramo vojno ne- marščini, pišmeuhovstvu na vseh področjih, kajti dovolj imamo ustvarjalnih poten- cialov, da poglobimo samo realnost življenja našega na- roda. Predvsem pa je treba v vsej Jugoslaviji več in bolje delati, da bomo razvite deže- le prekosili ne samo po naro- dnem dohodku na prebival- ca, temveč tudi po produk- tivnosti dela in po kvaliteti samoupravnih družbenih odnosov. Doseči moramo takšno raven produktivnosti dela, ki bo zagotavljalo traj- no in enakopravno vključi- tev našega gospodarstva v mednarodno delitev dela.

Delo in ustvarjalnost sta poglavitni vrednoti sociali- stičnega samoupravljanja, možnost višje življenjske ravni delovnih ljudi, vključi- no z možnostjo hitrejšega ra- zvoja nacionalne kulture in celotne družbene nadstavbe. Še odločneje se moramo po- staviti po robu širjenju po- rabniške mentalitete, ki po- gosto zajema tudi širše skup- nosti – poraba v federaciji ni pri tem nobena izjema – in ne samo posameznike, ki bi radi dobro živeli z malo dela ali celo na račun žuljev dru- gih, hkrati pa godrnjali zara- di inflacije in divjanja cen, h kateremu tudi sami izdatno pripomorejo. Ni nobena skrivnost, da k temu veliko pripomore neustrezno na- grajevanje in zastarel šolski sistem ter deformirani od- nosi med vrednotenjem pro- izvodnega in administrativ- noupravnega dela.

**Iz govora Franca Šetinca na
proslavi ob 60. obletnici
železničarske stavke**

Tovariš Tito, s teboj smo močnejši

Budno spremljanje zdravstvenega stanja našega predsednika nam iz dneva v dan prinaša vesti zdravniškega konzilija. Slabše počutje tovariša Tita skrbi vsakega našega državljana. Pljučnica sicer ne kaže težnj širjenja, so pa opazni znaki obolenja jeter in spremljajoča zlatenica. Zdravniki se trudijo, da bi tovarišu Titu čimprej vrnilo zdravje.

Medtem ko državljani Jugoslavije še vedno zasipajo svojega predsednika Tita z najlepšimi željami in zapirigami: Tovariš Tito, s teboj smo močnejši, pa v svetovnih sredstvih informiranja še naprej prevladujejo teme o razvoju sodobne Jugoslavije in osebnosti predsednika Tita kot državnika naše epohe, pionirja humanega socializma, kateremu so mir in dobrobit človeštva osnovna skrb.

»Predsednik Tito je osebnost, ki z vso močjo označuje enotnost jugoslovanskih narodov in narodnosti.« S temi besedami alžirski vojaški list El dzeih predstavlja javnosti te neuvrščene arabske dežele osebnost predsednika Tita. Mehiška Revija kulture, ki jo izdaja list Nacional, je največji del svoje zadnje številke namenila vlogi predsednika Tita in Jugoslavije v sodobnem svetu. Med drugim so zapisali: »Tito je Jugoslovonom omogočil razcvet kulture in nacionalne identitete vseh narodov in narodnosti Jugoslavije.«

Štafeta s pozdravi in željami

V petek 11. aprila so pripravili štafeti slavnostni sprejem v makedonskem glavnem mestu Skopju. Nosilo jo je dva tisoč mladih rok. Najbolj veselo je bilo v otroški ustanovi Bratstvo-enotnost, saj so otroci pripravili nosilcem štafete izjemno slovesen sprejem. Naslednjega dne je štafeta krenila proti General-Jankoviću, kjer so jo na skupnem srečanju mladih iz Makedonije in Kosova prevzeli mladi Kosovčani. Kosovska mesta so okrašena z zastavami in transparenti v več jezikih: albanščini, srbohrvaščini in v turškem jeziku. V Prizrenu so jo pričakali s pesmijo Jugoslavija. Iz Suve reke, kjer je prenočila, so štafeto prenesli preko Lipljana in Varošice v Uroševac, kjer so se štafeti pridružila sporočila krajevnih štafet, devetnajstih delovnih organizacij, mladinskih organizacij in krajevnih skupnosti. Tako je v ponedeljek prispelo v Kosovsko Mitrovico tudi dvanajst lokalnih štafet. Več kot trideset tisoč prebivalcev je izrazilo zvestobo tovarišu Titu in delu za našo neodvisno, neuvrščeno in samoupravno pot. Naslednjega dne je štafeta prestopila v metohijsko pokrajino skozi občine Orahovac, Đakovica, Dečani, Peć, Klina in Istok.

Na progah pionirjev kurirjev

Kurirčkova pošta na vseh petih progah v Sloveniji ima za seboj že kar lepo število kilometrov. Predaje potekajo po natančno dogovorjenem urniku. Mladi kurirji se ne dajo preliščiti. Na vseh šolah in v vseh pionirskih odredih pripravljajo slovesne sprejeme in mitinge. Pionirji se pogovarjajo z borci, obiskujejo spomenike iz NOB, hkrati pa preizkušajo svojo pripravljenost na splošni ljudski odpor.

Najlepši trenutki na poti kurirčkove pošte pa so gotovo tisti, ko pionirji preberejo pismo z željami in čestitkami svojemu ljubljanskemu Titu.

Kurirčkova pošta na progi TV-Dolenjska bo v petek, 18. aprila, v Dolenji vasi, na progi G-Gorenjska je v četrtek, 17. aprila, na Jamniku, na Primorskem je istega dne predaja kurirčkove pošte na Črnem kalu, koroški pionirji kurirji jo bodo predali na Kalski planini, na štajerski progi Š pa jo bodo pionirji iz Lenarta predali Mariborčanom v Voličini.

Zatrimo klevete

Odmev na Zlohotni odmev zločina v Podkorenu, 13. št. TV-15

V 13. številki TV-15 z dne 3. aprila sem prebral članek Zlohotni odmev zločina v Podkorenu. Česa vsega se nekdanji in tudi sedanji sovražniki v boju NOV in naše družbene ureditve ne spomnijo, samo da zmanjšajo težo žrtev za svobodo. Ne razumem, zakaj oblast, ki smo si jo priborili mi borci in aktivisti NOV, ne stopi na prste takšnim protidružbenim elementom. Sami smo proti takšnim klevetam brez moči in lahko za njimi tako kot tovariš Vidic zapremo le svoja vrata.

Poznal sem tovariša Miho Ariha. Bila sva osebna prijatelja in sva že spomladi leta 1943 sodelovala kot aktivista obveščevalca. Oba sva službovala pri železnici kot mizarja na Hrušici. Bili smo štirje aktivisti obveščevalci. Vsi skupaj pa smo povezovali Gorenjsko od Kranja skozi Jesenice do Bohinjske Bistrice. V skupini smo bili: Miha Arih, Franc Selan, Janko Lukanc in jaz. Kako tragično je končal Miha, vemo. Franc Selan je dočkal osvoboditev kot poročnik NOV. Umrl je pred dvema desetletjema. Počiva za cerkvenim zidom pokopališča v Bohinjski Bistrici. Janko Lukanc s Sela pri Bledu je imel manj sreče. Po vojni smo ga prekopal in prepeljali na Dovje. Truplo je bilo brez glave.

Vsi štirje smo obvladovali obveščevalne zveze za Koroški odred, Jeseniški in Bohinjski odred ter Gorenjsko vojno področje. Če bi bil pokojni tovariš Miha Arih izdajalec in gestapovec, zakaj ni tudi nas treh izdal? To bi mu niti ne bilo težko in še sumljiv ne bi postal. Zato obsojam vsakogar in vse, ki blatijo naše padle borce, ki se sami ne morejo braniti, ter omalovažujejo pomen našega herojskega boja, katerega sadove uživajo danes vsi tisti, ki so takrat stali ob strani ali bili celo v sovražnem taboru.

FRANC TERAN
Kidričeva 55, Velenje

Stoletnik

Ondan, ko smo ga obiskali na domu v Cerkuvi 2 za Bežigradom, je bil veselo razporejen v krogu znancev, prijateljev in svojcev, ki so mu prišli voščiti za njegov visoki jubilej – sto let.

Franc Frandolič se je rodil v Rubijah pri Savodnjah nedaleč od Gorice. V družini je bilo šest otrok.

Vojaški suknjič je nosil nekaj več kot sedem let, še v stari Avstroogrski.

Potem se je preselil k bratu Jožetu v Kobarid. Njegovo službovanje v Gradiški se je končalo s prihodom Italijanov. Kot zavezen Slovenec se je odpravil v Trst. Zaradi naraščajočega fašističnega terorja pa se je nato preselil v Koper.

Ko smo ga vprašali po receptu za dolgo življenje, je dejal: »Živel sem zmerno, pil le redko, kadil pa do 60. leta in to cigare. Moja najljubša hrana je bila domača, predvsem ajdovi žganci z mlekom.«

Slavljenc se je zagledal v sliko – primorski motiv, ki mu ga je podarila krajevna skupnost Boris Kidrič skupaj s predstavniki zveze združenj borcev, Rdečega križa in socialne službe, mi pa smo zaželeli še zdravih let.

J.Čurin

Kdo je držal dežnik?

Odmev na Soncu in svetlobi naproti, 13. številka TV-15

V 13. številki TV-15 ste na 6. strani objavili v rubriki Srečanja pogovor s tovarišem Stanetom Škrabarjem–Braškarjem, na 7. strani pa fotografijo tovariša Tita, ko je maja 1945 prvič govoril v Ljubljani. Novinarica Milena Štrajnar, ki je pogovor zapisala, pravi na koncu tega zapisa k sliki: »Fotografiral sem ga, ko med naliivom govori na balkonu ljubljanske univerze; dežnik je držal Kardeljev oče.«

Kako in komu se je podtaknila tako huda pomota?

Resnično se je ta govor odvijal v dokaj dramatičnih okoliščinah, kajti sredi govora je prihrumela nevihta n strela, ki je udarila v električno napeljavo, je prekinila tudi ozvočenje. Tako je bilo mogoče maršalu, ki tudi v najhujšem naliivu ni prekinil govora, slediti samo iz neposredne bližine. Ker sem bil takrat kot direktor Tanjuga za Slovenijo zadolžen za maršalov govor, sem brž priskočil k maršalu in sredi naliiva nadaljeval s stenografiranjem maršalovega govora. Pisatelj Cvetko Zagorski, ki je bil v neposredni bližini, je pritekel izpod balkona z dežnikom in me zaščitil, medtem ko je maršal dežnik odklonil in je dopustil edino to, da so ga ogrnili s plaščem. Tako torej dežnika ni pridržal Kardeljev oče, pač pa Cvetko Zagorski, ki ima zato zaslugo, da nam je uspelo zabeležiti ta edinstveni govor, ki bi sicer propadel, kajti na razmočenem papirju ne bi bilo mogoče stenografirati.

V popoldanskih urah sem prišel k maršalu, da govor pregleda in ga odobri za objavo. Iz zaupanja je nato sledilo naročilo, da se že naslednjega dne pojavim pri maršalu v bivši Vidmarjevi vili v Savljah, ko bo sprejel slovensko kulturno in umetniško delegacijo, ki jo je vodil pokojni pesnik Oton Župančič. Poleg dr. Ferda Kozaka so bili v njen še Pavel Golia, takratni ravnatelj ljubljanske Drame, profesor dr. France Kidrič, pisatelj dr. France Koblar in Franjo Albreht ter akademski slikar Božidar Jakac.

Toliko torej na rob verodostojnosti temu izjemnemu zgodovinskemu dogodku.

MILAN MEGUŠAR-BORUT
predstojnik redakcije
skupščine SRS, Ljubljana

Dopolnilo k članku Soncu in svetlobi naproti, 13. št. TV-15

K pogovoru novinarke Milene Štrajnarjeve s tovarišem Stanetom Škrabarjem v letošnji 7. številki TV-15 se oglašam le toliko, kolikor lahko z gotovostjo dopolnim besedilo, ki se nanaša na fotografijo, objavljeno s podpisom Tito maja 1945 v Ljubljani. Med besedilom je fotografija dodatno obrazložena takole: »Fotografiral sem ga, ko med naliivom govori na balkonu ljubljanske univerze; dežnik je držal Kardeljev oče.« Vendar pa s fotografije ni videti, da bi maršalu kdorkoli držal dežnik. Pač pa stoji v ozadju inž. Megušar, ki drži dežnik meni, uredniku Slovenskega poročevalca. Dodam naj le še to, da se medlo spominjam, in ne da bi trdil z vso gotovostjo, da je priskočil k maršalu, ko je bil že po ogrnjenem plašču in suknjiču uniforme precej moker, tovariš Aleš Bebler.

CVETKO ZAGORSKI
Ljubljana

Doprski kip Josipu Križaju

Odmevi na Josip Križaj ni narodni heroj, 14. št. TV-15

Letos na dan letalstva bodo postavili doprski kip španskemu borcu in borcu NOV, letalskemu oficirju Josipu Križaju v Sečoveljah.

V članku, ki je bil objavljen v št. 8 TV-15, je bilo pomotoma navedeno, da je bil tovariš Križaj narodni heroj. Prosim za

opravičilo! Podatke sem si zapisal na neki seji ZB v Piranu, kjer so med drugim govorili o njegovih herojskih delih med špansko vojno in o njegovem nesebičnem delu med NOB in po vojni.

MILAN CIRK
Koprška 9, Portorož

V drugem stavku drugega odstavka se je vrnila neljuba tiskarska napaka v izrazu: da je Josip Križaj ustrelil namesto sestrelil tri Nemce, kar pomeni, da je imel v značnih bitkah tri zmage nad Nemci, ne pa, da je ustrelil tri Nemce.

Ivan Javor-Igor

V TV-15, št. 8, 28. februarja 1980, je bil na strani 10 objavljen članek dopisnika M. C. iz Pirana z naslovom Priznanja letalcem-prekomorcem, kjer omenja narodnega heroja Josipa Križaja. Kot vdova po Josipu Križaju vem, da ni bil narodni heroj, čeprav so po njegovi smrti dvakrat začeli postopek za priznanje herojstva, toda obakrat ga je nekdo spet zavrnil. Križajeva zasluga ni v tem, da je ustrelil tri Nemce, kot piše Ivan Javor-Igor v TV-15, št. 14, dne 10. aprila 1980, temveč zato, ker je kot komandir eskadrilje že v Španiji in potem kot komandir eskadrilje v NOV vzgojil vrsto dobrih letalcev. Res je živel v Smederevski Palanki, kjer sva se spoznala, toda poročila sva se v Beogradu. Očitna kleveta pa je Javorjev stavek: »Bil je mobiliziran v NOV jeseni 1944, ko so bili ti kraji že osvobojeni.« Kot invalid iz španske državljanske vojne na strani rdečih moj pokojni mož Josip Križaj ni mogel dolgo pešati, zato sva delovala oba kot aktivista že od 1941 v Rači Kragujevački; zbirala oblačila in orožje za partizane, bila preganjana, Josip pa je bil tudi zaprt. Imel je status borca oziroma aktivista od leta 1941. Podatki o Josipu Križaju v knjigi Čuvare našega neba so seveda pravilni.

Jelena Križajeva,
Ljubljana, Trg mladinskih delovnih
brigad 3/I

Pilota Josipa Križaja (na fotografiji), komandirja republikanske lovske eskadrilje, so odpeljali ranjenega v ujetništvo, najprej v bolnišnico Talaveza in nato v vojaški zapor v Salamanko (slikano 14. oktobra 1936)

Iz knjige Čuvare našega neba

Da bi bili ljudje, ki prebirajo TV-15, bolj seznanjeni s tem, kako je Josip Križaj ustrelil tri Nemce, naj zadostuje izveček iz knjige Čuvare našega neba.

»Jugoslovanski zrakoplovci v Španiji. Šestindvajsetega avgusta 1936. leta čez Pariz Križaj z avionom prispe v Madrid... Že naslednjega dne je dosegel svojo prvo značno zmago (prvi Nemec, op. J. K.), ko je podrl nacionalističnega asa kapetana Salasa... V mesecu dni in pol je imel Križaj več kot sto letov, številne boje v zraku in tri zmage (torej tri Nemce, op. J. K.). Na letališču v Albaseti je Križaj prejel od ministra vojske odlikovanje. Napredoval je za komandirja lovske eskadrilje...

Štirinajstega oktobra 1936. leta... Po več kot desetih minutah ogorčenega boja na višini tri tisoč metrov je enemu od nasprotnikov, italijanskemu lovskemu asu Magistrinu, uspelo zadeti Križajevo letalo. Zažgal mu je rezervoar z gorivom in ga ranil v nogo...

Vstopil je v 21. srbsko divizijo in leta 1944 prešel v zrakoplovstvo, kjer je delal kot instruktor. Od 20. januarja 1945 dalje je poveljeval 3. eskadrilji 112. lovskega polka 11. lovske zrakoplovne divizije na sremski fronti vse do konca vojne. Leta 1947 je postal kapetan. Umrl je v letalski nesreči 6. oktobra 1948.«

Berlinguer na Kitajskem

Že sam trenutek, v katerem je prišlo do obiska voditelja italijanskih komunistov Enrica Berlinguerja na Kitajskem, vzbuja pozornost svetovne javnosti na to prvo srečanje najvišjih voditeljev italijanske in kitajske partije po dveh desetletjih popolne odtujenosti med partijama in odsotnosti vsakršnih stikov. Po eni strani gre za dogodke v Afganistanu, ki so vidno vzburlili ne le svetovno javnost pač pa celotno mednarodno komunistično gibanje. Obisk prihaja v času, ko se evropske komunistične partije pripravljajo na pariški sestanek, za katerega sta dali pobudo poljska in francoska partija, italijanska partija pa je poleg španske ter Zveze komunistov Jugoslavije odrekla udeležbo na tem sestanku in izpovedala tudi jasne razloge za tako odločitev.

Hkrati pa gre za obisk predstavnika ene najbolj doslednih partij iz vrst evrokomunističnih sil v komunističnem gibanju zahodne Evrope in to v času, ko so v politiki kitajske partije zaznavni vidni premiki v njeni notranji in mednarodni usmeritvi.

Obisk sicer ne prihaja nepričakovano in čez noč. Led med partijama se je začel taliti že v času zadnjega, petnajstega kongresa KPI, na katerem je kitajsko partijo zastopal kitajski veleposlanik v Rimu in je kitajski tisk pozitivno ocenil delo kongresa. Sledil je obisk delegacije italijanske komunistične mladine na Kitajskem in pa obisk nekaterih časnikarjev glasila Unità na Kitajskem.

Namen obiska je Enrico Berlinguer pojasnil na nedavnem vsedržavnem zasedanju vodilnih partijskih aktivistov, kjer je obrazložil celotno mednarodno politiko partije in njene naloge v sedanjem trenutku zaostrenih mednarodnih odnosov. Kdor pozna naša stališča in metode, s katerimi želimo vzpostavljati in razvijati sodelovanje z vsemi demokratičnimi in naprednimi silami po svetu, komunističnimi in nekomunističnimi, je dejal Berlinguer, mu mora biti jasen cilj, ki ga skušamo uresničiti s tem obiskom na Kitajskem. Po njegovih besedah gre za povsem razumljivo in naravno težnjo: spoznati različne stvarnosti raznih dežel, pri tem pa se držati načela o spoštovanju različnih stališč in samostojnosti vsake partije, na tej podlagi pa z vso iskrenostjo razpravljati o vseh razlikah v stališčih, ki se jih obe partiji tudi zavedata in jih upoštevata. Hkrati pa je naš cilj, je dejal Berlinguer, izrabiti vse možnosti za doseg soglasij povsod tam, kjer so taka soglasja možna, še posebej ko gre za vprašanja miru in enakopravnega sodelovanja. Naša partija, je pribil na koncu Enrico Berlinguer, ni do zdaj niti ne bo v prihodnje svojih odnosov s kakšno partijo uperjala proti drugim partijam.

Da se je vodstvo italijanske partije vestno in vsestransko pripravljalo na sedanjí Berlinguerjev obisk na Kitajskem, dokazujejo tudi vsi številni teoretično poglobljeni prikazi sodobne kitajske stvarnosti in nove smeri kitajske notranje politike in mednarodne usmeritve v italijanskem partijskem tisku. Eden izmed vodilnih predstavnikov vodstva italijanske partije, Paolo Bufalini, je priznal, da si je KPI že dalj časa prizadevala navezati stike s kitajsko partijo, vendar ni dobila ustreznih pobud s kitajske strani vse do nedavnega obiska Hua Guofenga v Rimu lanskega novembra, ko je Berlinguerju naznanil bližnje povabilo na obisk. Odhajamo na ta obisk, je dejal Bufalino, ker ima Kitajska pomembno težo v mednarodnem življenju, ker je njena navzočnost v svetu stvarnost in ker je nujno sodelovanje Kitajske pri vseh naporih sveta za obnovo popuščanja in utrjevanje miru. Zelo pomembne spremembe so se dogodile na Kitajskem, zato obnova normalnih odnosov, ki jih preveča duh iskrenosti, lahko prispeva k utrjevanju miroljubne smeri v mednarodnih odnosih, je sklenil svojo izjavo Bufalini.

Nedvomno pomeni povabilo Berlinguerju vidno znamenje kitajskega vodstva, da začenja drugače vrednotiti politično smer, ki je dobila vidne korenine v zahodnoevropskem komunističnem gibanju in katere najvidnejši predstavnik je prav KPI, se pravi tisto smer, ki nosi naziv evrokomunizem. Povsem je razumljivo, da gre pri tem za obnovo sodelovanja med dvema partijama, ki delujeta v povsem različnih razmerah, pa zato tudi v njuni dejavnosti nastopata iz različnih izhodišč. Najbolj pomembna plat tega obiska utegne biti zato prav tista, ki bo potrdila znano načelo, ki se zanj zavzema tudi KPI, načelo o enotnosti v razlikah in spoštovanje samostojnosti vsake partije.

Drago Košmrlj

Ali bomo zmogli premagati težave?

V prvem četrtletju letos smo v Jugoslaviji porabili za nakup nafte v tujini 670 milijonov dolarjev. Ocenjujejo, da bomo do konca leta morali za to surovino po vsej verjetnosti odšteti okrog štiri milijarde dolarjev. Toda ali bomo to res zmogli?

Vprašanje je več kot upravičeno in ta čas je težko reči, kaj se bo zgodilo do konca leta. Za uvoz surovin nafte namenjamo sedaj že več kot polovico celotnega deviznega priliva. Po nekaterih ocenah naj bi letos porabili v državi blizu 18 milijonov ton surove nafte. Doma naj bi je proizvedli nekaj več kot štiri milijone, vse drugo pa bi bilo treba poiskati na tujih trgih.

Že sedaj pa je na dlani, da zaradi težav, ki smo jim priča v plačilni bilanci, s tolikšnim uvozom najbrž ne bo nič.

Zvezni izvršni svet meni, da bi za sedaj zmogli uvesti le okrog 12 milijonov ton tega goriva, če pa bo cena znova občutneje poskočila, in tega se mnogi bojijo, bodo postale vprašljive še te količine.

Zato ni čudno, če so tudi pri nas pripravili poseben program varčevanja z energijo. Gre za 15 kratkoročnih in 32 dolgoročnih ukrepov, ki naj bi jih začeli nemudoma izvajati, in ki naj bi bistveno prispevali k manjši porabi nafte v vseh republikah in pokrajinah. Očitno je, da je preusmeritev na druge energetske vire nujna, ostaja pa seveda vprašanje, na katere. Številne organizacije združenega dela v državi so se v zadnjem času zaradi podražitve nafte preusmerile na uporabo plina. Strokovnjaki sedaj svarijo, da to ni dobro. Tudi plin se bo po vsej verjetnosti nenehno dražil, mimo tega pa ga moramo prav tako upoštevati, kar našo plačilno bilanco prav nič ne razbremenjuje. Podobno je z električnim tokom. Elektrogospodarstvo že opozarja, da so se potrebe po električni energiji znatno povečale in da so mnogi porabniki nafte prešli na električni tok. To bi bilo sicer v redu, če hkrati ne bi ugotavljali, da elektrike v nekaterih delih države že sedaj zmanjkuje, in da se položaj tudi v bližnji prihodnosti ne bo bistveno popravil. Kje je potem takem izhod?

stveno popravil. Kje je potem takem izhod?

V premogu. To se na prvi pogled sliši nekolikantj neverjetno, vendar se ta čas zdi edino realno. Letno bomo pri nas kmalu nakopali 110 milijonov ton premoga, do leta dva tisoč pa naj bi ta izkop podvojili. Taka pričakovanja so verjetno nekoliko preveč optimistična, toda rešitve iz krize, ki nas bo (pa seveda ne samo nas) v prihodnosti pestila, je treba iskati prav tu. To so doslej že potrdili domala vsi, ki se pri nas ukvarjajo s sedanjim položajem na tem področju.

Seveda bodo za povečan izkop premoga potrebna znatna sredstva, za katera v tem trenutku še ne vemo, kako jih zbrati. V Sloveniji smo že doslej petino vseh naložb namenjali za energetiko. Sprva je sicer kazalo, da bodo v bodoče potrebna za te namene manjša sredstva, vendar smo se očitno ušeli.

Računajo, da bomo v Jugoslaviji morali vložiti v energetiko v prihodnjem srednjeročnem obdobju okrog 210 milijard dinarjev. Ves denar sicer ne bo namenjen za povečanje proizvodnje premoga, znaten del pa prav gotovo. In to velja tudi za našo republiko. Poiskati bo treba nova najdišča premogove rude, znova odpreti številne premogovnike, za katere smo še pred leti menili, da so že odslužili, in da jih ne bomo več potrebovali. Zdaj se je pokazalo drugače.

Po nekaterih ocenah bi premogovniki sami zmogli letno povečati proizvodnjo premoga za šest do osem odstotkov. To bi bilo veliko premalo, zato je že narejen predlog, po katerem naj bi nemudoma namenili del razpoložljivih bančnih sredstev za odprtje novih nahajališč. Le tako bo mogoče zadovoljiti naraščajoče potrebe po tem viru energije in slednjič preiti od napovedovanj h konkretnim ukrepom.

Samo v tem primeru bo dovolj premoga za termoelektrane na tekoča goriva, ki naj bi se (če se bodo republike in pokrajine tako dogovorile) po sedanjem predlogu preusmerile na premog naj-

pozneje v treh letih. Kako bo s preusmerjanjem drugih delov gospodarstva, bomo zvedeli do konca prvega polletja, letos, ko naj bi republiški organi izdelali ustrezne rešitve. Nesporno pa je, da se bodo morali termoelektrarnam pridružiti še nekateri.

Težave, ki jih imamo zaradi podražitve nafte, pa bo treba prebroditi tudi na druge načine. Začeli smo z omejitvami voženj v cestnem prometu. Ocene o tem, koliko smo s tem prihranili deviznih sredstev, so sicer različne, učinek pa v nobenem primeru ni neznamen. Posebno ne v trenutku, ko je dragocen vsak sodček nafte, ki ga uspemo prihraniti.

Pa vendar lahko pričakujemo, da bo prišlo do novih prepovedi. V programu varčevanja z energijo sicer ni izrecno naveden noben ukrep, zato pa v komiteju za promet in zveze toliko bolj hitijo z izračunavanji. O tem, ali bomo dobili bone ali ne, ali bo treba prepoved razširiti še na en konec tedna itn., bodo zadnje besede imele republike in pokrajine. Ta čas je nevhvaležno karkoli napovedovati.

Zato pa je program varčevanja toliko bolj jasn, ko gre za nekatere druge stvari. Predlaga prepoved večernih prireditev, skrajšanje televizijskega programa za eno uro, obvezno uvedbo zimskega delovnega časa, boljše toplotno izolacijo objektov in podobno. Gre torej za predloge, ki niso nikakršen naš lastni izum, saj o njih danes govorijo domala povsod v svetu. Pa ne le govorijo. Marsikje so se z njimi tudi že konkretno spoprijeli.

Nas večina stvari še čaka. Vsaka nova podražitev surove nafte v svetu nas bo na to neusmiljeno opozorila. V zadnjih trinajstih mesecih se je njena cena povečala za nič manj kot 150 odstotkov, za koliko se bo v naslednjih trinajstih, bomo videli. Čas, ko je bila energija sorazmerno poceni, je za zmeraj mimo. Kriza, ki pretresa ves svet, ne bo kratkotrajna, zato se moramo tudi pri nas ukrepati hitro in celovito. Pripravljen program je lahko z nekaterimi dopolnitvami dobra podlaga za to.

Darko Marin

Gradnja doma borcev v Velenju

Velenje, eno najmlajših in najlepših mest pri nas, kljub vse hitrejšemu razvoju še danes nima primerne stavbe, prostora, kjer bi se zbirali borci, ob njih pa mladi, ki bi s pridom prenesli izkušnje starejših v življenje. Gradnja doma borcev narodnoosvobodilnega boja je torej naravna posledica tega dejstva. V Velenju pravijo, da se zavedajo, da brez nenehnega in organiziranega pa tudi spontanega negovanja moralnih vrednot, zgrajenih na tradicijah revolucije, ne gre. Zaradi tega je predsedstvo občinskega odbora ZZB NOV sprejelo družbeni dogovor o varstvu, urejanju in vzdrževanju pokopališč in grobov, zgodovinskih območij iz predvojnega revolucionarnega gibanja, narodnoosvobodilnega boja in povojne izgradnje samoupravnih socialistične družbe na območju občine Velenje. V družbenem dogovoru je tudi stavek o gradnji doma borcev in mladine, gradnja pa je kot najpomembnejša naloga zapisana še v delovnem programu borcev in rezervnih starešin.

Ne le zaradi potreb, pravijo v občini, tudi zaradi bogate revolucionarne tradicije velenjske občine in vse Šaleške do-

line želimo zgraditi ta dom, ki bo naposled predstavljal eno od obeležij, spomin na težke, a slavne dni naše preteklosti. V domu bodo uredili prostore za arhiv, dokumentacijo, muzejsko zbirko, prostor pa bodo dobili tudi študijska knjižnica narodnoosvobodilnega boja, sejna soba ter nekatere družbenopolitične organizacije.

Po prvotni zamisli naj bi dom stal poleg doma splošnega ljudskega odpora, vendar so nekateri predlagali ustreznjšo varianto. Dom naj bi zgradili v parku, v neposredni bližini kotalkališča.

Borci bodo tako končno le prišli do svojih prostorov, možno bo večje, tudi plodnejše zbliževanje starih vojniš tovarišev, boljše sodelovanje z mladimi in ne nazadnje, prišlo bo do oživitve političnega dela borcev. Tudi naša mladina bo v domu tradicije našega boja lahko prenašala na mlajše generacije v času, ko ljudje iz revolucije ne bodo več živeli, pravijo v Velenju, ko zagovarjajo upravičenost gradnje.

Na nedavni seji, kjer so obravnavali tako gradnjo doma kot

sprejetje samoupravnega sporazuma o varstvu spomenikov, so opozorili, da je to edina pot, da zagotove normalno delo. Člani predsedstva občinskega odbora borčevske organizacije, piše nekeje v listinah, so upravičeno nejevoljni in ogorčeni, ker so za ohranitev zgodovinske preteklosti, na katero bi bil ponosen vsak narod, za postavitev spominskih obeležij, odvisni od dobre volje posameznikov v združenem delu. Za vsak dinar, potreben pri gradnji ali obnovi takega spominskega objekta ali obeležja, pravijo, moramo prositi v delovnih organizacijah, ki imajo ali pa ne posluh za naše delo, ki je brez dvoma delo za jutrišnji dan. Če je kdo upravičen od rednih sredstev, potem je to borčevska organizacija. Z družbenim sporazumom, poudarjajo v Velenju, bodo organizacije združene dela pa tudi družbenopolitične organizacije razbremenjene večkratnih zahtev, prošenj, na žalost tudi pritiskov, ki nimajo ničesar skupnega z našo samoupravno, socialistično ureditvijo.

Milenko Strašek

Sestanka nekdanjih aktivistov Skoja, kjer so obravnavali napredovanje zbiranja zgodovinskega gradiva in dokumentov o delovanju te organizacije

Skojevci na delu

Prisrčni stiski rok. Besede tistega tovarištva, ki se je stkalo v njihovem mladnem življenju skozi vojno vihar. Vzkliki. Prihajajo eden za drugim. Premišljuje: naš zglede, iskra naše mlade moči. Nekoč so bili fantje in dekleta; Gorenjci, Dolenjci, Primorci, Štajerci... iz vseh koncev Slovenije. Toda – samo ena misel se pleše med njimi: skojevci! Hitro so doumeli življenje. Morda so se prezgodaj zresnili, toda danes jim ni žal, saj je žar njihove mladosti vzklik v novo domovino in v današnji čas.

Tako je bilo 28. marca v Klubu delegatov, kjer so se nekdanji skojevci zbrali na delovnem sestanku, na katerem so določili naloge v zvezi z zbiranjem gradiva o delu Skoja, in ki jih bodo opravili še do posveta v oktobru. Pobuda za posvet je zrasla iz več smeri: prvi izvir je lanska 60-letnica SKOJ, drugo pobudo je dala zgodovinska komisija pri CK, tretjo pa RK ZSM. Skupina skojevcev je kot smo že poročali, že pred tem sestavila spisek predstavnikov, ki bi pokrili vsa pokrajinska območja v Sloveniji. Že sestavljeni de-

lovni osnutek bodo na podlagi predlogov, ki so jih podali skojevci na tem sestanku, še izpopolnili, za redni potek dela pa bosta skrbeli dve za to odgovorni komisiji. Skojevska organizacija, ki je bila že pred vojno pomembna, saj je začela zbirati mladino okoli partije, je po znani šestojanuarski diktaturi spet oživela. Seveda so nastajale tudi napake, na primer, da je bila skojevska mladina partija v partiji. Slabo je osvetljeno delo mladih okoli leta 1935 in temu bi morali nameniti več pozornosti. Da ne govorimo o vlo-

gi, ki jo je odigral SKOJ med NOB. Prav tako ne smemo zanemariti dela mladih v tretjem obdobju, to je po vojni. O tem je na razpolago že več ohranjenih dokumentov, medtem ko bo treba za obdobje pred vojno precej brskati po spominu. Da pa to ne bi bili le zapisani spomini, pač pa dokumentarno gradivo, je treba zbrati čim več podatkov, ki jih bodo zgodovinarji lahko obdelali in jih postavili v širši okvir, upoštevajoč sočasno politično situacijo v svetu.

Živa Drole

Iz dela borčevskih organizacij

Lani in letos

Podnart

Že proti koncu marca so imeli v Podnartu redno letno sejo borci krajevene organizacije ZB, ki šteje 103 člane. Večino vprašanj, ki so jih borci iz Podnarta obravnavali na svoji letni konferenci, so posvetili urejanju spominskih obeležij na področju njihove KS. Z zdravstvenimi storitvami so bili v lanskem letu zadovoljni, pa tudi večjih težav na drugih področjih nimajo. Ob pregledu svojega letnega dela so ugotovili, da so borci še vedno aktivni v družbenopolitičnem delu, če tudi se imena nekaterih v različnih komisijah in odborih ponavljajo. Zlasti so bili zadovoljni z aktivnostjo članstva v ljudski obrambi in samozaščiti ter so oblikovali tudi svoj program na tem področju dela.

C. R.

Sežana

Ob koncu leta 1979 je bilo v borčevski organizaciji v Sežani včlanjenih 3439 borcev, med njimi 1211 žensk. Na letni konferenci so borci, ugotavljali (po podatkih iz popisa v letu 1973), da še dobršen del borcev ni včlanjen v borčevsko organizacijo. Zato bo naloga krajevnih organizacij, da ponovno pregledajo svoje vrste in včlanijo tudi tiste borce, ki doslej niso bili vključeni.

Aktivne in pri delu uspešne so bile vse komisije, ki so delovale pri predsedstvu občinskega odbora ZZB NOV, še največ dela pa je imela komisija za dajanje mnenj o posebni dobi, saj je obravnavala na lanskih sedemdesetih sejah kar 396 zadev. Sežanski borci menijo, da gre v ve-

čini primerov za obnove postopkov, ko želijo posamezniki po šestkrat in tudi večkrat uveljavljati neke pravice, čeprav do njih niso upravičeni. Ta problem so sežanski borci obravnavali tudi lani, ko jih je obiskal predsednik ZZB NOV Jugoslavije Kosta Nadj.

Borci v Sežani so tudi bolj kot prejšnja leta zadovoljni z zdravljenjem v zdraviliščih, prizadevajo si, da bi v občini dobili borčevski dispanzer (ki naj bi imel sedež v domu upokoencev v Sežani) in iščejo različne možnosti, da bi bolni in osamelci borci ne ostali sami, ampak bi imeli stalen stik s sotovariši.

Ob vprašanih spomenikov in pomnikov NOB so sežanski borci sicer zadovoljni z vrsto lepo urejenih spome-

nikov v svoji občini, opozarjajo pa na vrsto pomnikov po vaseh, za katere bi želeli, da bi bili urejeni. Zaradi prakse prejšnjih let, da je bil pač spomenik oskrbovan tako, kakor so se znašli borci, domičilni odbori ali krajevene skupnosti, stoji poleg dobro urejenih tudi vrsta takih, ki ne simbolizirajo pomembnosti dogodka, ki ga predstavljajo.

Tako kot je v večini slovenskih borčevskih organizacij, si bodo v letošnjem letu v Sežani predvsem prizadevali reševati že začete naloge in dokončati tiste, ki se vlečejo že več let. Hkrati bodo sežanski borci tudi vnaprej družbenopolitično aktivni, zlasti pa prizadevni na področju podružbljanja borčevske problematike in tudi tradicij NOB.

Pogovor z borcem Jožetom Starcem iz ljubljanske Šiške

Ob hlebcu kruha

Večino tistega, kar sva se pogovarjala, je imelo neposredno zvezo s hlebcom kruha, ki je ležal na pogrnjeni mizi pred nama. Doma je iz Zagorja pri Novem mestu in je moral že majhen otrok zdoma za kruhom. Osem bratov in sestra je bilo in moral je prispevati svoj delež, da so bili vsi siti. Oče zidar je priložnostno delal pri kmetih v Beli krajini. Večina njegovega zaslužka pa je ostala v gostilni. Otroci so ob koncu tedna pogosto bežali, da bi se ognili trdi pijanski roki. Najhuje, se spominja Jože Starc, je bilo materi.

»Z enajstimi leti sem postal pastir in kmečki delavec pri veleposestniku Justu na Pristavi. Za plačilo sem nosil ob tednu domov hlebec kruha. Spoznal sem bedo in iz-

Jože Starc

koriščenje na eni ter razkošje na drugi strani in zelo zgodaj sem začutil željo po upor.

Jože Starc je na jesen dvainštiridesetega odšel k partizanom – v prvi bataljon 15. brigade. Domobranci pa so njegove domače spravili še ob tisto zadnje, kar so imeli – streho nad glavo. Požgali so jim dom.

Danes je Jože že v pokoju in živi s svojo družinico srečno v prijetnem stanovanju, ki ga je dobil s pomočjo borčevske organizacije. Za hlebec kruha ni več tako hudo, kot je bilo nekdanj. Tisti hleb, ki je bil pred nama, ko sva se pogovarjala, je bolj simbolično spominjal na težko mladost in mu dal izgovor, da je pripovedoval o nekdanjih hudih časih, ki jih človek pač nikoli

ne pozabi, pa če mu je kasneje še tako dobro.

»Če se že pogovarjava o partizanih, pa naj povem še nekaj vtisov iz doma za vojaške invalide v Strunjanu, kamor sem šel enkrat tudi jaz na zdravljenje. Sem namreč tudi vojaški invalid. Zbolelo me je in mislim, da je bilo tako tudi z ostalimi invalidi, ko so nas na plaži fotografirali tujci in se nam pri tem posmehovali.

Mislim, da bi moral biti vstop tujcem tja prepovedan,« je še pripomnil Jože Starc in najin pogovor je bil pri kraju. Na pol izgovorjeno in v zraku je ostalo tisto o kruhu, saj bi naju besedovanje o tej temi neizbežno pripeljalo do prepolnih smetnjakov odvrženega kruha... J. Č.

Danes seja predsedstva RO ZZB NOV Slovenije

Danes, 17. aprila, je bila v prostorih RO ZZB NOV na Vrtači v Ljubljani 12. seja predsedstva RO ZZB NOV Slovenije, ki jo je sklical njen predsednik Janez Vipotnik z naslednjim dnevnim redom:

1. Potrditev zapisnika 11. seje predsedstva republiškega odbora ZZB NOV Slovenije;
2. informacija o dosedanjem delu na področju zgodovinopisja NOB in odpornišva, o sodelovanju zgodovinskih institutov iz Furlanije – Julijske Krajine, SR Slovenije in SR Hrvaške na tem območju ter naloge, ki jih je treba čimprej rešiti;
3. stiki ZZB NOV Slovenije z Zvezo koroških partizanov iz Celovca in z avstrijskimi protifašističnimi organizacijami;
4. finančni načrt republiškega odbora ZZB NOV Slovenije za leto 1980;
5. predlog samoupravnega sporazuma o ureditvi medsebojnih pravic, obveznosti in odgovornosti med republiškim odborom ZZB NOV Slovenije in delovno skupnostjo Zdravstvenorekreativskega centra Strunjan; predlog za spremembo ustanovitvenega akta o delovanju Doma vojaških invalidov v Strunjanu in za spremembo samoupravnega sporazuma o medsebojnih odnosih med Domom in ustanoviteljem republiškim odborom;
6. kadrovske zadeve;
7. razno

V drugem delu seje so na zaprti seji obravnavali obrambni načrt republiškega odbora ZZB NOV Slovenije.

S seje komisije za vojaške invalide pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije

Obravnava osnutka statuta in informacije o zagotavljanju socialne varnosti invalidov v SR Sloveniji

Na minuli, torkovi seji je komisija za vojaške invalide pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije obravnavala vrsto invalidskih vprašanj ob informaciji o zagotavljanju socialne varnosti invalidnih oseb v SR Sloveniji. Hkrati so člani komisije obravnavali osnutek statuta ZZB NOV Slovenije, finančno poslovanje in zaključni račun Doma vojaških invalidov v Strunjanu ter tudi informacijo o uresničevanju akcijskega dogovora o izvajanju nadaljnjih nalog na področju družbenoekonomskega položaja borcev NOV in drugih borcev in vojaških invalidov v SR Sloveniji.

O delu in poslovanju Doma vojaških invalidov v Strunjanu bomo obširneje pisali v eni od prihodnjih števil, tokrat pa morda le nekaj podatkov iz lanskega leta: v letu 1979 je bilo na oddihu z napotnico v Domu VI v Strunjanu 1070 gostov, z napotnico in prijavnico pa 1783 gostov, od tega števila pa je bil 955 gostom odobren regres. Iz poročila izhaja, da je bila zaradi slabih bivalnih pogojev realizacija v prvih treh mesecih zelo slaba, medtem ko je bilo obratno v tretjem tromesečju, ko je bilo povpraševanje takšno, da vseh gostov niso mogli sprejeti.

B. Ž. J.

Tesneje kot prejšnja leta

Predsedstvo Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije je na zadnji seji ocenilo in sprejelo poročilo o delovanju te organizacije v preteklem letu. Po podatkih v poročilu je večina organizacij lani uspešno opravila naloge, ki jih je z letnim programom postavila organizacija rezervnih vojaških starešin na republiški ravni, kot tudi tiste naloge, ki so si jih postavile občinske in krajevne organizacije same. V prvem primeru je šlo za individualno preučevanje gradiva iz revije Naša Obramba, za teoretični pouk, reševanje nalog iz vojaške taktike in za taktično orientacijske vaje z izpiti, v drugem primeru pa za spoznavanje gospodarskih in političnih razmer v posameznih občinah, za organizacijo strelskih vaj in za druge naloge. Pri izpolnjevanju teh nalog so vodstva organizacij lani, tesneje kot prejšnja leta, sodelovala z JLA, štabi teritorialne obrambe in z organi ljudske obrambe.

Po podatkih v poročilu je lani v Sloveniji opravilo izpite 86 odstotkov rezervnih vojaških starešin. Ta odstotek je večji, kot je bil predlani, toda v posameznih občinah je precej nižji od republiškega povprečja. Zakaj je tako, morajo preučiti same občinske organizacije. Število rezervnih vojaških starešin, udeleženih v organih ljudske obrambe in družbene samozaščite (civilna zaščita, narodna zaščita), je bilo lani večje kot predlanskim. V tem lahko vidimo večjo neposredno angažiranost rezervnih vojaških starešin v podružbljanju ljudske obrambe in družbene samozaščite.

Na omenjeni seji so člani predsedstva zelo ugodno ocenili to poročilo, ki je obsežno (obsega 50 strani), pregledno in opremljeno s številnimi statističnimi podatki, zbranimi na podlagi poročil iz občinskih organizacij. V razpravi so govorili največ o informativni dejavnosti, o glasilu TV-25, ki v zadnjem času namenja vedno več prostora problematiki rezervnih vojaških starešin. O reviji Naša obramba so menili, da je v zadnjih letih naredila velik korak naprej v vsebini in številu naročnikov, teh je zdaj 113.000, vendar pa bi veljalo premisliti, ali ni revija preobsežna (90 strani), ali je gradivo dovolj načrtno izbirano in razporejeno, ali je obseg honorarjev v dogovorjenih mejah glede na stabilizacijska prizadevanja, in če bi se dalo, v dogovoru s PTT, znižati poštnino za razpošiljanje revije naročnikom.

Člani predsedstva Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije so v razpravi omenjali še druga vprašanja, med njimi priprave na snovanje vojnih dopisništev po občinah ter organiziranje obrambnih dni po šolah v povezavi s krajevnimi skupnostmi. Razpravljalci so menili, da bi se morali rezervni vojaški starešine bolj seznanjati s sodobno vojaško tehniko. Opozorili so tudi na to, da je v občinskih organizacijah rezervnih vojaških starešin včlanjenih premalo bivših borcev. Te kakor tudi vojne starešine je treba vključevati, ko zapustijo aktivno službo v JLA, v organizacije rezervnih vojaških starešin.

Predsedstvo je sprejelo statutarni sklep o kolektivnem vodenju, zlasti na republiški ravni. Sklenilo je, da bo konferenca Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije zasedala 24. aprila.

Lojze Štradjot

Redna konferenca ZRVS občine Ljubljana Bežigrad

Široko zasnovano delo

V začetku aprila je bila redna letna konferenca ZRVS občine Ljubljana Bežigrad. Konference so se udeležili tudi predstavniki občinske skupščine, družbenopolitičnih organizacij, ZRVS republike in mesta Ljubljane ter občinski predstavniki ZRVS iz pobratenih občin Zagreba, Sarajeva in Beograda.

Za uspešno delo in uspehe v preteklih letih so bile podeljene bronaste plakete ZRVS Jugoslavije krajevnim konferencam ZRVS Bežigrad, predsedniku SO Janezu Riglerju, sekretarju OK ZKS Lojzetu Novaku in predsedniku OK SZDL Jošku Pirnarju.

Poročilo o delu organizacije je podal njen predsednik generalmajor Jože Seme. Dejal je, da zasnova akcije NNNP s postavljenimi cilji predstavlja novo kvaliteto v procesu podružbljanja LO in družbene samozaščite, kjer je preko 1200 RVS v raznih organizacijah in oblikah dela pokazalo visoko zavest s široko dejavnostjo v raznih družbenih strukturah in v sami organizaciji ZRVS.

Zelo široke organizacijske priprave z večjim številom mentorjev, ki so snov dobro proučili na posebno organi-

ziranih seminarjih, predstavljajo nezamenljivo metodično osnovo in garancijo za doseganje še večjih uspehov.

V družbenopolitičnih organizacijah, v družbenih organizacijah in društvih, v skupčinskih delegacijah in silih je vključeno okrog 2750 RVS. Tu se mora upoštevati, da imajo posamezni starešine dve ali pa celo več funkcij. 1326 RVS aktivno dela v organih LO in DS, v odborih, svetih, komisijah in komitejih.

Kar zadeva delo v šolah, je le-to v srednjih šolah pri obrambnem pouku dobro, ponekod celo zelo dobro. Med te zadnje prav gotovo spada Center strokovnih šol, kjer je ta dejavnost postavljena dokaj sistematično in se s pomočjo velike angažiranosti aktivna ZRVS odvija konstantno in kvalitetno. To delo je tudi pozitivno ocenil predsednik zvezne konference ZRVS Jugoslavije admiral Pecotič, ki se je februarja dalj časa pogovarjal s člani tega aktiva.

Ne more pa se to delo, razen nekaterih izjem, tako pozitivno in visoko oceniti v osnovnih šolah. Koristno bi bilo ustanoviti aktiv ZRVS, ki bi zajel osnovne šole v obči-

ni. Tudi nad obrambnimi krožki ni posebno dobrega pregleda in stalnega vpliva RVS. Vendar je glede tega treba pohvaliti nekatere tovariše, ki zelo uspešno delajo na osnovnih šolah Boris Kidrič, Danile Kumar in še nekatere. Drugače kot prejšnja leta se je nekoliko bolj aktivno pomagalo osnovnim in srednjim šolam s predavanji, vendar je to delo treba organizirati bolj sistematično in dvigniti kvaliteto predavanj, kar je posebno pomembno za osnovne šole.

V obveščanju in komuniciranju je napravljen precejšen korak naprej, čeprav je v tej smeri tudi precej slabosti in napak. Izdelan je poseben 20 minutni film o aktivnosti NNNP 79 in preostali dejavnosti ZRVS v občini. Prikazan je bil v vseh KS, kar pomeni, da so bili tudi občani v širšem smislu seznanjeni z dejavnostjo RVS.

V okviru občinske organizacije je 22 aktivov ZKS, od tega eden na občinskem nivoju. Delo v teh aktivih je različno, le za nekatere se lahko reče, da delujejo sistematično. Zaradi tega je predsedstvo na zadnji seji sprejelo sklep, naj se to vprašanje v enem mesecu prouči in v ce-

lotni občini organizacijsko utrdi.

Konferenca je tudi sprejela sklep o kolektivnem vodenju, ki bo veljal do sprejema novih pravil ZRVS - Bežigrad.

V imenu družbenopolitičnih organizacij je konferenco pozdravil in ji zaželel še nadalje uspešno delo, Lojze Novak, sekretar OK ZKS, v imenu gostov iz pobratenih občin iz drugih republik pa je govoril predsednik OK ZRVS Palilula - Beograd generalmajor Nikola Radošević. Konferenco je pozdravil tudi predstavnik RK ZRVS Slovenije.

Udeleženci konference so poslali telegram svojemu vrhovnemu komandantu tovarišu Titu z najboljšimi željami.

Naslednji dan so se pogovarjali predsedniki občinskih ZRVS Palilula - Beograd, Center - Sarajevo in Medveščak - Zagreb.

Tovariše iz pobratenih občin je sprejel tudi podpredsednik OS Marjan Anžur in jim v kratkem pogovoru podal bistvena obeležja iz gospodarskega, političnega in komunalnega življenja v občini.

Dušan Rebolj

Strokovno izobraževanje

V mesecu marcu je pripravila občinska konferenca ZRVS strokovno izobraževanje rezervnih vojaških starešin na temo: Izvajanje bojnih dejstev v sodobnih pogojih. Nekaj takih predavanj so že izvedli po krajevnih organizacijah in so se jih rezervni starešine udeležili polnoštevno. Ko bodo opravili ta teoretični del, bodo rezervni vojaški starešine na ta način pridobljeno znanje preverili na terenu, ko bodo reševali taktično nalogo s tega področja.

Drago Miklavc

Spodbudno k novim uspehom

Konec marca letos je bila seja občinske konference ZRVS Novo mesto. Na osnovi poročil komisije in drugih organov je predsednik Ivan Slapnik pripravil in podal izčrpno in kritično poročilo o delovanju ZRVS v letu 1979. Med drugim je ugotovil tudi uspešnost in široko aktivnost RVS na vseh področjih. Ko smo v občini pripravljali in izpeljali referendum za samoprispevek in so se občani zavestno odločali za gradnjo prepotrebne šolskega prostora, ko je bila izpeljana zahtevna in široko zastavljena vaja NNNP 79, akcija volitev novih vodstev KO SZDL in drugih samoupravnih in delegatskih nalogah v občini, so bili RVS vključeni in so svoje zadolžitve odgovorno opravili. Skoraj v večini KO ZRVS so se člani povezovali v družbeno in politično življenje KS in delovali predvsem tudi v krepitvi obrambne in samozaščitne sposobnosti. Nastopali so kot vzgojitelji, visoko usposobljeni strokovnjaki pa tudi kot aktivni nosilci in izvajalci nalog. V prenekanter KS je pripisati visoko obrambno pripravljenost občanov predvsem zaslugi ZRVS. Tudi vrsta drugih oblik aktivnosti je prisotna: obrambni krožki v šolah, obrambni dnevi, ustanavljanje strelskih krožkov, širjenje revije Naša obramba v vsako družino, vključevanje članov ZSMS v predavanja in sodelovanje na strokovnovojškem urjenju, na taktičnoorientacijskih vajah ZRVS in še nekaterih načinov dela.

Iz poročila in bogate razprave pa je bilo vendarle ugotovljenih tudi nekaj slabosti. Udeležba na predavanjih in seminarjih je bila le 76 odstotka in na Našo obrambo še vedno ni naročena vsaka družina. Nekoliko je tudi pasivnih posameznikov. Razveseljiv pa je podatek, po katerem se je taktično orientacijskih vaj in izpitov udeležilo kar 97 odstotkov članov in znatno število članov ZSMS. Iz sprejetih nalog in zaključkov izhaja, da bo potrebno v letu 1980 doseči še večjo širino aktivnosti s posebnim poudarkom na strokovnem usposabljanju, medsebojnem obveščanju (priprava občinskega glasila ZRVS), večanju obrambne pripravljenosti in drugih oblikah RVS.

Konference se je udeležil tudi Janez Japelj, predsednik RK ZRVS, ki je v svoji jedrnat razpravi ugotovil uspešnost delovanja članov občinske organizacije ZRVS, ki je po njegovem tudi odraz ustreznega nadaljevanja in gojitve tradicij NOB na Dolenjskem, še posebej pa na območju občine Novo mesto. Pred delegati konference je razgrnil vrsto nalog ZRVS Slovenije, ki jih bomo enotni v misli in akciji le ustrezno strokovno usposobljeni in politično osveščeni tudi uspešno opravili.

Marjan Pureber

Uspel pohod v spomin padlim

Krajevni organizaciji ZRVS in ZB NOV Otočec sta marca pripravili že drugi pohod s prek sto udeleženci članov ZRVS, mladine, članov ZB, lovcev, gasilcev in občanov v spomin padlim v bojih za Trško goro in boju 12. brigade na tem področju. Na vsej poti so ob spominskih obeležjih polagali spominske vence, na provizoričnem strelišču pa so se člani ZRVS pomerili tudi v streljanju. V Žlebeju je zbranih o bojih na tem področju govorila članica ZB NOV Otočec Ivanka Potočar, daljša slovesnost pa je bila na zaključku poti pri Beceletovi jami, kjer je bil ubit narodni heroj Vinko Paderšič-Batreja s tovariši. Zbranim, med njimi so bili tudi preživeli borci 12. brigade, sta govorila Tone Rifelj, predsednik KO ZB NOV Otočec in nekdanji komisar 12. brigade Jože Lužar. Iz pohoda so poslali tudi pozdravno pismo tovarišu Titu.

Janez Pavlin

Izobraževanje rezervnih vojaških starešin

Komisija za strokovnovojško izobraževanje pri občinski konferenci ZRVS Zagorje je pripravila letošnji program izobraževanja, ki so ga pred kratkim prejeli vsi njeni člani.

Skozi vse leto načrtujejo tri sklice po krajevnih organizacijah: Izlake, Kisovec, Zagorje, Toplice in Kotredež. Obdelali bodo: izvajanje napadov v sodobnih pogojih, vod. četa bataljon v napadu, vključno z reševanjem taktične naloge, praktično spoznavanje formacijskega orožja čete v teritorialni obrambi, četa v napadu, vod v obrambi in izvedli izpite iz vojaške teorije, idejnopolične in marksistične vzgoje, družbene samozaščite ter topografije. Medtem ko so temi: Vseljudska obramba v političnem sistemu socialističnega samoupravljanja in Obnašanje človeka v boju RVS obdelali posamezno že v septembru, oktobru in novembru lanskega leta.

Iz sestavljenega programa je moč povzeti, da je težišče letošnjega izobraževanja na praktičnosti in ideološkopolitični razgledanosti RVS.

D. M.

Delo vredno ogleda in pozornosti

A black and white photograph of a group of approximately 15 men, likely soldiers or sailors, posing in two rows. The front row is seated or kneeling, and the back row is standing. They are wearing dark uniforms and caps. The background is dark and indistinct.

Ta problem je v slovenski kritiki zelo izostren. Če izide kakšna literatura, ki je bliže dokumentu, je bolj spominska pripoved itd., lahko beremo v Delu izpod peresa kritika Andreja Inkreta naslednje: »Bolje bi bilo, da

SPREMLJAMO

V živo – pa ne zgolj o smučarji

Zimski tedni niso bili še nikoli tako intenzivno in tako do kraja izpolnjeni s smučarji. A ni šlo samo za navijaško trepetanje in za psihološki kompleks, ki ga je Beno Hvala, mojster našega televizijskega prenosa, med sklepno tekmo alpincev za svetovni pokal poimenoval »strast pokrižanih in prestreljenih Slovencev« ... šlo je za marsikaj več: šlo je za priložnost naše poudarjene nacionalne uveljavitve v svetu. Prebiti se v vrh svetovne pozornosti je dano le redkim posameznikom iz vrst majhnih narodov, ki nimajo na voljo velikanskega propagandnega zaledja. Prav to ga je uspelo našim smučarjem, peščici mladeničev, ki so postali v trenutku svojega zmagovalstva za svoj narod veliko več kot samo izjemni športniki; postali so junaki, simboli naše volje, da bi dokazali, kaj smo in kaj zmoremo. Da smo pri tem pretirali, ni dvoma. Da je marsikaj na tem svetu pa tudi v zvezi z nami daleč pomembnejše od minljivih športnih uspehov, vemo. Seveda smo na fante, ki se na svojih bojiščih vedejo kot pravi borci, po pravici ponosni. Zanje smo dolžni navijati ne le, kadar zmagujejo, temveč tudi in predvsem, kadar so v škripcih in kadar je njihov boj težak. Toda – ali ravnamo tako? Ali tem reprezentantom-bojevnikom ne obrnemo hrbta, brž ko jim ne gre vse tako zlahka, kot si želimo?

To vprašanje je bilo zastavljeno udeležencem oddaje V živo. Žal ne dovolj razvidno, usmerjeno in dosledno, da bi se bili lahko vsi skupaj, govorniki in poslušalci, dokopali do nedvoumnih odgovorov. Spraševanje se je kot mačka okoli vrele kaše sprehajalo po obrobju problema, a se je dokončnemu soočenju z njim ves čas izogibalo. Veliko (in za to priložnost preveč) je bilo besed o tehnologiji smučarskega športa in organizacije, medtem ko so psihološkomentalistne ter družbene okoliščine ostajale ob strani. O pravem bistvu razmerij družba: posameznik (v mislih imamo izjemno nadarjenega in uspešnega posameznika-ustvarjalca), o tem, ali družbene okoliščine posameznika bodisi lomijo bodisi spodbujajo, kdaj eno, kdaj drugo, in zakaj... o tem iz oddaje nismo zvedeli veliko. Očitno je, da pogovora ni »peljal« pravi voditelj za te zadeve,

pravi uteleševalec družbenega problema, ki tako ali drugače uokvirja pota in usode naših športnikov-representantov. Problem ostaja odprt, javno televizijsko razpravo o njem (pa ne zgolj o smučarji), bi kazalo čez čas, morda na jesen, ponoviti na bolj domišljen, manj improviziran način.

Afera – prepričljiva in stvarna

Dramatični vozli Kozakove Afere se nam razkrivajo kot nenavaden pojav. Njihova idejna vsebina je zdaj, dvajset let po nastanku igre in štirideset let od časa, ki ga v svojih konfliktnih situacijah obravnava, videti še aktualnejša, kot je bila. Krstne uprizoritve te igre v okviru Odra 57 se spominjamo kot filozofsko-moralčnega traktata, ki je razkol v vrstah pripadnikov revolucije obravnaval na dokaj odmaknjeni, abstraktni ravni. Sedanja kranjska uprizoritev pa je dogajanje Afere »presadila« v naš konkretni zgodovinski prostor, v naše partizansko-revolucijske razmere, ga s tem aktualizirala in prispevala k razkrivanju njegovega bista, kar tudi gledalca angažira k vnovičnemu opredeljevanju.

Jedro dramatičnega konflikta je v spravedanju: ali slepa pokorščina ideji – ali svobodni, ustvarjalni odnos posameznika do revolucije? Komisar Marcel zastopa prvo, komandant Simon drugo stališče. Poravnave med njima ni. Brigada je v razkolu. Namesto monolitne celote se je sprevrgla v »bordel«, kot vso situacijo označuje vrhovni zasliševalec, čigar stališče je pri tem neizprosno: »V upor ni človek nič, vse je organizacija... Material smo, ki mora goreti in zgoreti, dokler stvar ne uspe.« Zanj ni odstopanja: vsak pomislek zoper brezosebno podrejanje je izdajalsko rušenje revolucionarne enotnosti, je frakcionštvo in oportunitizem. Izid procesa, vodenega v tem smislu, je Simonov skok v smrt v trenutku, ko se odloči: »Ne dopu-

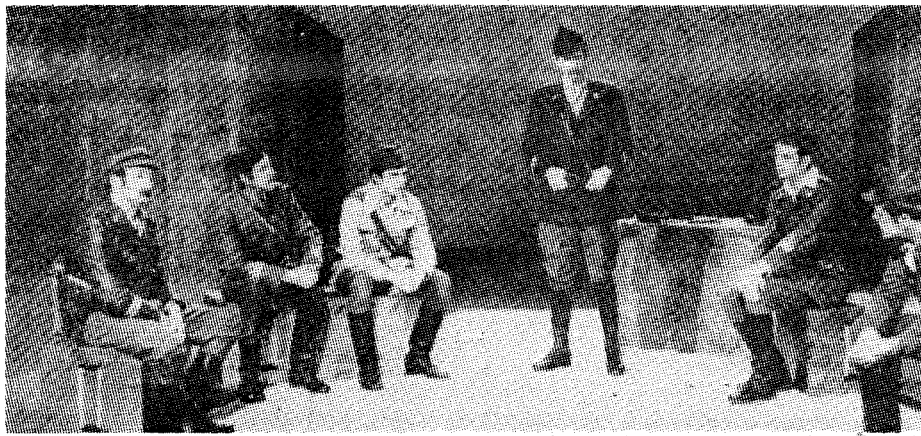
stim, da bi me kdorkoli uporabljal.« Njegova smrt je v dramatičnem pomenu besede tragična smrt anarhista.

Gre torej za razreševanje dileme: ali terja revolucija človekovo popolno podreditve in izključitev lastnega jaza – ali pa je resnica prav obratna: da sta kri in meso prave revolucije prav posameznikov osebni odnos in optimalna ustvarjalna angažiranost. Vprašanje je v zgodovini revolucionarnega delavskega gibanja zadobilo prenekateri odgovor, med njimi ne nazadnje našo, jugoslovansko usmeritev k samoupravljanju kot utelešenju človekovega svobodnega ustvarjalnega angažmaja. Pa vendar, dilema niti v globalnih procesih gibanja niti v mnogih sestavnih delih te celote, te revolucije, ki teče, še ni premagana. Rojevala je in še rojeva tragične konflikte, kakršnih enemu smo priče v Aferi, ki je plastična ponazoritev te velike idejnoetične problematike. Ne gre za vprašanje: za revolucijo ali proti njej, pač pa za veliki *kako*. Po kakšni poti, iz kakšnih izhodišč, s kakšnimi smotri, s kakšnimi medčloveškimi odnosi jo izpeljati: z železno »jezuitsko« organizacijo ali z združbo svobodno opredeljenih (in pluralizem interesov usklajajočih) posameznikov.

O vsem tem nam je dalo življenje v usodni konflikt med udeleženci »afere« obilo snovi za premislek in tudi za naš lastni angažman.

Janez Drozg, obojni režiser, avtor kranjske gledališke postavitve in obenem njenega prenosa na mali ekran, je dognano izrazil možnosti in »zakone« igranja pred televizijsko kamero, ne da bi bil gledališkost predstave kakorkoli okrnil. Dobila je celo potrebne poudarke. Bila je gledališko sveža, televizijsko oblikovana, v vseh svojih sestavinah ustrezna za nas in našo sedanjo doživljajsko rabo. Bila je prepričljiva in stvarna.

Viktor Konjar

Iz televizijske priredbe Afere Primoža Kozaka v izvedbi Prešernovega gledališča iz Kranja

BELEŽKE BELEŽKE BELE

TEBI, MOJA DOLORES, NADALJEVANKA IN FILM – Beograjska televizija in Zeta film pripravljata skupen načrt: že snemajo televizijsko nadaljevalko in celovečerni film Tebi, moja Dolores. Načrt je navdihnila istoimenska knjiga dr. Saše Božovič, znane partizanske zdravnice. Scenarij za nadaljevalko, ki bo imela enajst epizod, sta napisala Predrag Golubović, ki je hkrati režiser, in Dragan Marković, vojni tovariš dr. Saše Božovič. Kot predvidevajo, bomo nadaljevalko gledali prihodnje leto.

★

VEČ KOT 11.000 PRISPEVKOV NA NATEČAJ BOGO FLANDER-KLUSOV JOŽA – Železniško gospodarstvo Ljubljane je ob dnevu železničarjev, 15. aprilu in ob šestdeseti obletnici železničarske stavke, razpisalo literarni in likovni natečaj Bogo Flander-Klusov Joža. Tema letošnjega natečaja, ki je bil že osmi, je bila Železničarska stavka na Zaloški cesti, njen pomen in vpliv v revolucionarnem razvoju naših narodov in narodnosti. Na natečaj je prispelo 11.180 prispevkov, od tega 3780 literarnih in 7400 likovnih prispevkov osnovnošolske mladine! Povedati je treba, da bodo proslave ob tej obletnici trajale skozi vse letošnje leto in bodo imele predvsem delovnoslovesni značaj, kot so zapisali v svojih informacijah slovenski železničarji. Svoje zamisli so začeli uresničevati že v začetku leta s kulturnimi prireditvami, še v tem mesecu bo izšla knjiga Slovenski železničarji pod italijansko okupacijo v ljubljanski pokrajini, izdali bodo zgodovinski almanah o železničarski stavki, odprli razstavo likovnih del nagrajenega natečaja Bogo Flander-Klusov Joža in priredili v ljubljanskih Križankah nastop ob šestdesetletnici delovanja KUD Tine Rožanc. Hkrati bodo ob obletnici velike stavke številne prireditve tudi v drugih slovenskih mestih, ki bodo vključevale tako humanitarne akcije (krvodajalce) kot šport, kulturo in tekmovanja v delovnih spretnostih.

ŽKE BELEŽKE BELEŽKE

bi pisatelj pisal zgodovino, kot da oblikuje svoje spomine na tak in tak način. »Na drugi strani pa zopet vidiš, da če kakšen pisatelj vzame to zgodovinsko snov in jo oblikuje, začne kričati zelo ugledni zgodovinarji: »Pustite zgodovinske spomine nam, ne se vtikati na tak nestrokovni način«. To lahko vidimo iz polemike med Francetom Filipičem in Ivanom Potrčem o Potrčevem romanu Zločin. Prosim tovarišico Glučičev, da ta svoj tekst komentira.

HELGA GLUŠIČEVA:

V zvezi s tem sem razmišljala predvsem o vlogi dokumenta in literarne oblikovanosti teksta. Tukaj so variante zelo zelo različne. Gre za spomin neke osebe, ki je sodelovala v boju, gre za dokumentarno gradivo pisatelja, ki ni nujno, da je sodeloval v boju, potem so še notranje razdelitve posameznih kriterijev zelo različne. Odrakla bi se mnenju, da gre za točno delitev med literaturo ene vrste in spominsko dokumentarno, da je to literatura druge vrste ali manj vredne vrste. Tukaj gre samo za notranja razmerja, ki so v literaturi preteklosti že zelo znana, posebno, kadar gre za tako izostreno in ontološko težko problematiko, kot je vojna sama. Tudi, če to piše vojak, svoje spomine, je nenadoma osebno udeležen v tem boju, ne more biti popolnoma nepristranski. V zadnjem času vidimo, da je tak tekst pri Svarunu, kjer o tem tekstu pravi Stane Dolanc, ki je napisal uvod, da je to romansirana kronika. Tukaj so osebe, ki so izmišljene. Se pravi v tistem roku, ko gre za predočitev nekega dogajanja, se pojavi izmišljena oseba, ki povezuje dokument, ga oživlja, to je tisti neznani, neidentificirani junak, ki pa je vendarle živ in povezuje ves ta organizem v smiselno in takšno enoto, da bralca pritegne. To je zelo pomemben element te literature, ki je dokumentarno spominska, da bralca s to fiktivno plastjo vsekakor bolj pri-

tegne. V resnici je to zelo brana literatura, bolj kot čista fiktivna, ki išče neka nova stilna dognanja.

FRANČEK BOHANEC:

Se vam ne zdi, da so ta stilna doživetja v tej naši partizanski literaturi že malo ad acta? Saj to je bil prijem Miška Kranjca Za svetlimi obzorji, kjer so zgodovinske in fiktivne osebe in se mu je stvar tako neizmerno razvlekla, da je ni dokončal.

MARJAN DOLGAN:

Zastavljeni cilj je bil očitno prevelik, da bi ga lahko uresničil. Mislim, da bi bil v tem romanu uspeh večji, če bi se pisatelj odločil samo za fiktivne osebe in mogoče, da bi ta realni, zgodovinski oziroma z dokumenti izpričan okvir ostal samo nakazan.

FRANČEK BOHANEC:

Kako gleda pisatelj na to kot ustvarjalec?

VLADIMIR KAVČIČ:

Meni se zdi bistvena vsebina, ki jo posreduje pisec. Nepomembno se mi zdi, ali je nek junak resničen ali izmišljen. Važna je tista človeška problematika, ki jo je avtor ali pisec sam znal iz dogajanja samega razkriti. To se mi zdi pomembnejše. Iz študijskih razlogov je najbrž nujno, da te stvari opredeljujemo in razvrščamo, ampak založniki in pisci smo že pred dvajsetimi leti intuitivno zaslutili, da gre za nove možnosti izpovedovanja. Slovenski založniki in delavci, ki delamo v založništvu, smo te nove možnosti podprli in danes se lahko Slovenci pohvalimo s fondom tovrstnih knjig, ki je najbrž edinstven v Jugoslaviji. Nobena druga nacija v jugoslovanskem okviru ni zbrala na to temo toliko pričevanj, kot smo jih zbrali Slovenci. Pred nami je naslednja naloga, da to pregledamo,

ocenimo, ovrednotimo in vidimo, do kje smo prišli.

BORIS PATERNU:

O vrednosti in pomembnosti te teme bi tole rekel: zdi se mi, da je treba tukaj spet ločiti zgodovino in literaturo. Tema NOB ogromno pomeni, v zgodovini našega naroda in družbenega razvoja je tako tudi ocenjena in priznana. Znotraj literature ima pa ta tema lahko zelo različne vrednosti. Lahko je vir neverjetno bogatim družbenim, psihološkim in filozofskim vsebinam. Lahko pa je ta tema zaradi svoje zgodovinske veličastnosti in političnega pomena tudi potuha. Mislim, da povprečje dlje lahko živi ob tej literaturi, ob tej temi kot ob kakšni drugi. To pa je druga plat medalje. Z neko presojo je potrebno ugotoviti, da je v literaturi tema NOB lahko zelo pozitivno dejstvo, lahko pa tudi negativno dejstvo. Obeh možnosti se moramo zavedati.

VLADIMIR KAVČIČ:

Spominjam se podobne polemike oziroma različnih stališč o odnosu do teme, ki so se pojavila že okrog leta 1965. Takrat se je nekaj uglednih slovenskih kulturnih delavcev zavzemalo za to, da te teme ne bi vrednotili s posebnimi kriteriji. To so utemljevali s splošnim visokim nivojem slovenske literarne teorije, kritike in tudi literature same. Ta zahteva bi bila sprejemljiva, če bi uspeli doseči, da bi vse, kar se v tej družbi natisne in prebere, bilo na določenem nivoju. Ker pa so bralne potrebe in navade, in tudi dojemljivost bralca zelo različne, je prav, če tudi s tovrstno literaturo strežemo ljudem z različnimi okusi in tudi z različnim nivojem kulturnih potreb. Zavzemam se za to, da je domača zgodba, naj bo še tako preprosto napisana in posredovana, vsaj toliko vredna kot tuja pogrošna literatura, ki jo med naše bralce tudi plasiramo v znatnem obsegu.

FRANČEK BOHANEC:

Jaz bi se tega kriterija nekoliko bal. Vsaka knjiga, če hoče biti umetniška, mora biti vizija nečesa novega. Če to ni kompleksen pogled od ontoloških, psiholoških, biopsihičnih in drugih problemov, nekaj izvorno novega, tudi stilno zanimivega, to ni nobeno pravo doživetje. Lahko se skriva mnogo slabega za tako imenovano tematiko NOB, češ da je tematika posvečena, ne pa umetniška potencia. Čeprav gre za isto tematiko, mora biti odnos pisateljev do te tematike vedno edinstven, nekonformističen, nov, svež, neka eksplozija, revolucija v malem. Najbrž se v tem strinjamo.

HELGA GLUŠIČEVA:

Se, če imamo pred seboj izrazito akcijsko literaturo, to je literaturo s tematiko NOB v velikih primerih, recimo Svetinova Ukana, potem odlično besedilo Haceta Komisarjevi zapiski. To je odlična, akcijska literatura. Vendar je to dokument, tematika NOB. Ni ma razsežnosti iskanja novih stilov, novih prijemov. Ni nujno, da je nov stil, nov prijem, novo iskanje, kreativno, pogoj za umetniško kvaliteto. Tudi v okviru neke tradicionalne oblike, ali je to dnevnik ali spominski zapis ali meditacija o neki preteklosti.

FRANČEK BOHANEC:

Ko so izšli Hacetovi Komisarjevi zapiski, smo bili vsi prepričani, da je to slaba literatura, skratka ironizirali smo stvar. V resnici pa s časom Hace ogromno pridobiva in ni nujno, da je neko delo že prvi hip vidno po svojih kvalitetah. Deloma lahko te kvalitete pridobi, kot je primer Komisarjevih zapiskov, z desetletji. Tu smo v resnici pred problemom, da neka literatura, ki je dobra, ni bila v svojem času pravilno vrednotena.

(Se nadaljuje)

REKLI SO

Janez Vipotnik:

Ukrepati tako, kot zahtevata potreba in čas

Ljubljanska banka skupaj z Raziskovalno skupnostjo Slovenije že četrtrič zapored organizira razstave, na katerih prikazuje uspešno uresničene dosežke domačega znanja. Letošnja razstava, ki jo je ob obletnici smrti našega najbolj razboritega pobudnika iznajditeljske dejavnosti, Borisa Kidriča, pripravila z Muzejem revolucije Slovenije in Institutom za zgodovino delavskega gibanja, je po svoji tematiki in vsebini izvirna. Takšne še ni bilo v Jugoslaviji in morda tudi drugod ne! Kajti z njo dokazujemo vsestranskost našega NOB, s kakršno se ne more predstaviti nobeno drugo odporiško in protifašistično gibanje. Razstava odkriva, da je izumiteljstvo že od samega začetka vojne našlo svoje mesto v NOB, da bi se partizani lažje upirali moderno oboroženemu okupatorju. Novatorstva pa nismo uveljavljali le v odkrivanju novih orožij in opreme, ki jih je terjalo boj, pač pa tudi z uveljavljanjem novih oblik vojevanja proti številčno močnejšemu in tehnično neprimerno bolje opremljenemu sovražniku.

Tak je bil čas, ki ni dopuščal malodušnosti, pač pa terjalo pogum, samozavest in zaupanje v lastno moč. Z voljo in smislom za novo so bili prežeti borci in aktivisti NOB. Ni bilo govora, na katerem ne bi razmišljali, kako se organizirati, da bi bili učinkovitejši in uspešnejši v boju. Vsi smo sprejemali in podpirali vsakršno razumno pobudo. V ta namen smo v Sloveniji ustanovili mnogo partizanskih delavnic, različnih strok. V teh delavnicah, ki so bile večinoma zelo skromno opremljene, so poleg popravila vojne opreme izdelovali po izvirnih zamislih partizanskih izumiteljev tudi orodje, orožje in druge naprave. Iz velikega števila ustvarjenih izdelkov je danes tukaj razstavljenih okrog stopetdeset predmetov, ki kažejo izvirne partizanske novosti iz najrazličnejših gospodarskih strok.

Seveda ob razstavi ne gre le za to, da pokažemo, kakšna je bila partizanska ustvarjalnost in iznajdljivost v pogojih, ko skoraj ni bilo kaj v roke vzeti, pa je bila vseeno znamenita in uspešna. Marveč imamo pred očmi pravzaprav dva cilja: da pobudimo zbiranje predmetov s tega področja iz časov NOB, ki so morda še kje, pozabljeni, in da na drugi strani in predvsem podžigamo takšne vrste ustvarjalnost, danes, na široko, v sodobnih pogojih seveda in z drugim ciljem v vseh zvrsteh našega gospodarskega in družbenega življenja.

Takšen odnos nam je potreben. Potreben vseh povsod.

Splošno gospodarsko stanje, ki ni dobro, terja prispevati k naporom, ki so načrtani, da bi se ekonomski položaj naše družbe utrdil. To pa pomeni več delavnosti, discipline, zagnanosti za delo, več odnosa do skupnosti, več sredotežne usmerjenosti, pa tudi več razumnega gospodarjenja s sredstvi, ki so nam zaupana. Perspektive niso rožnate. Toda stanje, do katerega smo prišli, je naše, mi smo ga ustvarili, vsi skupaj. Mi, samo mi, mi sami lahko najdemo tudi izhod iz zagate. In prišli bomo iz nje, če se bomo vsi, ampak res vsi, vsak na svojem delovnem mestu obnašali in ukrepali tako, kot zahtevata potreba in čas.

Splošno pravilo je, in v sedanjih stabilizacijskih prizadevanjih je še toliko večja nuja in velelnik: izkoristiti vse domače vire in do kraja sprostiti našo ustvarjalnost. Kdor ne ravna tako, ovira razvoj in nasprotuje družbenemu dogovoru in težnjam skupnosti in posameznika v njej, ki hoče dalje in više! Samo takšen odnos nas lahko izvleče iz težav.

In vsaka stiska mora najti izhod v novih dosežkih, ki temeljijo na lastni ustvarjalnosti in smotrnem izkoriščanju svetovnih pridobitev. Neke študije devetih gospodarskih panog so pokazale, da bi lahko dvajset odstotkov povečali proizvodnjo in produktivnost, ne da bi vložili nova sredstva ali zaposlovali nove delavce, samo če bi izboljšali organizacijo dela in red in delovno disciplino. Tovariš Kardelj je dejal, da bi pri nas moral biti, na vseh ravneh dela, ustvarjanja in upravljanja, za oceno, razporejanje ljudi in za delitev osebnega dohodka, odločujoč kriterij prav resnični rezultat dela in ustvarjanja. Žal v velikem delu naše prakse ni tako, ali vsaj ni dovolj tako. Zato tudi ni dovolj spodbude za novatorstvo, racionalizatorstvo in iznajditeljstvo. Na 8. kongresu ZKS smo zapisali, da je splošni družbeni in samoupravljalni interes, da postaneta novatorska in izumiteljska dejavnost – to je ustvarjalni odnos do dela – čim bolj množična, in da se uveljavljata povsod, do posameznega delavca do organizacije združenega dela in družbenopolitičnih skupnosti.

Splošno razpoloženje in pogoji za takšno ustvarjalnost so tukaj. Samoupravljalna družba jo želi in podpira. Želi in podpira zlasti vse tisto, kar raste iz lastnih tal, brez občudovanja in posnemanja tistih tujih izsledkov, ki smo jih sposobni sami narediti.

Raziskovalna področja nimajo meja. V sli po napredku nastajajo vedno znova nove potrebe, od izkoriščanja naravnih virov, večanju energetskih izvorov, izpopolnjevanju sredstev za delo, množitvi hrane, čuvanju zdravega okolja, utrjevanja zdravja in moči ljudi, graditvi ustreznih odnosov in pogojev življenja in tako naprej, brez konca.

Ko danes in tukaj s ponosom razkazujemo partizansko ustvarjalnost, ki je nastala v najtežjih pogojih življenja in je znala izkoristiti vsako posamično sposobnost in vse njene razsežnosti, ne gre pozabiti, da sta bila pri tem bistvena činitelja zavest in odgovornost ljudi, ki so se lotevali tega posla. Prvini, ki sta prepojili naše partizanske izumitelje in racionalizatorje. Če hočemo dobre uspehe, moramo ti prvini tudi danes kar naprej vgrajevati v ustvarjalno bit vsakega delovnega človeka, samoupravljalca in cele družbe.

(Iz govora ob otvoritvi razstave Inovacije v NOB)

11. aprila 1980

Borci Levstikove brigade

Borce Levstikove brigade prosim, da mi pošljejo Naprej, št. 4, ki je izšla oktobra 1944; uredil pa jo je Lado Grbec. Te številke nima menda noben muzej in nobena knjižnica v Jugoslaviji. Vse druge številke Napreja iz leta 1943 in 1944 imam.

Zahvaljujem se tudi za poslane fotografije in napisane prispevke spominov za knjigo. To so: Rozi Sander, Anton Hitejc, Štefka Kolar, Tone Plantan, Rudolf Turk, Janez Slavko, Lojzka Matičič, Jože Mravlj, Matko Franc, Urh Franc, Rado Pušenjak, Ivan Lesar, Anton Pelko-Vine, Lado Klinc, Pero Brajović, Jože Ožbolt, Miran Šubic, Vencelj Kolenc, Jože Seles, Miro Mohar, Miha Zidanič, Franjo Brodnik, Matevž Gantar, Avgust Vovk, Dušan Gorkič, Jurij Ivanetič, Franc Kočman, Boris Jager, Nasta Sever, Vladimir Senk, Jože Švigelj, Anton Strniša, dr. Julij Saje, Jože Žagar, Albin Pezdirc, Stane Kraševac. Knjigo bom zaključil in oddal v tisk še letos, zato je zadnji čas, da mi pošljete kakšno fotografijo ali zapis o boju, pohodu, dogodku, doživetju in podobno.

Tistim, ki so me ponovno prosili, naj jim pošljem knjižico o Levstikovi brigadi Naprej, ki so jo natisnili še leta 1968 v 6000 izvodih, moram sporočiti, da je razprodana in bi sam želel dobiti zase še kakšen izvod.

Janez Perovšek-Pelko
61000 Ljubljana, Pod topoli 87

Vabilo

Sveti krajevnih skupnosti in družbenopolitične organizacije KS Šempas, Ozeljan-Smihel, Osek-Vitovlje, krajevno združenje borcev NOV Šempas, domicilni odbor 1. primorskega partizanskega bataljona Simon Gregorčič ter učenci in učitelji osnovne šole Šempas

vabilo

vse borce in aktiviste NOB, svojce padlih in umrlih borcev NOB, pionirje, mladino ter vse delovne ljudi in občane na SLOVESNO OTVORITEV NOVE OSNOVNE ŠOLE 1. PRIMORSKEGA PARTIZANSKEGA BATALJONA SIMON GREGORČIČ TER K ODKRITJU SPOMENIKA PADLIM BORCEM IN ŽRTVAM NOB IZ ŠEMPASA, ki bo na dan ustanovitve Osvobodilne fronte v nedeljo, 27. aprila 1980, ob 10. uri dopoldne v

ŠEMPASU

Borci in svojci padlih borcev 1. primorskega partizanskega bataljona Simon Gregorčič ter svojci padlih borcev in žrtev NOB iz Šempasa bodo prejeli osebno posebna vabila. Če bi kateri od teh pomotoma ne prejeli takega osebnega vabila, je to vabilo naslovljeno tudi njim. Za to enkratno slovesnost so učenci osnovne šole Šempas pripravili bogat in svečan slavnostni in kulturni program.

Pevke pevskega zbora ZMS Vojsko-Črni vrh 1944/45

Prvega maja 1980 bo poteklo 35 let, odkar je vaš zbor na prvi dan svobodne Idrije zapel v Idriji koncertni program z geslom: »Vse je vihar razdjal – narod pa zmeraj stal«. Pomembno je, da se spomnimo tega izrednega dogodka, ki je bil rezultat vašega kulturnega in političnega delovanja v najtežjih časih NOB.

Občinska konferenca SZDL Idrija sklicuje v ta namen srečanje vseh tedanjih pevk. Iz mnogih vzrokov smo določili za čas srečanja četrtek, 15. maja 1980. Glavna prireditev bo popoldne ob 17. uri v sodelovanju 300 pevcev idrijskih mladinskih zborov. Kot organizatorji srečanja smo poslali vsem pevkam vabila, v katerih so navedena, v dogovoru s tedanjim

vodjem vašega zbora Albinom Završnikom, tudi vsa podrobna navodila. Današnja objava v TV-15 ima še poseben namen, da bi bile obveščene o tem srečanju tudi vse tiste pevke, ki morda pomotoma ne bi dobile vabila, zato želimo, da se o srečanju tudi med seboj obveščate in dogovarjate. Ko vas na to srečanje iskreno vabimo, vas prosimo, da si zanesljivo preskrbite za to prireditev potreben prosti dan.

Vaše prijave pošljite do 10. maja 1980 na naš naslov.

Občinska konferenca SZDL Idrija

SAP-VIATOR

Obujamo tradicijo NOV in vabimo na pot obiska zgodovinskih dogodkov in spomenikov: TJENTISTE – TITOVO UŽICE KADINJAČA – KRAGUJEVAC SUMARICA – OPLENAC
1. skupina: 29. 5.–1. 6. 80
2. skupina: 1. 6.–4. 6. 80
Prijave do 15. 5. 80 pri turistični agenciji Sap-Viator, Trdinova 3, Ljubljana, tel.: 314-544, 316-871, 310-933 ali pri vaši Zvezi združenj borcev NOV.

Vabilo

Vsem bivšim internirancem koncentracijskih taborišč

Ravensbrücka in Auschwitza

Da bi primerno proslavili 35-letnico osvoboditve bivših koncentracijskih taborišč Ravensbrücka in Auschwitza, bomo pripravili srečanje vseh bivših internirancev Jugoslavije iz taborišča Ravensbrück in iz Slovenije tudi iz taborišča Auschwitz v dnevi od 11. do 14. septembra letos v počitniških borčevskih domovih Banjole in Valovine.

Pripravljalni odbor za srečanje pri komisiji za zbornike, internirance in izgnance RO ZZB NOV Slovenije je organiziral prijave prek občinskih odborov ZZB NOV.

Če se še kdo ni prijavil, vabimo, da se prijavi na pripravljalni odbor Ljubljana, Vrtača 11.

Sporočamo, da srečanje tudi za starejše člane ne bo naporno, ker bo iz Ljubljane vozil poseben vlak (verjetno po četrtinski vojni ceni), iz Pule bodo vozili avtobusi. Srečanje bo trajalo tri dni v lepih borčevskih domovih s primerno hrano. Oslabli, ki se sami ne upajo potovati, lahko prijavi tudi spremstvo. Dnevni penzion, ki bo znašal 205 din, plača vsak sam.

Prijave sprejemamo do 15. maja. V prijavi je treba navesti točen naslov in občino. Pravočasno bomo vsakega udeleženca obvestili o vseh podrobnostih srečanja.

Pripravljalni odbor

Vnaprej se vam zahvaljujemo za objavo zgoraj navedenega vabila in vas tovariško pozdravljamo.

Za pripravljalni odbor
ing. Lapajne Sonja

IZID ŽREBANJA NAGRADNE KRIŽANKE ŠTEV. 1

Za nagradno križanko TV-15, za katero je prispeval knjižne nagrade knjigotrški oddelek Založbe BOREC, smo prejeli 186 rešitev. Žreb je knjige razdelil takole: knjigo Čudežna pomlad Radka Poliča prejme Ana FRAS, Keleminova 13, 62000 Maribor,

knjigo Ognjeni plaz Toneta Svetine prejme Franc BRDNIK, Smlednik 34, 61216 Smlednik, knjigo Partizan Franca Štreklja prejme Pepca DOLINSEK, Cesta 3. julija 23, 61430 Hrastnik.

Vsi nagrajenci bodo nagrade dobili po pošti, mi jim pa želimo mnogo prijetnega branja, vsem ostalim reševalcem pa želimo drugič več sreče. Tovariško vas pozdravlja uprava TV-15!

Rešitev:

Vodoravno: čudežna, oseba, Oriolik, Borec, pomlad, zidaki, 10, JŽ, Klara, rov, Delial, roka, OG, ar, Orson, sat, pi, tank, ožemalo, ja, lat, bp, ton, Alp, Laba, Elo, le, Hitlerjeve tuje vojske.

Iščemo borce, aktiviste in ostale s fotografij, ki so bile posnete ob osvoboditvi slovenskega glavnega mesta

Se prepoznate, jih prepoznate?

Letos mineva petintrideset let od osvoboditve Ljubljane. V muzeju ljudske revolucije Slovenije v Ljubljani smo z muzejci brskali po bogati fotodokumentaciji, ki je ujela v trajen spomin prekipjavajoče veselje partizanske vojske in prebivalstva. Z vseh cestnih vpadnic so proti središču mesta vrele reke partizanov, z oken in prepotenih rok so se vsipale rože. Matere so v množici iskale obraze svojih otrok, dekleta in žene

obraze svojih fantov in mož. Otroci pa so kot vsi otroci tega sveta zvedavo in nevedno gledali to dogajanje. V ozračju in razpoloženju je bilo nekaj velikega, kar so drobcena otroška telesa čutila v pretrdih objemih, nenavadnem obnašanju odraslih, ki so se hkrati smejali in jokali...

Pomislite na tisti čas, ste bili med osvoboditelji Ljubljane? Ste bili na ulicah razposajenega mesta?

Poglejte natančnejše fotografije, morda ste se prepoznali. Če ste se, če ste prepoznali nekdanje sotovarišice, sotovariše, prijatelje in sorodnike, oglasite se nam, pošljite nam njihove naslove, povejte nam kaj več o usodah ljudi, ki smo jih objavili na tehle fotografijah. Radi bi jih obiskali, pokramljali z njimi (vami).

Pričakujemo vaše odmeve na naslov: TV-15, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana

Program dela partizanskih kurirjev

Odbor brigade VDV partizanskih kurirjev Slovenije je v tem letu imel že tri seje, na katerih je med drugim razpravljal o uresničevanju programa dela, ki je bil sprejet na zadnji redni letni skupščini. Kakor vsako leto bodo tudi v tem letu kurirji z ostalimi partizanskimi enotami sodelovali na tradicionalnem pohodu Po poteh partizanske Ljubljane, ki bo 10. maja v Ljubljani, sodelovali pa bodo tudi na eni večjih prireditvah Kurirčkove pošte, ki bo 16. maja v Senožetih ob Savi. Na tej prireditvi bo v tem letu prvič sodelovala tudi pohodna enota ZO PTT.

Na Štajerskem bo junija ob krajevnem prazniku vasi Tabor v Savinjski dolini, kjer je bila med NOB kurirska postaja S 26, večja proslava in odkritje spominskega obeležja tej postaji. Decembra letos pa bodo odkrili spominsko obeležje na prehodu čez Sotlo na Hrvaško pri Bistrici ob Sotli.

Na Dolenjskem bodo odkrili spominsko obeležje padlim kurirjem Janezu Pernelju, Radku Vute in Francu Čučku, ki so padli na Boštanju pri Mlačevem. Ob tej priložnosti bo kolesarski klub Rog - Franek pripravil kolesarski maraton, posvečen padlim kurirjem - kolesarjem.

Ob občinskem prazniku občine Ljubljana-Moste Polje pa bo ena največjih prireditvev posvečena padlim borcem kolesarjem dne 26. aprila na Urhu pri Ljubljani. Po prireditvi bo v brunarici Turističnega društva Zadvor tovariško srečanje, kjer bo sodelovala tudi znana partizanska kulturna skupina Pavle Herbst, Igor Križanovski in Djurin Zvone. Vsi udeleženci bodo prejeli spominsko plaketo.

Na Primorskem bo v tem letu več prireditvev in odkritij spominskih obeležij v krajih, kjer so bile med NOB kurirske postaje ali so padli kurirji teh postaj.

Na Gorenjskem je podpodbor zelo aktiven in je v zadnjih pripravah pri odkritjih spominskih obeležij v krajih, kjer so bile med NOB kurirske postaje. Tako bodo v tem letu pripravljali odkritja 40 spominskih obeležij od G 1 do G 36. Poleg tega podpodbor na Gorenjskem zelo aktivno dela pri postavitvi spominskega obeležja na Prtovcu, kjer so partizanske enote iz Gorenjske prehajale na Primorsko in obratno. Pri vseh akcijah pa zelo tesno sodeluje z vezisti in podjetjem za PTT promet Kranj.

Na Notranjskem pripravljajo proslave in odkritje spominskega obeležja kurirski postaji TV 18, kjer je padlo 5 kurirjev, ter na kraju kurirskih postojank TV 2, TV 2a in TV 10. V tem letu praznujemo 35. obletnico zadnjega boja kurirjev kurirske postaje TB 18, zato se je podpodbor za Notranjsko s sodelovanjem z občinskim odborom ZZB NOV in ostalimi družbenopolitičnimi organizacijami občine Cerknica odločil, da za dan borca odkrije spominsko obeležje.

Na Koroškem pripravljajo odkritje spominskega obeležja v Turiški vasi na mestu, kjer so bili glavni prehodi preko železniške proge. Poglavitna naloga odbora brigade in njegove zgodovinske komisije je zbiranje podatkov o delovanju kurirskih zvez med NOB in izdaja knjige Zveze v NOB in romana Kurir. Odbor si je zadal tudi v tem letu nalogo, da izdela fotodokumentacijo vseh spominskih kurirskih obeležij v Sloveniji. Posebno priznanje pa zasluži odbor Transverzale kurirjev in vezistov NOV, ki je zelo vzorno vzdrževana. Odbor 4. brigade bo še bolj tesno sodeloval z odborom Transverzale pri izdaji in propagandi novega vodnika. Brigadni odbor bo še nadalje posvetil skrb za zdravstveno stanje borcev - kurirjev. Tudi v tem letu je odobril s pomočjo Domicilnega odbora PTT brezplačno zdravljenje 13. kurirjem.

Odbor je tudi sklenil, da ob 40 letnici vstaje izdela spominsko jubilejno značko z motivom kurirja. Značka bo oštevilčena in jo bo dobil vsak udeleženec, ki je med NOB sodeloval v sklopu 4. brigade VDV - partizanskih kurirjev TV postaj. Kurirji TV postaj Štajerskega, Dolenjskonotranjskega, Primorskega, Gorenjskega in Koroškega relednega sektorja naj se čimprej povežejo s svojim pododbori zaradi evidence. Brigadni odbor bo tako kot doslej usklajeval akcije pododborov kurirjev in vezistov, transverzale ter sodeloval pri proslavah. Sodeloval bo tudi pri pripravi monografije Zveze NOV Slovenije in izdaji koledarja za leto 1981.

MAKS BURGAR

JESENICE

Aktiv Jeseniškobohinjskega odreda

Pred kratkim so na Jesenicah ustanovili aktiv Jeseniškobohinjskega odreda. Delovanje te enote so namreč razdelili na aktivne v Bohinju, na Bledu, v Gorjah, Radovljici, Jesenicah, v Postojni in Ljubljani, zato da se bodo borci te enote lažje sestajali, se udeleževali raznih svečanosti in proslav in sploh lažje delovali. Ustanovnega sestanka se je na Jesenicah udeležilo nad 40 nekdanjih borcev, ki so sprejeli program bodočega dela.

Del udeležencev ustanovnega sestanka aktivna Jeseniškobohinjskega odreda za področje jeseniške občine

Letos bodo skupno z osnovno šolo v Mojstrani počastili spomin na sedem padlih 1. čete 1. bataljona na Jerebikovcu. Nadaljevali bodo z zbiranjem slik te enote in jih uredili v posebnem albumu. Knjiga o Jeseniškobohinjskem odredu je razprodana. Avtor Mile Paulin je obljubil, da jo bo v dveh, treh letih dopolnil in pripravil za novo izdajo. Zato je Ivan Leban, nekdanji komandant odreda, sedaj predsednik odbora, priporočil borcem, naj povedo svoje spomine in dopolnijo sedanje pomanjkljive strani te knjige.

Na seji so izbrali predsedstvo aktivna.
BRANKO BLENKUŠ

MURSKA SOBOTA

Revolucija teče dalje

O podružbljanju revolucionarnih izročil med mladimi in vlogi Zveze socialistične mladine Slovenije pri ohranjanju revolucionarnih tradicij je prvega aprila tekkel razgovor na regijskem posvetu za Pomurje v Murski Soboti, ki so ga poleg predstavnikov občinskih konferenc ZSMS Gornja Radgona, Ljutomer, Lendava in M. Sobotna udeležili še predstavniki občinskih konferenc SZDL in ZZB NOV. Da bi se z dogajanjem in akcijami s tega področja v Pomurju seznanila republiška vodstva družbenopolitičnih organizacij, sta se posveta udeležila tovarišica Silvana Košuta, predsednica komisije za ohranjanje revolucionarnih tradicij pri RK ZSMS in tovariš Albert Jakopič - Kajtimir, predsednik sveta za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij in spomeniško varstvo pri RK SZDL.

Govora je bilo o vseh pomanjkljivostih pri delu doslej in v zvezi s tem so bili sprejeti zaključki, ki bi naj to stanje presegle. Tako bi se naj čimprej ustanovili sveti za ohranjanje revolucionarnih tradicij pri OK SZDL in OK ZSMS, kjer jih še niso formirali ter nato bi naj sledila ustanovitev povezovalnega telesa na področju regije v okviru SZDL. Tako bi verjetno čimprej prišlo do realizacije vseh tistih programov, ki so bili dogovorjeni že pred leti in se prepočasi uresničujejo. Že v kratkem bi naj prišlo do ustanovitve zgodovinskega društva za Pomurje, ki bi naj čimprej pričel s strokovnim zbiranjem gradiva o povojni graditvi domovine in vseh spremljajočih dejavnosti. Prav tako bi delo tega društva bilo še kako koristno pri dopolnjevanju zbirke o revolucionarnem gibanju v Pomurju v Pokrajinskem muzeju v Murski Soboti, kjer za področje NOB še vedno nimajo nameščenega strokovnega sodelavca in zbirka seveda ni takšna, kot bi bilo želeli.

V sodelovanju s strokovnimi organi ter družbenimi organizacijami in društvi bi bilo potrebno pregledati vzgojnoizobraževalne programe s področja prenašanja revolucionarnih tradicij na mlado generacijo.

FILIP MATKO

VOLIČINA

Obnovitev nekdanje bolnišnice

Krajevna organizacija zveza borcev v Voličini, občina Lenart, si že dolgo prizadeva, da bi preuredili partizansko bolnišnico Cafu v Zgornji Voličini na bivšem Smerdelovem.

Leta 1978 je krajevna organizacija ZB NOV v Voličini s pomočjo finančnih sredstev krajevnih skupnosti Voličina obnovila pročelje gospodarskega poslopja, v katerem je bila proti koncu leta 1944 in do osvoboditve edina partizanska bolnišnica za Slovenske gorice. Na pročelju gospodarskega poslopja, v katerem je bila partizanska bolnišnica, so odkrili spominsko ploščo.

Borci NOB iz Voličine so izrazili željo za preureditev bolnišnice Cafu na zadnji skupščini občinskega združenja Zveze borcev NOB v Lenartu. Skupščina je predlog podprla. Gozdno gospodarstvo tozdr Ruše nam je že dalo nekaj lesa za obnovo.

Bivši lastnik in krajani skrbno hranijo nekatere predmete, ki so jih takrat rabili v tej partizanski bolnišnici. Prosimo vse borce in bralce TV-15, če kateri kaj več vedo o tej bolnišnici naj nam to pismeno javijo na naslov: Krajevna organizacija ZB NOV Voličina, p. 62232 Voličina.

FRANČEK PLOJ

CELJE

Ohranjanje revolucionarnih tradicij

Pododbor Savinjskozasavskega območja partizanskih kurirjev 4. brigade VDV je eden izmed najbolj delavnih v Sloveniji. V zadnjih dveh letih so odkrili dva spomenika; enega neznanemu padlemu kurirju na Čreti nad Vranskim v okviru tamkajšnjega krajevnega praznika, drugega pa padlim kurirjem Zgornjesavinjske doline v Savinjskem gaju v Mozirju ter spominsko ploščo padlim kurirjem reledne postaje na Sladki gori.

Poleg tega so lani ob krajevnem prazniku Šoštanja odkrili spominsko obeležje v Zavodnjah nad Šoštanjem pri kmetu Zonku, kjer je blizu delovala kurirska postaja 34 S. Na proslavi je imenovana kurirska postaja prejela domicilno listino. Ob tej priložnosti so v dva tisoč izvodih izdali priložnostno brošuro Štajerski kurir. Obeležje so odkrili v Zgornji Rečici nad Laškimi na kraju, kjer so se zadrževali kurirji TV 24 in najzaslužnejši kurirjem podelili zlate plakete. Potem so še sodelovali s krajevno organizacijo ZZB NOV Loka in z aktivom Prometne sekcije Zidani most pri odkritju obeležja v Bočju med železniško postajo Breg in Loko pri Zidanem mostu, kjer je bil stalni prehod štajerskih kurirjev čez železniško progo Zidani most-Zagreb in čez Savo na Dolenjsko.

Hkrati z odkritjem obeležij so pripravili tovariška srečanja, nanje povabili mladino in ostale predstavnike družbenopolitičnih organizacij ter v osnovnih šolah Loka pri Zidanem mostu, Rečica nad Laškimi in Zavodnje nad Šoštanjem postavili delne stalne fotografske razstave partizanskih kurirjev.

DRAGO MIKLAVEC

RIBNICA

Občinski praznik

Občani ribniške občine že vrsto let praznujejo 26. marec za svoj občinski praznik. Ta dan jih spominja na dogodke v marcu, ko so enote slovenskih narodnoosvobodilnih brigad izbojevale eno izmed največjih zmagov v tem obdobju. Kakor vrsto let nazaj so ta praznik proslavili tudi letos z vrsto prireditvev in medsebojnih srečanj. Na vseh teh srečanjih so podrobneje obujali spomine na dogodke pred 37. leti. Občinski odbor Zveze združenj borcev NOV pa je ob tem prazniku podelil štiri plakete Jelenov žleb.

VIKTOR DRAGOŠ

KIDRIČEVO

Borci so aktivni povsod

Pred kratkim so se tudi še živeči borci NOV, ki živijo v Kidričevem, sestali na svoji letni konferenci.

Na letni konferenci so borci razpravljali o svojem delu in si določili tudi nove naloge. Predsednik KO ZZB NOV Andrija Toplek pa je med drugim spregovoril tudi o sedanjih političnih dogodkih doma in v svetu, o žariščih vojne. Precej svojih besed je namenil tudi aktivnosti članov borčevske organizacije ter med drugim dejal, da so zelo aktivni v NZ, kar se je še posebej pokazalo ob lanskoletnih vajah NNKP. Mnogi so aktivni tudi v DPO in tudi v krajevni skupnosti.

Na konferenci so se borci med drugim pogovorili tudi o tem, da bi se večkrat srečali, bodisi na družabnih prireditvah, ki bi jih sami financirali, bodisi na raznih izletih, ki jih zlasti prireja društvo upokojencev iz Ptuja.

Na konferenci so se tudi dogovorili, da se bodo udeležili letošnje kurirčkove pošte v Hajdini. Več pozornosti pa bodo odselej namenili tudi obiskom v šolah, zlasti tistih, nad katerimi ima TGA v Kidričevem pokroviteljstvo. To so šole v Kidričevem, Leskovcu in Zetalah v Halozah, kjer bi naj mladim pripovedovali o bojih.

FRANJO HOVNIK

KOŠANA

Boj na Nanosu

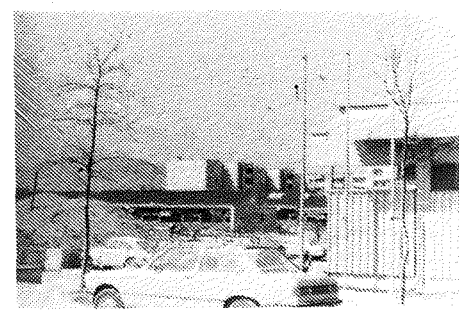
Vsako leto se spomnimo velike partizanske bitke na Nanosu, ki je bila 18. aprila 1942. To je bila prva večja bitka na Primorskem. Odmev te bitke je odjeknil po vsej Primorski in ljudstvo se je pridružil klicu k upor. Partizane, ki so jih ujeli v tej bitki, so odpeljali v Rim in jih ustrelili junija 1942. Po nanoški bitki so črnosrajčniki povečali nadzor nad prebivalstvom, v ljudstvu pa je tlel še hujski odpor proti sovražniku.

MILKA LUKEŽIČ-MALC

LJUBLJANA

Ime krajevnih skupnosti - ponos na družino Babnik

Na referendumu spomladi leta 1979 so se krajani takratne krajevnih skupnosti Dravljice odločili za razdelitev na tri manjše in sicer: KS Dravljice, Bratov Babnik in Dolomitski odred. Inicijativni odbor je zbral predloge za ime nove krajevnih skupnosti takratne Dravljice SS-10 Dravljiska gmajna. Aleksander Bole je seznanil člane krajevnih skupnosti SZDL, da se ena od teh KS imenuje po bratih Babnik, to je po prvobornih s terena Dravljice I. Dom družine Babnikov je bil med vojno v hiši, kjer je danes Kamnogoriška ulica 42. To je bila pred vojno napredna družina, ki je dala med NOB kar štiri spomeničarje. Nova KS naj bi se imenovala po sinovih - spomeničarjih bratih Štefanu in Mihiu Babniku.

Krajevna skupnost bratov Babnik

Družina Babnikovih, predvsem brata Štefan in Miha, so svetel primer, kako se je treba bojevati za domovino in domači kraj, in če je treba tudi žrtvovati svoja življenja. Zato zaslužita, da se po njima imenuje soseska Dravljice SS-10 Dravljiska gmajna - Krajevna skupnost Bratov Babnik.

J. ČURIN

PIRAN

Seja domicilnega odbora letalcev prekomorcev

Pretekli petek je bila v Piranu razširjena seja domicilnega odbora letalcev prekomorcev, katere so se udeležili tudi predsedniki pododborov letalcev prekomorcev iz vseh primorskih občin in Istre ter občinskega odbora ZZB NOV občine Piran. Celotno sejo so posvetili dogovoru o organizaciji in izvedbi proslave ob letošnjem dnevu letalstva in protiletalske obrambe, ki bo v nedeljo, 18. maja, ob 10. uri na novem letališču v Portorožu. Ob tej priložnosti bodo na letališču odkrili doprni kip Josipu Križaju, pilotu španske republikanske in narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije. Doprsni kip je izdelal akademski kipar Jože Pohlen iz Kopra in bo postavljen pred vhodom v upravno zgradbo portoroškega letališča. Na proslavi bo govoril Stane Bobnar, predsednik sekcije španskih borcev RO ZZB NOV Slovenije in predstavnik letalske garnizije JLA iz Pule. Na letališču bo ob tej priložnosti odprta tudi razstava, ki jo je pripravil Muzej ljudske revolucije Slovenije iz Ljubljane, in prikazuje razvojno in bojno pot prekomorskih letalskih enot od leta 1943-1945. Ta razstava bo nato obiskala tudi druge kraje v Slovenskem primorju in Istri.

Slovesnosti ob odkritju spomenika Josipu Križaju se bodo udeležili letalci prekomorci, ki so tudi dali pobudo za postavitev doprsnega kipa, njegovi soborci iz španske republikanske in narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije, predstavniki pilotske akademije in letalske garnizije iz Pule in drugi. Svojo udeležbo so najavili tudi piloti, ki so združeni v klubu pilotov v Ljubljani. Organizatorji pričakujejo tudi udeležbo organizacij letalske zveze Slovenije in še zlasti aero klubov iz Ajdovščine, Postojne in Ljubljane.

Na pobudo domicilnega odbora letalcev prekomorcev bodo 12. maja letos organizirali predavanja in pogovore na vseh srednjih šolah v Piranu in Kopru. Predavanja bodo opravili aktivni piloti iz Pule. Dne 21. maja na sam dan letalstva in protiletalske obrambe, bodo iz vseh primorskih občin in Istre organizirali avtobusne obiske mladih v Pulo, kjer si bodo ogledali letalska tehnična sredstva, letala, letališče, kabinete in učilnice, v katerih delajo in živijo njihovi sovrstniki v JLA.

ALBERT KLUN

LITIJA

Skrb za borce

Komisija za vprašanje borcev in invalidov pri skupščini občine Litija je ugotovila, da je v občini 388 borcev NOV, ki imajo priznano dvojno dobo pred 9. 9. 1943., 404 jo imajo po 9. 9. 1943., 67 je vojaških vojnih invalidov, 98 pa je družinskih invalidskih upravičencev. Lani je 105 borcev prejemalo stalno priznavačnino, 31 je bila dodeljena enkratna pomoč. Najvišja stalna priznavačnina je bila v lanskem letu 3190 dinarjev, najnižja pa 2800 dinarjev, medtem ko je bila povprečna priznavačnina 1950 dinarjev. Lani so 13 udeležencem bojev za severno mejo 1918/19 dodelili enkratno pomoč v znesku 1000 dinarjev.

Istočasno je komisija opozorila, da čeprav so sprejeti družbeni dokumenti s področja varstva borcev, sloni v glavnem vsa skrb na občinskem upravnem organu in na občinskem odboru ZZB NOV. Zaradi tega je skupščina občine na predlog imenovane komisije sklenila, da se pri vseh tistih samoupravnih interesnih skupnostih, ki so vključene v skupnost socialnega varstva, ustanovijo delovna telesa za vprašanja borcev NOV in vojaških vojnih invalidov. Delovna telesa bi sestavljali borci in delegati organizacij, ki bi se morale ukvarjati s tovrstno problematiko.

Komisija je obravnavala tudi probleme zdravljenja borcev v naravnih zdraviliščih, letovanje v Banjolah itd. Komisiji za vprašanja borcev in invalidov pri skupščini občine Litija so izrekli vse priznanje za njeno delovno zavzetost.

DRAGO MIKLAVEC

LJUBLJANA

Seja predsedstva odbora vojaškega šolstva NOV in POS

V sredo, 2. aprila, je bila v Ljubljani na sedežu glavnega odbora ZZB NOV Slovenije 6. razširjena seja predsedstva odbora organizacije borcev vojaškega šolstva NOV in POS. Na njej so se dogovorili o pripravi na občni zbor, ki bo v drugi polovici junija v Ljubljani. Za program dela so predlagali nadaljevanje priprav za

Udeleženci 6. seje predsedstva odbora organizacije vojaškega šolstva NOV in POS.

pisanje monografije o vojaškem šolstvu NOV in POS, pomoč pri obnovi stavbe, v kateri je v Metliki potekal pouk oficirske šole, nuditi pomoč muzejem pri dopolnjevanju in oblikovanju zgodovine o vojaških šolah NOV in POS, nadaljevanje z organizacijo srečanj udeležencev in predavateljev v posameznih šolah ter tečajih in drugo.

BRANKO BLENKUŠ

IDRIJA

Nova spominska obeležja

Na področju idrijske občine so se med narodnoosvobodilnim bojem dogajali številni pomembni dogodki, razen tega pa so tu delovali pomembni organi narodnoosvobodilnega gibanja, KPS ter štabi in ustanove NOV in PO Slovenije. O tem zgovorno pričajo številni spomeniki in spominska obeležja NOV, ki jih iz leta v leto obiskuje vedno več obiskovalcev, med temi tudi iz zamejstva.

Tem pomnikom naše slavne polpretekle zgodovine se bodo letos pridružila še tri spominska obeležja, ki jih bodo postavili v počastitev 35. obletnice zmage nad fašizmom in osvoboditve.

Nova spominska obeležja NOB bodo postavili na Vojsčici pri Vojskem, v Šebreljah in na Javorniku.

Spominsko ploščo na Vojsčici bodo vzdali na hiši Vojsčičarja v spomin na 2. pokrajinsko konferenco KPS za Slovensko primorje in Trst, ki je bila od 17. do 20. aprila 1944, na sedež Pokrajinskega narodnoosvobodilnega sveta za Slovensko primorje 1943/44 in na sedež komande mesta Vojsko oziroma Idrija.

Za postavitev te spominske plošče skrbi posebna komisija občinske konference SZDL Idrija, svedeno pa jo bodo odkrili 22. junija ob krajevnem prazniku Vojskarske planote. Vojskarji praznujejo svoj krajevni praznik 23. junija v spomin na 22. in 23. junij 1943, ko so italijanski fašisti požgali nad trideset domačij z vsemi gospodarskimi poslopji vred, ubili tri vaščane, 24 pa jih odpeljali v zapore. Fašisti so se na ta način maščevali za občuten poraz, ki so ga doživeli 22. junija 1943 v Razorih pri Mrzli rupi. Tega dne je namreč skupina borcev Gregorčičeve brigade pod poveljstvom politkomisarja brigade narodnega heroja Ivana Turšiča-Iztoka napadla italijanski policijski avtobus, v katerem je bilo 20 fašistov. Ubityh je bilo 15 fašistov, štirje so bili težko ranjeni, enemu pa je uspelo pobegniti. Partizanski plen: 3 strojnice, 16 pušk, 19 pištol in druga vojaška oprema.

Drugo spominsko obeležje bodo postavili v Šebreljah. Ob lazcu Zabrznice v Podstanjci pri Šebreljah je od 5. septembra 1944 do 25. marca 1945 delovala nova pokrajinska partijska šola za Primorsko in Gorenjsko. V dobrih šestih mesecih se je zvrstilo kar 7 tečajev. To partijsko šolo sta vodila Jože Lesar in Anica Zrimšek-Kuhar. Med zadnjo sovražno ofenzivo so se tečajniki pravočasno umaknili 25. marca

1945, tako da so Nemci našli le prazne barake, ki so jih požgali.

Nemci so v Šebreljah 10. junija 1944 pobili pet vaščanov in vas zažgali, zgorelo je 68 hiš z vsemi gospodarskimi poslopji.

V hiši pri Osredkarju je bilo v letih 1943-1944 dalj časa pokrajinsko poveljstvo Vosa in Ozne.

V Šebreljskem vrhu v gozdu pri kmetiji Pisance je bila od julija 1944 do konca vojne pokrajinska uprava vseh partizanskih tehnik in tiskarn na Primorskem.

Tretje spominsko obeležje bodo postavili na Javorniku v spomin 47 padlim borcem Gradnikove brigade 23. decembra 1943. V neenakem boju je padlo 47 borcev, 17 pa je bilo ujetih. Ujete partizane so v Godoviču ustrelili. Padli so tudi trije domačini.

Za to spominsko obeležje bodo odtrgali veliko skalo in jo prepeljali na kraj, kjer bo stala, nanjo pa pritrdili bakreno ploščo. Tako se bo to spominsko obeležje povsem zliło z naravo in tudi kljubovalo ostremu podnebjju, zlasti pozimi, ki je že začelo uničevati številne spomenike v idrijski občini.

Navedena nova spominska obeležja NOV bodo postavili s pomočjo članov zveze združenj borcev NOV in delovnih kolektivov idrijske občine.

JOŽE OBLAK

JESENICE

Obračun dela

Krajevna organizacija ZB NOV Plavž je imela svojo letno delovno konferenco v petek, 4. marca. V poročilu o delu je predsednik Franci Pesjak poudaril, da sta bili od šestih komisij najbolj delavni komisija za zdravstvena in socialna vprašanja ter komisija za razvijanje tradicij NOB.

V okviru komisije za gojitev tradicij NOB so se udeležili kurirskega smuka, pohoda na Stol, komemorativne svečanosti v Svečah na Koroškem, sodelovali so pri pripravi proslave ob dnevu žensk, šest članov se je udeležilo slavnja na Ravnah na Koroškem. Poleg tega je bilo več članov na proslavi dneva mladosti na Pristavi, ob sprejemu kurirčkov pošte, na pikniku v Begunjah, proslavi ob krajevnem prazniku v Zirovnici, zboru aktivistov pri Kamniku, orientacijskem pohodu po partizanskih poteh in drugo. Kadrovska komisija je skrbela za popolnitev evidence. Pri tem so ugotovili, da mnogi nimajo ustreznih odlikovanj za udeležbo v NOV. Doslej so pripravili 15 predlogov, za druge pa jih še bodo. Med razpravo so med drugim sprožili vprašanje v zvezi s pisanjem Jožeta Vidica o smrti partizana Miha Ariha iz Podkorena. Za raziskavo tega primera so predlagali posebno komisijo. S konferenco so tovariši Titu poslali pozdravno brzojavko z najboljšimi željami za čimprejšnjo ozdravitev.

BRANKO BLENKUŠ

KOŠANA

Srečanje partizanskih učiteljev

Partizanski učitelji iz Košanske doline so se zbrali v Košani, da so pregledali svoje delo, to je zbiranje dokumentov partizanskega šolstva tega področja. Dogovorili smo se, da do prihodnjic vsak opiše svoje delo z učenci med NOB.

MILKA LUKEŽIČ-MALC

Partizanski učitelji iz Košanske doline

DOMŽALE

Aktivnost borčevske organizacije

V tej občini je 2829 članov ZZB NOV. Njihovo dejavnost je čutiti na vseh področjih družbenopolitičnega in gospodarskega dogajanja. O tem govorijo podatki, da je 491 borcev tvorno vključenih v splošni ljudski odpor in družbeno samozščito, 398 jih dela v družbenopolitičnih organizacijah, krajevne organizacije ZZB NOV in VVI so organizirale 54 proslav, njihovi praporščaki so sodelovali na 278 proslavah in drugih manifestacijah ter pogrebni svečanostih. Izletov, ki so jih organizirali borci in invalidi, pa se je udeležilo več kot šeststo njenih članov. Srečanja bivših političnih zapornikov, internirancev in izgnancev pa več kot dvesto borcev.

Precej je bilo storjenega tudi prek aktivnosti ZK in sicer v tej smeri, da so ponovno vključili v ZK več posameznih borcev, ki so izstopili zaradi različnih vzrokov.

Dokaj delovne so bile tudi posamezne komisije. Pri prenašanju tradicij so pripravili več predavanj, pohodov po partizanskih poteh, shodih, posebno ob 40. obletnici SKOJ na Mali planini ter ob letu otroka. Šolskim otrokom so govorili o svojih doživetjih prav tisti, ki so preživeli svoje otroštvo v koncentracijskih taboriščih.

Zdaj pripravljajo pot spominov borcev in aktivistov nekdanjega kamniškega okrožja. Pričeli so tudi z zbiranjem gradiva iz NOB, ki ga nameravajo razporediti v gradu Krumperku, ki bo poslej služil tudi muzejskim potrebam.

DRAGO MIKLAVEC

LIBOJE

Letne konference

V občini Žalec so bile v marcu redne letne konference borčevske organizacije. Med letnimi konferencami, ki so najbolj uspele, je bila letna konferenca OO ZB Liboje. Kraj je znan po predvojni revolucionarni dejavnosti. V lanskem letu so v tem kraju zabeležili prek 50 prireditev, v čast 50-letnice Svobode.

Na sedanji meji med KS Liboje in Griže je bila 24. junija 1941 ustanovljen 1. Savinjska četa, med borci so bili tudi delavci, ki so pred vojno kot člani partije ali skoja delovali na področju Liboj. Prvi libojški fantje so že v začetku leta 1942 odšli v ilegalo. Med njimi so bili trije bratje Hrvatini. Od treh bratov se je samo najmlajši vrnil v izropano domačijo.

Na konferenci je uvodno poročilo podal predsednik OO Anton Vočko. Poudaril je, da so člani zelo aktivni. Med drugim se je organizacija vključila v obrambni dan KS in v akcijo NNPN. Seveda tudi težav ne manjka. Tu je starost, tu je bolezen. Samo deset članov je še v rednem delovnem razmerju.

Na konferenci so razvili živahno razpravo, spregovorili so o pomoči borcem, o letovanju, o tem, da morajo pozdraviti vlak bratstva in enotnosti z brati iz Srbije itd.

FRANC JEŽOVNIK

PTUJ

Več pozornosti strelskim družinam

Nekaj zadnjih let se je strelstvo v ptujski občini zelo razvilo. Sedaj imajo namreč evidentiranih v strelskih družinah v občini že nekaj nad 1500 članov. Strelska družina v Kidričevem je pred kratkim praznovala že 30-letnico svojega obstoja.

Zal pa strelci ugotavljajo, da glede na ostala društva dobivajo premalo družbene pomoči, da bi se tako lahko strelski šport še bolj razmahnil. To je še toliko bolj pomembno, ker imajo ravno strelske družine oziroma organizacije eno pomembnejših vlog v SLO ter DSZ.

Strelci pa si želijo, da bi se v njihove vrste vključili še zlasti mladi ter tisti, ki prihajajo iz JLA. Svoj prostor pa bi naj v strelskih vrstah dobile tudi ženske.

FRANJO HOVNIK

Zgodilo se je pred petintridesetimi leti

V spomin Rejčevim iz Srednje Kanomlje

Naše življenje je lepo, vsak dan pomeni dan življenja več v svobodi, dan, ki nas le časovno odmika od našega narodnoosvobodilnega boja, saj je spomin resnično živ, nemalokdaj težak, prepojen z bolečino in ponosom hkrati!

Te vrstice želim posvetiti Rejčevi družini iz Srednje Kanomlje, ki je v času NOB živel in dihal z njo, storila vse, da bi se prenehalo prelivanje krvi, nasilno potujčevanje, da bi si priborili lepšo prihodnost, kjer bi lahko živela lepa slovenska beseda, kjer bi bilo mesta za vse domoljube, ki so pripravljene živeti in delati v slogi in bratski ljubezni. Žrtve Rejčeve družine za te cilje so bile velike. Ob pogovoru s tovarišco Viktorijo Razložnikovo, Rejčevo hčerko, sem videla, kako težka je bolečina, ki jo nosi v sebi vse od tistega strašnega aprilskega dne 1945. leta, ko so ji Nemci požgali dom, v katerem so zgoreli mama Marija, oče Tomaž in sestra Fanči, vse od tistih povojnih dni, ko je zaman pričakovala, da se bo iz taborišča vrnil njen mož...

Kasno, po petintridesetih letih, prihaja dogodek na papir, a nikoli ni prepozno, da se oddolžimo njim, ki so za našo svobodo žrtvovali svoja življenja, saj so v naših srcih še vedno živi!

Kot bi se godilo včeraj, mi je tovarišca Razložnikova pripovedovala o tistih strašnih časih.

Vse tri Kanomlje – Spodnja, Srednja in Zgornja – so bile v NOB zelo aktivne, dale so precej borcev, posebno mladina. Tudi dekleta in žene so bile aktivno vključene v delo z enim samim ciljem – priboriti si prostost.

Tu so živeli tudi Rejčevi. Štirinajst otrok je bilo pri hiši, a zaradi težkih razmer jih je devet umrlo že pred začet-

kom druge svetovne vojne. Hribovita kmetija je dajala premalo kruha in otroci so morali služiti po raznih domačijah, seveda tudi moja sogovornica – Viktorija. Na Ledinskem Razpotju je spoznala bodočega moža, tesarja Ivana Razložnika. Fašistično nasilje in pritiski so naraščali in njuno sovraštvo do tujcev je segalo že v predvojne dni; nikoli se nista sprijaznila z nasilnim potujčevanjem. Rodili sta se jima dve hčerki. Življenje je bilo težko, posebno, če si fašiste tako globoko sovražil kot onadva. Viktorija je hodila po dneh in skrbela za dom, Ivan pa je garal pri kmetih in lesnih trgovcih. Že poleti 1942 se je seznanil s Francem Platišo, organizatorjem narodnoosvobodilnega odpora po Primorski in se takoj vključil v delo in pomoč pri organizaciji gibanja v Kanomlji. Dvanajstega decembra 1942 pa je skupaj z osemnajstimi mladimi fanti iz vseh treh Kanomelj odšel k partizanom, v Trnovsko četo. Tedaj je bilo zelo težko dobiti orožje, zato je bila ena njegovih prvih poti, skupaj s še desetimi fanti, na Dolenjsko po orožje. Le sedem se jih je vrnilo, sedem na smrt izčrpanih, se spominja Viktorija. Hodili so dneve in dneve, se skrivali pred izdajalci in sovražniki, jedli le, kar so našli na poti, in v Kanomljo so prišli po triinpetdesetih urah, prebitih brez vode... Tudi tu se niso mogli dolgo zadržati, saj je v Kanomlji mrgolelo Italijanov. Napotili so se proti Gorici. Iz Trnovske čete je Ivan odšel v Vojkovo brigado in vse do usodne bitke z Nemci novembra 1943. leta opravljal funkcijo kurirja. Tedaj je v Novakih padel v roke Nemcem, ki so ga poslali najprej v nemško taborišče Dachau ter dalje v Leitmaritz, kjer so

ga julija 1944. leta sežgali v krematoriju. Za smrt moža je Viktorija zvedela mnogo

kasneje, v svobodi, za katero se je Ivan žrtvoval.

V NOB je kmalu začela ak-

Marija Rejc, rojena 1881, mama štirinajstih otrok

Fanči Rejc

Oče Tomaž Rejc

Ivan Razložnik, Viktorijin mož

tivno delovati tudi cela Rejčeva družina. Kmetija na Bellem brdu v Srednji Kanomlji je bila vedno topel dom vsem partizanom. Oče Tomaž je naredil za partizane vse, kar je bilo v njegovih močeh. Mati Marija, prijazna, od dela vsa izčrpana, je bila slehernemu partizanu kot mati. V hiši so se največkrat zadrževali borci Dolomitskega odreda, saj so tu imeli svojo kuhinjo. Viktorijina sestra Fanči je bila aktivna obveščevalka. Iz Idrije, preko Spodnje Idrije ali Razpotja je prenašala sporočila, sanitetni material in druge partizanom prepotrebne stvari. Ta pot je bila prepletena z nešteti nevarnostmi. Nanjo so postali pozorni domači izdajalci in jo tudi dvakrat prijeli. Prvič je morala v begunjske zapore, od koder so jo zaradi pomanjkanja dokazov spustili, drugič pa so jo zaprli v Ljubljani. Tudi Viktorija je bila zaradi suma, da sodeluje s partizani, zaprta v idrijskih zaporih. Še dva partizana je dala Rejčeva družina. Oba sinova, Tomaž in Valentin, sta morala v italijansko vojsko, v Sardenijo, od koder sta po razpadu Italije pobegnila in se priključila partizanom, kjer sta ostala do konca vojne.

Tako je prišlo leto 1945. Na Primorskem je divjala zadnja ofenziva. Nemci, razbesneli, so požigali in pobijali vse, kar jim je prišlo pod roke. Besede tega zverinstva ne znajo opisati. Nemci so pustošili tudi po Kanomlji in kar je najbolj žalostno, povsod so jih spremljali domači izdajalci. V drugi polovici marca so Nemci oropali in razdeljali vse kmetije, ki so bile označene kot partizanske. Več ljudi so pobili in jih sežgali skupaj z domačijami. Tako je na Žličniku zgorela hiša s sedmimi ljudmi, na Lebanovšah s tremi...

Bilo je prvega aprila. Na seznamu za požig je bila tudi Rejčeva kmetija. Kljub temu, da je Belo brdo, kjer je stala domačija, precej oddaljeno od ceste, je 22 esesovcev in 6 morilcev črne roke našlo pot do nje. Za seboj so pustili pravo opustošenje na sosednjih kmetijah v Pleči in pri Miklajču in prisilili domačine, da so jih vodili do Rejčeve kmetije... Groza si je Viktoriji iz oči, solze ji tečejo po licih, ko obuja spomin na ta dan... Domačija je zgorela do tal. Brat Valentin, ki je bil te dni s partizani v okoliških hribih, se je hotel oglašati doma, pa tega ni bilo več. Domača hiša se je spremenila v pogorišče, na katerem je našel na pol zglajenela trupla svojcev. Mamo Marijo ter sestro Fanči so v kamri priklenili z verigami, očeta Tomaža pa so zvezali v izbi in vse skupaj žive zažgali. Da so jih prej mučili, pričajo kriki, ki so jih slišali uro daleč v sosednja hriba Cikel in Gradne peči. Spomin na ta dogodek je napolnjen s pekočo bolečino, ki se je ne da izraziti tako, kot občutiti.

Esesovcem in morilcem še ni bilo dovolj za ta dan. Odpravili so se dalje, v uro oddaljeno kmetijo na Brdo. Še hujši zločin so zagrešili... Požgali so hišo in z njo je zgorelo devet ljudi, nedolžnih žrtv, katerih edina krivda je bila v tem, da so preveč ljubili domovino. Na seznamu za požig so imeli sedemnajst domačij in le čas jim ni dopustil, da bi svojo namero uresničili. Tedaj je v Kanomlji ugasnilo šestindvajset življenj...

To je le droben izsek iz dela Kanomlje med NOB, iz življenja Rejčevih, spomin, ki smo jim ga dolžni, saj so bile njihove žrtve ogromne.

Slavica Dragoš

2

KAROL LEŠKOVEC

ZLOMLJENA
KRILA

Revolucija mora biti čista kot solza, neomadeževana kot otrok ob rojstvu. Tega se je zavedal sleherni, ki je vanjo brezmejno verjel. Veliki so bili cilji revolucije, in zato strogi zakoni. Toda povsod so pod tem velikim imenom, pod imenom revolucija ljudje, le-to vodijo, v njej sodijo in odločajo: nekateri strožje, drugi blažje, bolj utemeljeno ali pa kot pravimo prek kolena. In v takem vrtincu se je znašel tudi naš nepozabljeni Frenk, o katerem pripovedujem...

Na papirju, ki so ga držali tik pred nosom, sta bila napisana dva srečnika, ki bosta dobila delo. Na ves glas je potem slovesno in počasi prebral dve imeni. In samo ta dva, ki ju je vratar poklical po imenu, sta odšla skozi železna vrata, za njima pa so se zaprla.

Moška, ki sta tisto jutro prestopila tovarniški prag, že po zunanosti nista bila videti naše vrste. Obležena sta bila po kmečko in oba sta imela klobuke na glavi. Eden je bil precej starejši. Prav gotovo, smo menili, sta bila oče in sin, doma iz bližine. Ob tem spoznanju pa ni bilo potrebno preveč razuma, da ne bi vsakdo, ki se takole potika za delom, spoznal, da ju je nekdo priporočil ali pa ju je do dela spravilo sorodstvo.

Kako je zagrmelo nekaj glasov hkrati: »Zlahta hudičeva, strici, tete, sama barabija, kakor se obrneš!« Vendar vse preklinjanje in vpitje ni nikomur pomagalo ali koristilo. Tisti, ki so bili zadaj za žico, znotraj železarnice, se za brezposelne in za njihove potrebe niso zmenili, ampak so delali svoj posel in bili srečni, da niso na našem mestu.

Delo morava dobiti

Skoraj do opoldneva smo se prestopali zraven ograje, kajti še vedno je kdo verjel, da bo prišel vratar s kakšnim listom in bo poklical koga izmed čakajočih.

Nekaj kovačev sva z Žustom še premogla. Kaj bo potem, sva razmišljala, ko bo še denar skopnel? Samo ena rešitev se je obema motala po glavi: delo morava najti. Žust se je na ves glas zaklinjal, da prej ne bo odšel z Jesenic, dokler ga ne bo dobil.

»Če drugače ne bo šlo, bom premlatil prvega žandarja, ki ga bova srečala, in potem ni hudič, da me čez zimo ne bodo vtaknili v zapor,« se je pridušal. Prav zares je bilo treba premisliti, kaj bo, če bova praznih rok: kam naj odideva in kaj naj počneva do spomladi?

»Za dežjem vedno pride sonce,« je dejal Žust in kislo nakremžil svoji veliki debeli ustnici. »Privoščiva si vroč čaj, zebe me kot cigana,« je še dodal in že sva se obrnila po cesti navzdol proti Javorniku.

Na tiste tri, s katerimi sva noč prespala v Žirovnici, sva

kar pozabila. Dozdevalo se mi je, da bolj namerno kot po naključju. Kajti lažje nam bo, če se vsak prebije sam, kakor ve in zna, kot pa vsi skupaj. Tako je tudi ostalo. Počasi, saj se nama resnično ni nikamor mudilo, sva stopicala po zamrzli cesti, pred Javornikom na ovinku pa zavila v gostilno zraven ceste. Vsa jeseniška dolina je bila zavita v umazano sivkasto meglo, pomešano z dimom, ki se je valil iz tovarniških dimnikov. S Karavank je včasih zapihal hladen sever in se izgubljal v ozki dolini. Sedla sva na klop zraven tople peči. Le nekaj gostov je bilo v gostilni: to je bil pač čas, ko jutranja izmena v tovarni še ni izpregla, za popoldansko pa je bilo še prezgodaj, da bi kdo spetoma, preden odide v tovarno, stopil v gostilno in se podprl s pijačo. Počasi, kot da sva hotela pridobiti čas, sva srkala vroč čaj. Kam naj hitiva? Zato, da bova zunaj na mrazu? Preden dan zatise svoje meglene oči, sva se tolažila, si bova že kaj izmislila, da se bova zvlekla iz zagate. Prav v gostilnah se marsikdaj zve kaj pametnega, koristnega.

Srečanje v gostilni

Pa se resnično nisva zmotila! Popoldne, ko se je reka delavcev usula iz tovarn, kmalu v gostilniški sobi niti za domačega mačka ni bilo prostora. Tudi tisto popoldne sem lahko spoznal, da je res, kar so govorili daleč naokrog, češ da jeseniški železarji dobro služijo. A kaj je to spoznanje pomagalo, če nisi imel poznanstva, zveze, da bi prestopil vrata železarne? Oba sva napenjala oči in nategovala ušesa, če bi videla kakšen znan obraz, ki bi nama pomagal, ali pa bi slišala kaj spodbudnega.

»Glej ga cepca, kaj pa ti počneš na Jesenicah?« se je iz drugega kota zraven okna prelomil močan hripajoč glas, kot bi nekdo mahal po praznem sodu. Še preden sem ugotovil, čigav je ta znan glas oziroma, kdo je ta človek, se je že pridrenjal do naju. Saj ni mogoče povedati, kako zelo sem se ga razveselil. Bil je Kovačev Matija iz moje rojstne vasi. Močan in visok dedec, dobrih deset let starejši od mene. Že prej sem slišal, da dela nekje na Jesenicah, toda, da je zaposlen v tovarni, sem zvedel šele sedaj, ko nama je

Ob kapitulaciji mornarice 17. aprila 1941

Spomin na Mirka Pleiweissa

Ob koncu lanskega leta je v Mariboru umrl kapitan bojne ladje bivše JVM Mirko Pleiweiss. Ob smrti je, sedaj že pokojna, soproga dobila brzojavko ZZB NOV Selce s tole vsebino: Prejmite izraze našega globokega sožalja ob smrti pokojnega tovariša Mirka Pleiweissa, komandanta Pomorske obrambe Selce, ki je v aprilski vojni leta 1941 častno opravil svojo dolžnost do domovine in naroda ter naredil prvi vojaški podvig na Jadranskem morju proti ustašem in italijanskemu okupatorju. Slava tovarišu Pleiweisu.

Iz knjige Zlomljeno sidro (Mornariški glasnik 1978, Pomorska biblioteka, 29. zvezek) povzemamo kratek zapis o tem dejanju.

Malo pred začetkom aprilske vojne je bil Pleiweiss določen za komandanta Pomorske obrambe Selce bivše JVN. Z nekaterimi aktivnimi in rezervnimi starešinami se je lotil priprave na bližajočo vojno in ob izbruhu vojne je bila komanda povsem pripravljena. Njegovo področje je bilo od Sušaka do severnega dela meje Zadra. Petega aprila je ukazal vsem plovnim enotam severno od Selca, da se morajo takoj umakniti v zaliv Šilo. Ko se je vrnil zvečer s službene poti s Sušaka, ga je čakala nujna, s posebnim ključem šifrirana brzojavka, ki so jo zaradi napak uspeli dešifrirati zgodaj zjutraj. Hotel je oznaniti alarm, toda tuja letala so že preletavala komando v Selcah. Protiletalska obramba komande je

bila zastarela. Kmalu je tudi ugotovil, da so pretrgane telefonske zveze z vsemi komandami. Takoj nato so že začeli prihajati obvezniki. Odziv je bil odličen, saj se je javilo 95 odstotkov vseh obveznikov po seznamu.

Do desetega aprila se ni dogajalo nič posebnega, razen stalnega preletavanja sovražnih letal. Tedaj pa so prestregli brzojavko, da je tega dne v Zagrebu na željo Führerja razglašena neodvisna država Hrvaška, in da morajo vsi uradniki priseči poglavarju države dr. Paveliću.

Kmalu nato je prišel v njegovo pisarno okrajni glavar iz Crikvenice dr. Hajdin in zaprosil je za vojaško pomoč, ker komandant mesta v Crikvenici ščuva ljudstvo, da je vojske konec, da ni več Jugoslavije, ker je razglašena NDH s Pavelićem na čelu, in da morajo le temu vsi priseči. Takoj je ukazal, naj se pripravi 70 mož s štirimi starešinami na štirih tovornih avtomobilih. Med izpolnjevanjem povelja je zazvonil telefon in neznana oseba je zahtevala, da on in vsi njegovi takoj prisežejo Paveliću. Komandant je odgovoril: »Vedite, da sem Slovenec, in da tega, kar zahtevate od mene, ne bom nikdar napravil, kajti to je veleizdaja.«

Prekinil je zvezo, toda telefon se je takoj spet oglasil in neznana oseba je javila: »Gospod kapitan bojne ladje. Javljam, da sem

prav ta trenutek prejel vest iz Zagreba, s katero sem imenovan za poveljnika severnega sektorja in ste odslej vi meni podrejeni.«

Pleiweiss je odložil slušalko. Njegov pomočnik se je izgovoril, da je bolan, in da zato ne more prevzeti komande. Poveljstvo je prevzel sam in odšel v Crikvenico. S kratkim nagovorom in navodili častnikom in ostalim je vsem dvignil zavest. Pred Crikvenico se je odred izkrcal iz kamionov. Mlajšega oficirja je določil za poveljnika večjega dela odreda. Sam se je napotil naprej skupaj z dr. Hajdinom in 12 podčastniki. Odred je šel za njimi. Po poti je že srečal žandarje brez kokard, nekaj civilistov in nato je vdrl na pošto v prvo nadstropje. V sobi je našel Petra Kvaternika s še nekaterimi drugimi. Poveljniku dela odreda je ukazal, naj jih razoroži in odpelje s seboj. V telegrafski sobi je našel brzojavko, ki je bila poslana v Zagreb: »Pošljite takoj v Selce dve motorizirani diviziji proti poveljniku pomorske obrambe, ker se noče pokoriti.« Nato sta se z okrajnim glavarjem napotila pred občino, kjer je bil odred z aretiranimi. Kmalu so počili streli. dr. Hajdin je obležal mrtev, nekaj zarotnikov je bilo ranjenih, tudi nekaj mornarjev in mrtev je bil tudi Peter Kvaternik. Ko so poskrbeli za ranjence in spet vzpostavili jugoslovansko oblast, se je vrnil v komando. Tu se je zbralo že več beguncev, ki so povedali, da sovražnik prodira

s Sušaka. Zato je komandant Pleiweiss ob 11. zvečer ukazal, naj ob obali Sušak-Selce uničijo vse vojaške in pristaniške objekte, potopijo vse ladje v zalivu Šilo (Klimno). Toda, ko se je umaknila tudi kopna vojska, je spoznal, da ne bo mogoče braniti komande Selce. Ukazal je, naj porušijo komando, vojaško radiopostajo, sploh naj se ravna natančno po mobilizacijskem načrtu, če bi hotel sovražnik zavzeti enote in komande. Vlačilec Silni je napotil proti Novem, prav tako tudi minolovca Malinska. Silnega je ukazal potopiti njegov komandant, Pleiweiss pa je ukazal potopiti Malinsko. Sam se je napotil z delom mornarjev v Bosno, da bi se priključil kopni vojski. Medtem so v Zagrebu razpisali nagrado 100.000 din. V Bosni ni našel enot, ki se jim je mislil priključiti, toda srečno se je prebil domov.

Vojno je preživel v italijanskih taboriščih. Po vojni se je naselil v Mariboru, kjer je bil skoraj do smrti zelo aktiven družbenopolitični delavec. Bil je predsednik RVSJ, član ZZB NOV, predaval je starešinam in mladincem v šolah.

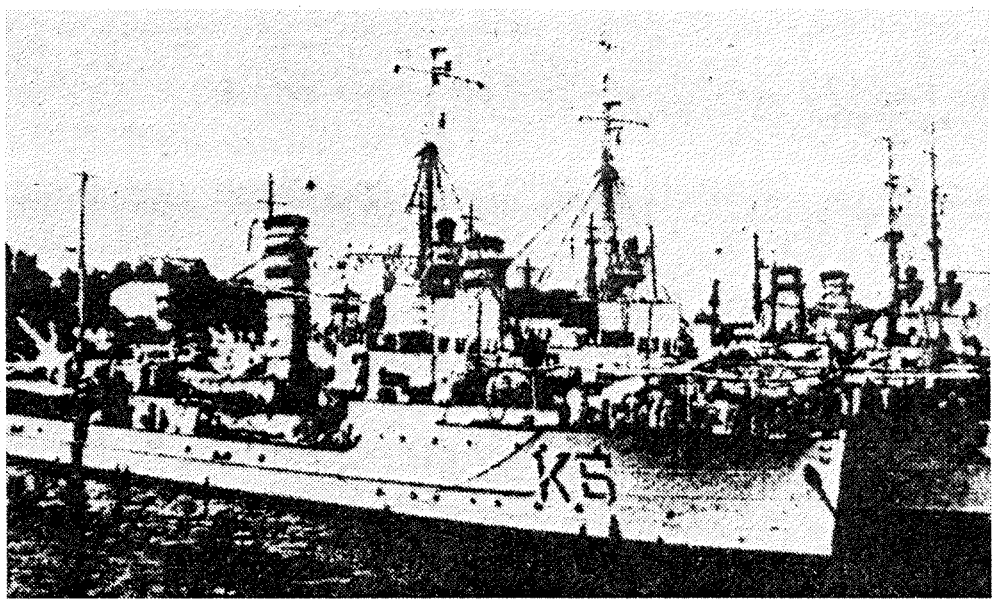
V Selcah je na mestu, kjer je stala njegova komanda, postavil tedanji okrajni odbor ZB v Crikvenici 25. maja 1954 spominsko ploščo v počastitev desetletnice JVM.

R.A.

Mirko Pleiweiss, eden maloštevilnih junakov sramotne »aprilske vojne«. Za njegovo izročitev je Pavelićeva vlada razpisala sto tisoč dinarjev nagrade, ker je »potopil celotno hrvatsko ladjevje« in »osebno ustrelil ustaškega polkovnika Petra Kvaternika«.

V vojaškem pristanišču Soline pri Selcah

sam povedal. V tistih časih je bilo nekako takole: če je kdo odšel iz vasi in se je zaposlil na Jesenicah, pa čeprav je delal kje drugod, se je znal pohvaliti, da dela v tovarni. Matija pa ni delal prav v tovarni oziroma železarni, temveč zunaj nje na tako imenovanem manipulacijskem prostoru. Pa tudi to je bilo že precej, saj je delavec s tega delovnega mesta počasi prilezel tudi v pravo tovarno.

»Ali sta zaposlena v tovarni ali drugje? In kaj počenjata?« je rinil v naju, ker je hotel z eno samo besedo izvedeti vse oziroma kaj naju je sploh prineslo semkaj. Razumljivo je, da sva mu lahko na kratko, v nekaj besedah prav vse povedala. »Laže v nebesa kot pa v tovarno,« je poudaril. Nato je pripovedoval, koliko težav je imel, preden je sploh stopil na tovarniško dvorišče. Z obema komolcema se je naslanjal na vogal mize in se z rokama praskal po skuštrani glavi, si premikal klobuk zdaj na to in zopet na drugo stran. Prav tako je bilo videti, kot da globoko premišljuje, kaj naj počne z nama, in kako naj nama pomaga. Verjamem, če bi bilo po njegovem, bi kar zjutraj z njim nastopila na delo in zadeva bi bila rešena. Napol se je dvignil in gledal po sobi, kot da se je spomnil nečesa izredno pomembnega.

»Natakarica, pridi semkaj!« je pomahal z roko natakari. Po njegovem obnašanju sva spoznala, da je možakar tu kar precej domač. Kot bi švignil, se je natakariica pridrenjala do naše mize.

»Kaj bosta popila?«

»Čaj pijeva,« sva oba hkrati povedala.

»Bosta še vsak po enega?« naju je prijazno vprašala.

»Bova.«

»Z rumom,« je rekel Matija.

»Midva se menda tudi poznavava,« je dejal Žust.

»Tudi meni se zdiš znan,« je poprijel Matija.

»Iz Hotedršice sem doma,« je nadaljeval Žust. »Zdi se mi, če se ne motim, da si ti pri Habjanu služil za hlapca.«

»Ja, pa še res je! Vse drži, kar si povedal,« je potrdil Matija. Obraz pa se mu je tako čudno zresnil in zaškrilpal je z zobmi, pogledal proti stropu in jezno udaril ob vogal mize rekoč:

»Ta je pravi lump, je tulil on vame tedaj... A jaz sem gospodarju pokazal, kdo je Matija. Ali si ti tudi kaj slišal o tem?«

Žust se je smejal, ker je vedel, še preden je Matija nadrobno razložil, kako je Matija premahal svojega gospodarja. Seveda jo je Matija potem pobrisal in nekaj časa prav tako kot midva zdaj hodil za delom.

Potem je stekel pogovor, kako se mu je posrečilo priti v tovarno. Najprej je delal pri nekem podjetju, ki je urejalo okolico tovarne. »Nič manj mrzlo ni bilo, kot je danes, pa smo cmokali tudi do kolen v vodi, ko smo regulirali Savo,« se je Matija spomnil. Prav rada sva mu verjela, da je bila njegova pot zelo zavita in težavna, dokler ga ni pripeljala v tovarno.

Tudi z nama se je tisti dan, še preden se je znočilo, zgodilo nekaj podobnega, da sva bila lahko zadovoljna. Čebljala sva z Matijem in še nekaj drugih Matijevih znancev je prisledlo k mizi in kot je resnica, vsaka gostilna je poleg naloge, da postreže gostu, lahko tudi neke vrste zbirališče obvestil, novic.

Priatelj navet

Že starejši možakar, po govoricah sem sodil, da je Notranjec, se je nenadoma vmešal v pogovor: »Prav dobro sem tedaj slišal, da. Pa ne vem, kdo mi je takrat pripovedoval, da so v tovarni zares najemali delavce.«

Kako naju je privzdignila ta novica! Vihal je brke in pomežikoval v temačni zrak, kot da ni mogel takoj izbrskati iz glave, kdo naj bi mu to povedal.

»No, tudi jaz sem to slišal,« mu je pomagal mlajši fant, ki je nekaj poprej stopil zraven, »samo ne za delo v tovarni. Tam gor v Javorniškem Rovtu popravljajo vodni jez.«

Potem je še Matija potrdil, da bo zares nekaj takega. »Ja, fanta, če bosta dobila delo, potem se po tej poti počasi pride tudi v tovarno.«

Kako se je vsa stvar lepo zasukala. Čeprav sem za Javorniški Rovt takrat prvič slišal, sem zaslutil, da mora biti nekeje v hribih. Vse, kar naju je zanimalo, sva zvedela od teh dobrih prijateljev.

»Kakšnih sto metrov pod jezom je nekaj kmetij. Mogoče se vama bo posrečilo prespati v hlevu,« so nama povedali prijatelji.

Spet na pot

Gostilna je bila skoraj že prazna, le mi, ki smo sedeli za to mizo, smo se malo dlje zadržali. Kaj se ne bi, saj so Matija in še druga dva njegova znanca, ki sta kmalu za njim prisledla, imela marsikaj povedati.

Skupaj smo odšli iz gostilne, se zunaj prav prijateljsko poslovili in odšli vsak po svoje. Prav zoprna noč je bila. Megla je zdaj, na večer, še bolj pritisnila in se mešala z večernim mrakom. Ob cesti je brlela sem in tja kakšna luč, ko pa sva zapuščala Javornik in začela pot po cesti, ki se je ovijala iz strmega brega in se stiskala v njegovo zavetje, se je izgubljala še zadnja svetloba. Na drugi strani ceste je prijetno klokotal bistri planinski potok in izginjal v ropotu javorniške tovarne.

»Dobro uro je podnevi, ponoči v taki temi morata računati dvojno. Zaiti tudi nimata kam, saj vodi do jeza samo ta cesta,« nama je pred odhodom povedal Matija. Vse to ni bilo nič hudega za naju, samo da ne bi bila ta pot zaman. Hoditi po vaških poteh, po gozdovih, pa naj je bila noč in vreme še tako slabo, vsega tega sva bila oba vajena.

Ne vem, sem zdaj premišljeval, s kom in koliko časa bi se potepal naprej, če v Lescah ne bi srečal tega dobrega in tako samozvestnega Žusta. Nobene zadeve ni zapletal, pa čeprav je bila ta na prvi pogled videti nerešljiva...

Že tisti večer, ko sva rinila v klanec proti »obljubljeni deželi«, sva pobrskala v svoja otročja leta in se še bolj zblizala. Čeprav je bil nezakonski otrok, se mi je zdelo, da je vseeno na boljšem kot jaz. Le tega nisem mogel razumeti, kako se mu je posrečilo, da se je izučil za mizarja. Čeprav ni dobil dela, za kar se je izučil, je imel vseeno nekaj v rokah, da je izučen. Tudi zdaj, ko je že odrasel, njegova mati prav tako kot takrat, ko je on prijokal na svet, služi za deklo pri nekem kmetu v sosednji vasi. Kadarkoli je s kakšno besedo dregnil v svoja otroška leta, bi vsakdo občutil, da ta leta prezira in beži od njih.

Po kakšnih dveh urah ali morda še kaj več sva prirnila do prvih hiš, ki so kot živali v zimskem času dremale v temi.

(Se nadaljuje)

INDUSTRIJSKI OBRAT • POHORJE •

SLOVENIJA — JUGOSLAVIJA

Izdeluje naslednje GASILSKE ARMATURE:

- spojke
- razdelilce
- globinske sesalce
- sesalne košare
- hidrante
- vodne zbiralce
- mešalce
- mešalce pene
- ročnike
- garniture za črpalke TOMOS

Iskra

Industrija za telekomunikacije
elektroniko in elektromehaniko

**Kranj
TOZD tovarna merilnih
instrumentov Otoče**

- 64244 Podnart ● Otoče ● telefon: 70-131 ● telegram: Iskra Podnart
- telex: 34506 YU ISINO ● žiro račun: 51540-601-13154

TOVARNA UMETNIH BRUSOV

62101 MARIBOR, TITOVA CESTA 60

Izdeluje UMETNE BRUSE vseh vrst s keramičnim vezivom in vezivom iz umetnih smol
Zastopstvo in prodaja izdelkov s konsignacijskih skladišč:

UMETNI BRUSI:
Schleifmittelwerke Swarovski KG
6130 Schwaz/Tirol, Avstrija

SWATY — Poslovalnica ZIF, Ljubljana, Tugomerjeva 2

SILICIJEV KARBID:
Elektroschmelzwerk Kempten GmbH
8 München 33, Herzog-Wilhelm — Str. 16, ZR Nemčija

SWATY — Zastopstvo ESK, Maribor, Titova 60

**ZAUPNI DOKUMENTI IN
VARNOSTNI PAPIRJI BODO
ZAVAROVANI PROTI ODTUJITVI
ALI UNIČENJU.**

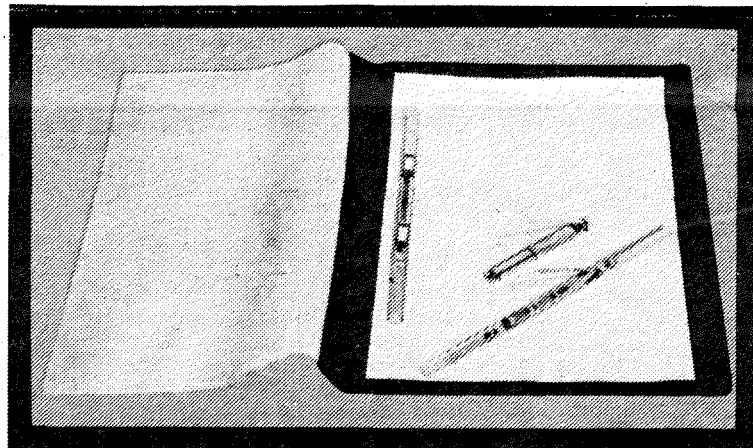
**BLAGAJNA BA-2 IN BA-4
JE ZAŠČITENA POLNILOM
PROTI VLOMU IN POŽARU.**

TOVARNA KOVINSKE OPREME
PRIMAT 62000 MARIBOR

Industrijska c. 22, telefon:
(062) 28-641, telex: YU 33 178

NAKO
KOVINARSKO PODJETJE
ŽELEZNIKI

BRZOVEZI ZA MAPE

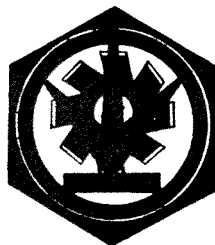
RADENCI

**OZD Zdravilišče Radenska Radenci
TOZD Naravno zdravilišče Radenci**

**INVALIDI NOB
BORCI NOB
REZERVNI VOJAŠKI STAREŠINE**

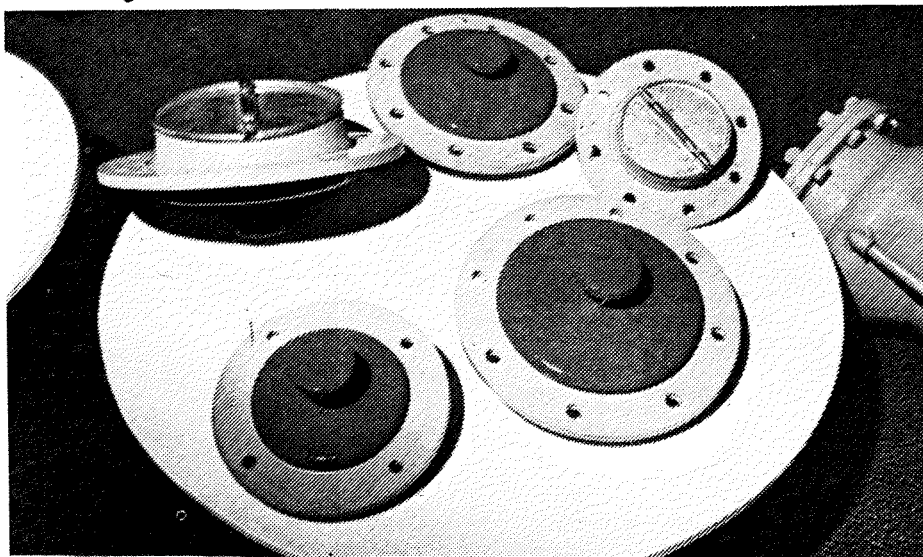
**Izberite za zdravljenje
RADENCE
BANOVCE
MORAVCE**

TOVARNA INDUSTRIJSKE
OPREME IN KONSTRUKCIJ, p. o. **KRŠKO**

» KOVINARSKA «

KRŠKO — TELEFON KRŠKO 71-055, 71-058 — TELEX: 35715 YU KOV
ZELEZNIŠKA POSTAJA IN POSTA KRŠKO — TEKOCI RAČUN PRI SDK
KRŠKO ŠT. 51600-601-10285 — BRZOJAV »KOVINARSKA«

Izdeluje kompletno opremo za
zaklonišča civilne zaščite:

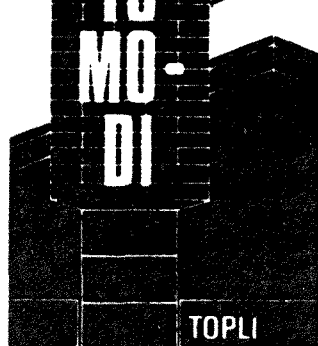
— vrata in vrtica

- protitudarni in regulacijski ventili
- filtri
- ventilacijske naprave in
- pomožna oprema

» STEKLO « p. o.
62310 SLOVENSKA BISTRICA

PROIZVAJAMO VSE VRSTE RAZSVETLJAVNEGA STEKLA ZA LESTENCE IN OSTALE SVETILKE
V RAZNIH BARVAH IN IZVEDBAH.
PRODAJAMO NA DOMAČEM TRŽIŠČU KOT TUDI NA TUJEM TRŽIŠČU.

**MONTAŽNI DIMNIK
Z GIBLJIVO
KISLOODPORNO
OGNJESTALNO
ŠAMOTNO CEVJO**

Uporablja se za
peči in kotle
od 4 000 do
100.000 kcal/h

Informacije in strokovni nasveti:
MONTAŽNO INDUSTRIJSKO
PODJETJE
61000 Ljubljana, Opekarska 13
Tel.: 22-113 20-641
Telex: 31420 YU KIP

ILIRIJA-VEDROG
LJUBLJANA, n. sol. o.

**ZA ČISTO, NEGOVA-
NO, LEPO...**

Proizvodni program ob-
sega:

sredstva za čiščenje in
nego obutve, čistila in
pripomočke za gospo-
dinjstvo, sveče (ČISTO,
TRULEX, SCOTCH BRI-
TE, VIDRA; UNICLAR
itd.)

kozmetična sredstva za
popolno nego las (NAR-
TA, EHOTON, SUBRI-
NA, KOLESTON, CVET
ŠAMPONI, POLIDONI
itd.)

kozmetična sredstva za
nego obraza (prepara-
tivno in dekorativno ko-
zmetiko INKA, TOKA-
LON, INBLUE), deodo-
ranti REXSONA, GEM,
zobne paste PEPSO-
DENT, SIGNAL itd., ko-
lonske vode MONELL
itd.)

MERCATOR - EMBA

Živilska industrija p. o.
Slovenčeva 21
Ljubljana

- naj sodobnejša pražarna in mlevnica kave
- mlevnice začimb in sladkorja
- pakiranje vseh vrst čajev
- predelava in pakiranje živilskih izdelkov
- proizvodnja BENKA

tel. 346-266, 346-273, 346-261, 346-288, telex 31-403
YU EMBA

SGP GRADBINEC
n.sol.o.KRANJ nazorjeval

telefon: 064 26-361
poštni predal 59
64001 Kranj

Slovenske železarne

VERIGA

Tovarna verig, vijakov, odkovkov, orodij, pnevmat-
sko-hidravličnih naprav, industrijske opreme in me-
ril, n. sol. o.
64248 LESCE, Alpska c. 43

Delovna organizacija

IMP - PROJEKT - MONTAŽA - INDUSTRIJA,

Maribor, Ljubljanska 9

s temeljnimi organizacijami

Inženirski biroji, Maribor
Montaža, Maribor
Elektrokovinar, Ptuj
Blisk, Murska Sobota

Tekstilna tovarna »JUTEKS«

n. sol. o.

ŽALEC 10

TRŽIŠKO
PODJETJE
INDUSTRIJSKO
KOVINSKE
OPREME

TRŽIČ
KOROŠKA 17
tel. (064) 50 477
p.p. 69
tek. rač. pri SDK tržišč št. 51520-601-11401

Podjetje je specializiralo za izdelavo raznovrstnih industrijskih izdelkov in polizdelkov iz
področja predelave tanke in srednje debele pločevine.

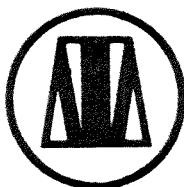
Proizvodni program obsega:

- izdelavo delov in opreme za vozila cestnega prometa
- izdelavo delov in opreme za industrijo kmetijskih in gradbenih strojev ter ostalo stroje-
gradnjo

- izdelavo kovinske opreme za elektro-razdelilne naprave
- izdelavo galvanske opreme in naprav
- izdelavo garderobne in druge industrijske opreme

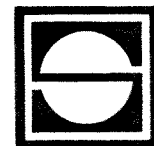
V okviru proizvodnega programa kupcem posebej priporočamo opremo za garderobe, ki
se odlikuje po ekonomičnosti, funkcionalnosti in racionalni izrabi prostora ter zagotavlja
visok nivo higienskega minimuma.

**KMETIJSTVO
INDUSTRIJA
TRGOVINA
GOSTINSTVO**

SOZD

Hmezad
ŽALEC

ŠPECERIJA

BLEED

Za vsakogar nekaj,
vsekakor pa za Vas najceneje
v trgovinah **Veletrgovine**

Špecerija Bled.

V organizaciji:
marketi, trgovine, gostišča,
bifeji, kegljišča.

Lastna klavnica —
predelovalnica mesa —
pražarna kave.

SLOVIN

SLOVIN - SOZD za kmetijsko in
prehrambeno proizvodnjo, predelavo,
trgovino ter izvoz - uvoz,
n.sol.o., Ljubljana, frankopanska 18

z delovnimi organizacijami:
DO »SLOVENIJAVINO« Ljubljana,

s temeljnimi organizacijami združe-
nega dela:

TOZD »VINARSTVO«, Ljubljana,
TOZD »LJUBLJANA«, Ljubljana,
OOUR »ZEMUN«, Zemun,
OOUR »SKOPJE«, Skopje,
TOZD »VITAL«, Mestinja,
OOUR »SARAJEVO«, Sarajevo,
OOUR »KRAJINA VINO«, Negotin,
OOUR »LEVAČ«, Rekovac,
OOUR »BEOGRAD«, Zemun,
OOUR »ZAGREB«, Zagreb,
OOUR »HADŽIČI«, Hadžiči,
OOUR »LIPJAN«, Lipjan,
TOZD »ŽALEC«, Žalec

DO »LJUTOMERČAN«, Ljutomer,
s temeljnimi organizacijami združe-
nega dela:

TOZD »LJUTOMERSKA KLET«, Lju-
tomer,
TOZD »MESNA PREDELAVA STI-
MENTALKA«, Ljutomer,
TOZD »ŽIVINOREJA-POLJE-
DELJSTVO«, Ljutomer,
TOZD »MOČNA KRMILA«, Ljutomer,
TOZD »LES, Ljutomer,
TOZD »PREVOZNIŠTVO«, Ljutomer,
TOZD »VINOGRADNIŠTVO«, Lju-
tomer,
TOK »KOOPERACIJA«, Ljutomer

**DO Kmetijski kombinat »JERUZA-
LEM«,** Ormož,
s temeljnimi organizacijami združe-
nega dela:
TOZD »KMETIJSTVO«, Ormož,
TOZD »VINOGRADNIŠTVO«, Ormož,
TOZD »KOOPERACIJA«, Ormož,

DO »BIZELJSKO-BREŽICE«, Bre-
žice,
s temeljnimi organizacijami združe-
nega dela:
TOZD »VINARSTVO«, Brežice,
TOK »VINOGRADNIŠTVO BIZELJ-
SKO«, Brežice,

RO »PALIČ«, Palič,
s temeljnimi organizacijami združe-
nega dela:
OOUR »VDČARSTVO I V INOGRAD-
ARSTVO«, Palič,
OOUR »PODRUM«, Palič,

DO »VINAR-VINARSTVO«, Maribor,
RO »VINARSKA VIZBA«, Ohrid,
DO »TOVARNA SLADKORJA«,
Ormož

Jakob Kranjec

Te dni smo se na Zalah poslovili od predvojnega revolucionarja, komunista, partizana in družbenopolitičnega delavca Jakoba Kranjca.

Se kot važenec je pričel sodelovati v boju za pravice izkoriščenega delavskega razreda skupaj z naprednimi revolucionarji in komunisti v Cerknici na Notranjskem. Zaradi aktivnega dela pri širjenju ilegalnega tiska in političnega delovanja med mladino je bil leta 1931 sprejet v partijsko organizacijo v Cerknici. Leta 1933 je bil aretiran. V znanem »notranjskem procesu« je bil obsojen na tri leta zapore. V zaporu v Sremski Mitrovici je bil zaprt v skupini znanih komunistov skupaj z Borisom Zihlerom, Sergejem in Borisom Kraigherjem, Milanom Apihom in drugimi revolucionarji. V zaporu je sodeloval v gladovni stavki in v vseh drugih akcijah za izboljšanje položaja in odnosa do komunističnih zapornikov. V šoli, ki jo je vodil Moša Pijade, pa si je pridobil še več znanja iz marksistične literature in zgodovine bojev delavskega razreda. Strokovno se je preusmeril v finomehanika. Politične in strokovne pridobitve v Sremski Mitrovici je potem prenašal svojim sodelavcem.

Ko se je leta 1936 vrnil iz zapore, kljub iskanju ni dobil zaposlitve. Januarja 1941 je bil zopet aretiran in nato odveden v koncentracijsko taborišče v Medjuresje pri Ivanjici, kjer je bil zaprt do razpustitve taborišča.

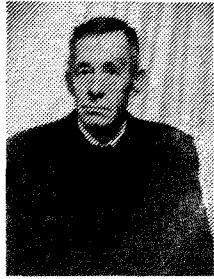
Po navodilu partijskega vodstva se je posvetil ilegalnemu delu. V svoji delavnici v Križevniški ulici v Ljubljani je po naročilu Centralne tehnike KP Slovenije izdeloval razne predmete za opremo ciklostilnih tehnik. Svoje stanovanje na Emsonski cesti 2 je preuredil v delavnico ilegalne centralne tiskarne pri CK KP Slovenije, znane pod imenom Tunel.

Tehnika Tunel je bila ena izmed zelo pomembnih partijskih iskarn v času narodnoosvobodilnega boja. Po zaslugi Jakoba Kranjca in njegove življenjske tovarišice Stane je tehnika nemoteno delovala ves čas od februarja 1942 do konca julija 1942. Kljub vztrajnemu iskanju tiskarne okupator ni izsledil. Konec julija 1942 je bila po naročilu CT opuščena.

Marca 1943 sta bila Jakob Kranjec in njegova žena Stana z dojenčkom aretirana. Jakoba Kranjca so v ljubljanskih zaporih strašno mučili, vendar ni ničesar povedal kar bi obremenjevalo njegove sodelavce. Po razpadu Italije se je

Kranjec med vračanjem v domovino že na Primorskem priključil partizanom. V nemški ofenzivi decembra 1943 so ga težje ranjenega in popolnoma izčrpanega zajeli domobranci v bližini Ajdovščine, nato pa izročili Nemcem. Po krajšem zdravljenju v ljubljanski bolnišnici so ga odgnali v koncentracijsko taborišče v Dachau, od koder se je vrnil v domovino šele konec junija 1945.

Po prihodu domov je sodeloval pri izgradnji domovine.

Jože Primožič

Pokopali smo ga marca na pokopališču pri Fari na Blokah. Rojen je bil leta 1902 v Ravniku. Bil je borec Loške in ljubljanske brigade. Dvakrat je bil odlikovan.

Marija Petrovčič

Umrla je zavedna članica borbevske organizacije Žepovci, rojena leta 1909 v Gornjem Logatcu. Že od leta 1942 je sodelovala v NOG. Pokopali smo jo januarja v Apačah.

Jelka Vrhovšek-Elčka

Rodila se je leta 1921 v Lenartu nad Laškimi. Za OF je začela delati v povezavi z aktivisti Zgornje Savinjske doline že v prvih letih vojne. Bila je obveščevalka in skrbela je za partizanske bolnišnice. Leta 1944 je stopila v NOV kot bolničarka. Bila je v Zidaniškovi in Slanodrovi brigadi. Po osvoboditvi je izredno aktivno družbeno delala ob redni zaposlitvi in tudi, ko je bila upokojena. V Framu je bila predsednica krajevne borbevske organizacije in članica več drugih odborov in komisij v občini in republiki. Za svoje delo je dobila številna odlikovanja.

Cecilija Hrovatin

Na pokopališču v Stari gori pri Novi Gorici smo novembra lani pokopali Cecilijo Hrovatin, staro 78 let. Že leta 1942 se je vključila v NOG in aktivno delovala vse do konca vojne. Za zasluge v vojni je prejela več odlikovanj.

Damir Černič

Rodil se je leta 1924 v vasi Veliki Lipovec pri Žužemberku. K partizanom je odšel februarja 1942. Sodeloval je v številnih bojih. Bil je dvakrat ranjen. Prejel je več odlikovanj. Pokopali smo ga lani avgusta na ljubljanskih Zalah.

France Černič

Oktober lani smo se od njega poslovili na ljubljanskem pokopališču. Rojen je bil leta 1922 v vasi Veliki Lipovec pri Žužemberku. Aktivno je sodeloval z NOV od leta 1942. Interniran je bil na Rab. Po razpadu Italije se je vključil v NOB. Bil je ranjen. Dobil je več odlikovanj.

Janez Zakrajšek

Januarja smo pokopali Janeza Zakrajška na pokopališču pri Fari na Blokah. Rojen je bil leta 1906. Za NOV je začel delati kot terenski delavec leta 1942, nato se je leta 1944 priključil 9. brigadi in bil v njej do osvoboditve. Bil je odlikovan.

Martin Marinko

V Rečici pri Laškem smo oktobra pokopali 75-letnega Martina, borca od leta 1944 do osvoboditve.

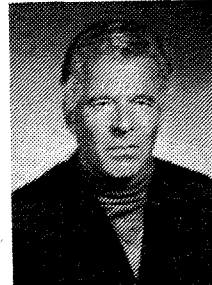
Andrej Gerželj

Zadnje dni lanskega leta smo se v Vrtovinu poslovili od borca Andreja, rojenega leta 1896. Leta 1941 se je odločil za revolucionarno pot. Fašisti so ga kmalu internirali in poslali v internacijo v Italijo. Po vrnitvi se je ponovno vključil v NOG. Leta 1943 je popravil orožje za partizane, leta 1944 je postal referent za prosveto na vasi. Po vojni je bil zelo aktiven v družbenopolitičnih organizacijah.

Ivan Grubar

Umril je star 58 let in februarja smo ga pokopali na kostanjevskem pokopališču. Maja leta 1942 se je priključil borcev Gorjanskega bataljona. Septembra istega leta je bil ranjen. Potem je bil kot borec kurir v raznih enotah do končne zmage nad fašizmom. Po osvoboditvi je bil do upokojitve zaposlen pri Delu.

Ludvik Peršolja

Po rodu je bil Bric, doma iz Sempetra pri Novi Gorici. Po razpadu Italije se je vrnil iz italijanske vojske in se takoj vključil v 17. brigado. Do konca vojne je menjal več enot. Po vojni je opravljal različne dolžnosti in naloge. Star komaj 59 let je umrl za srčno kapjo.

Stanko Sušič

Rodil se je leta 1911. Za NOB je delal od začetka. Ves čas je bil dober kulturni delavec. Uspešno je vzgajal mladino. Pokopali smo ga marca v Rečici pri Laškem.

Stanko Kompara

Marca smo se na ajdovskem pokopališču poslovili od Stanka. Rodil se je pred 55. leti v Stomažih. Takoj po razpadu je stopil v NOV. Bil je borec Kosovelove brigade in se je bojeval do konca vojne. Dvakrat je bil odlikovan. Po vojni se je aktivno vključil v obnovo porušene domovine. Posebno se je posvetil gasilstvu.

Jože Hotež

Januarja smo na pokopališču v Brezovici pri Materiji pokopali Jožeta Hoteža, ki je dočakal 84 let. Zgodaj se je vključil v NOB.

France Marc

Njegovo življenje je bilo sklenjeno s petin-petdesetimi leti starosti. Umril je partizan, borec, vodnik in komandir, aktivni oficir JLA in po upokojitvi aktivist v podgorjanskih vaseh v krajevni skupnosti Sentjerne. Med borce je odšel v Gorjanski bataljon in sodeloval v vseh bojih tega bataljona do septembra 1943. S 15. brigado je nato bojeval boje za Ozelj, v Kordunu in Gorskem kotarju, v Suhi krajini in drugod. Dvakrat je bil ranjen. Odpeljali so ga na zdravljenje v Italijo, tako da je svobodo dočakal v Trstu.

V spomin dr. Dušanu Reji

V Šentjerneji je prišel kot mlad zdravnik splošne prakse. Kmalu si je pridobil spoštovanje domačinov. Bil je iskrenega mišljenja ter poštenega značaja. Ni maral sodelovanja s takratnimi starojugoslovanskimi režimi. S tem si je nakopal mržnjo takratnih klerikalnih veljakov.

Brž ko je zasedel mesto bana dravske banovine Marko Natlačen, je poslal političnega agenta Pavliča v Šentjernejo. Ta je v noči od 30. aprila na 1. maj leta 1935 aretirali Dušana Rejo in še štiri druge domačine ter jih odpeljal v zapore v Ljubljano. Osumljeni so bili na podlagi zakona o zaščiti države, da so komunisti in da rovarijo proti ureditvi države. Ker ni bilo dokazov, so morali Dušana Rejo izpustiti.

Dr. Dušan Reja se je zelo zanimal za gospodarski napredek kraja in še posebno za konjski šport. Veliko je prispeval k razvoju tega športa v Šentjerneji.

Ob okupaciji leta 1941 je bil zelo vznemirljen, vendar pripravljen. Italijani so Dušana julija aretirali, a so ga kmalu izpustili. Avgusta so mu celo ponudili mesto župana v Šentjerneji. A je to odločno odklonil, ker se mu je hlapčevstvo gnusilo. K meni so pripeljali 1. novembra 1941. leta težko ranjenega partizana in komunisto Janeza Lovšino na okrevanje. Zdravniško pomoč mu je nudil zdravnik Dušan Reja. Kljub veliki nevarnosti je storil vse potrebno.

Z dr. Dušanom Rejo sva se ponovno srečala v jeseni leta 1944 kot partizana. Bil sem na novomeškem okrožju pri gospodarski komi-

siji, on pa kot partizanski zdravnik v Dolenjskih Toplicah. Srečanje je bilo veselo. Stisnil mi je roko, rekoč: »Kmalu bo konec vojne in ne bova nikoli več skupaj praznovala 1. maja v ljubljanskih zaporih kot leta 1935.

Po vojni je ostal v Ljubljani. Bil je načelnik Higienkega zavoda za Slovenijo. Ko sva se nekoč slučajno srečala, mi je rekel: »Najlepša leta sem preživel v Šentjerneji«. Večkrat in rad je prihajal v Šentjernejo, obiskal znance in prijatelje, odšel v Pletenje, kjer je bil vedno toplo sprejet kot nekdanji samostanski zdravnik.

Zdaj ga ne bo več. Tiho, skoraj neopazno je odšel. Za vse, ki smo ga poznali, ga cenili in spoštovali kot dobrega, iskrenega in poštenega tovariša, je to zelo boleča izguba.

Franc Jerele

Strahoten zločin pred petintridesetimi leti

Okupatorjev bes pred dokončnim porazom

Vsak april nam od konca druge svetovne vojne prinaša nekaj spominskih dni, ki so našli pot v splošno svetovno zgodovino, prav tako pa seveda ne morejo biti izključeni iz lokalne zgodovine. Taki dnevi so zapustili za seboj težke in neprijetne dogodke, ki smo se jih glede na žrtve dolžni spominjati, čeprav vedno znova z globoko žalostjo izpolnijo našo zavest.

Tak dan, ki je neslavno in bolno odjeknil, je bil 6. april 1941, ko so nemške, fašistične, do zob oborožene čete napadle Jugoslavijo brez objave vojnega stanja in jo okupirale. Takrat se je začelo tudi za večino Jugoslovancev trpljenje, ki je trajalo polna štiri leta. Zlasti težko je bilo tistim, ki so jih okupatorji takoj spravili s poti, zaprli v ječe in taborišča ali pa izselili, kot se je dogajalo tudi na slovenskem Štajerskem. Ko pa se je razvilo narodnoosvobodilno gibanje, so povsod še bolj neusmiljeno preganjali ne samo rodoljube, ampak predvsem partizane, njihove sodelavce in somišljenike.

Med datumi je tudi 12. april, s katerim je spominsko obeležen dogodek, ki se je zgodil leta 1945, torej pred petintridesetimi leti v Srecah pri Makolah, nepoln mesec pred osvoboditvijo. Takrat so nemški fašisti z izdajalcem odkrili v Srecah na domačiji Ludvika Sagadina partizansko postojanko in

prehodno bolnišnico, kjer je v neusmiljenem mučenju v ognju umrlo osem ljudi, če vštejemo tudi še nerojenega otroka. Pobegniti je uspelo le enemu, ki je težko ranil nacističnega komandanta, s tem pa povzročil zmedo med vrstami napadalcev, kar ga je rešilo gotove smrti. Čeprav se je moral prebiti skozi točo krogel, je kljub temu, ker je bil resno ranjen, ob svitu nastajajočega jutra prišel skozi gozd do močvirja ter se tako umaknil pred zasledovalci. Dan je preživel skrit v njihovi bližini, naslednjo noč pa, se je prebil na varno mesto, kjer je dobil tudi medicinsko pomoč.

Ob rekonstrukciji zločina v Srecah se opiramo na izpoved edinega preživelega partizana Zvonka Sagadina-Tineta, ki je po štiriletnem aktivnem sodelovanju v NOV v tistih zadnjih dneh pred koncem vojne za las ušel smrti. Nacisti so napadli v zgodnjih jutranjih urah 12. aprila 1945 še pred svitanjem, ko jih je spustil v hišo gospodar Ludvik Sagadin, misli, da so partizani, ker so se tako tudi predstavili. Tako so v obkoljeni hiši zalotili v spanju še njegovo ženo Marijo, za tem zdravnico dr. Rožco Filipič, poročeno Sagadin in njene ga moža pravnik dr. Gojka Sagadina. Zdravnica je delovala v prehodni bolnišnici, ki je bila v bunkerju ob hiši, obenem pa zdravila okoličane, partizane pa na ptujskem in slovenjebistriškem področju, torej tudi na Pohor-

ju. Oba z možem sta vzdrževala tudi zvezo s kurirji in obveščevalci. Nato so odkrili triinšestdesetletnega Jožeta Sagadina, očeta partizanov Zvonka in Mirana Sagadina, ki so ga klicali Očka. Bil je upravnik bolnišnice in je skrbel za vzdrževanje, za nabavo in povezavo. Istočasno so našli tudi petdesetletnega dr. Mileta Lavickega. Pobegnil je iz Zagreba pred ustaši, in je po poklicu pravnik in novinar ilegalno deloval na tem področju. Medtem so tudi na podstrešju surovo zbudili že razoroženega partizana Tineta, ki se jim je takoj zdel najbolj nevaren. Stikali so še za njegovim bratom, šestnajstletnim ranjenim partizanom Miranom-Jožekom, ki so ga tudi kmalu odkrili. Zbirali so jih v glavnem pritličnem prostoru hiše, toda med tem sta uspela pobegniti zakonca Sagadin, kar je povzročilo zmedo. Pravo presenečenje pa jim je priredil še partizan Tine, ko je dosegel pod mizno ploščo skrito pištolo in z bliskovito naglico sprožil v nasproti stoječega nemškega komandanta, ki ga je nameraval zasliševati. Dragocene trenutke sta izkoristila le Očka in Jožek, ki sta se priključila sorodnikoma v bunkerju, in Tine, ki se je junaško pognal skozi rafale sovražnih brzostrelk proti gozdu blizu hiše, tekkel po grmičasti strmini navzdol in po močvirnatih jasi, kar ga je zavarovalo v prvem svitu pred zasledovalci.

Bes okupatorjev je moral

biti strašen, saj je najvažnejši ujetnik ušel, razen njega pa so izginili še štirje, česar si nacisti niso mogli razložiti. Toda bunkerja, kjer so se skrivali, kljub vsemu niso mogli odkriti. Zato so se znašli nad petdesetletno gospodinjo in nekaj let starejšim (56) gospodarjem ter tretjim ujetnikom Lavickim, ki so morali pozneje na vozičku peljati težko ranjenega nacističnega komandanta v dolino, kjer je čez nekaj ur umrl. Proti večeru so jih močno zastražene vrnili, ker so bili po hitrem postopku na sodišču v Poljčanah obsojeni na smrt.

Medtem so okupatorski vojaki v Srecah pijančevali v kleti Sagadinove hiše in se znašli nad vsem, kar jim je prišlo v roke. Obenem so okoliškim prebivalcem dovolili, da so iz hiše odnesli stvari, ki njih niso zanimale oziroma jih niso mogli vzeti s seboj. Nazadnje so pozno zvečer privezali vse tri ujetnike v hiši na kljuko, po raztreseni slami polili petrolej in jih zažgali. Visok plamen je dolgo v noč rdečel nebo in oznanjal daleč naokoli, da se dogaja nekaj zelo hudega, toda šele pozneje se je izvedelo za tragedijo, ki je zahtevala poleg treh v goreči hiši še več žrtev, ki so bile še v bunkerju. Štirje ujetniki, zdravnik Rožca je pričakovala otroka, ki so jih fašisti pogrešali, se ves dan niso mogli splaziti iz bunkerja pod prešo, ki je imel dohod v premični stopnici, sicer vodeči

iz preše v klet, ker so bili sovražni vojaki in drugi ljudje ves dan v hiši. Ko pa se je razplamtel ogenj in je zagorela tudi preša, so se zavedali neizbežnega konca. Zato so najbrž drug drugemu, poslednji pa sebi skrajšali nepopisno trpljenje. Odkriti so bili šele drugi dan, ko so preiskovali pogorišče in jih je k zoglemelemu stopnišču privabil vonj po ožganem mesu. Fašisti so pokop izvršili tako, da so jih povezali z žico in pometali v plitvo jamo blizu hiše ter nemarno pokrili s prstjo.

Od znane Sagadinove partizanske družine sta preživele vojno le Zvonko-Tine in Mica-Zenka, sicer Očkova žena in Tinetova kot Jožekova mati. V tem času je bila kot partizanka na Pohorju, odkoder je s soborci celo videla požar v Srecah, ki ni ugasnil dolgo v noč, toda o nesreči je bila obveščena šele naslednji večer. Takoj se je podala na področje Makol oziroma Savinskega, da bi preverila grozotno vest. Začela je predvsem iskati ranjenega sina Zvonka-Tineta, ko je izvedela, da se je edini rešil iz stričeve hiše. Našla ga je na varnem mestu in tudi izven življenjske nevarnosti.

Neke noči je obiskala tudi pogorišče v Srecah in se takoj odločila za prekop žrtev v skupen grob, ker so njihova trupla že začele trgati živali. Akcijo je izvedla čez nekaj dni, zopet ponoči s pomočjo soborcev in sodelavcev na terenu. Toda to niso

bile zadnje žrtve krute vojne, ki se je takrat vendarle bližala h koncu. Oba Sagadinova sta ga z mnogimi dočakala v globoki žalosti, čeprav bi kot prvoborca po štiriletnem težkem življenju v ilegali zaslužila, da osvoboditev doživita med svojimi najbližnjimi.

Tragičen dogodek v Srecah, ki ga je mogel pojasniti in rekonstruirati le edini preživeli Zvonko Sagadin-Tine, se uvršča med najbolj gnusne zločine, ki so jih počeli nemški nacisti na področju slovenske Štajerske. Še strašnejši je, ker se je zgodil šestindvajset dni pred koncem vojne, ko je bil že velik del naše širše domovine osvobojen in so se oglašali tudi v neposredni bližini ptujskega področja topovi osvoboditeljev. Vrste vojskujočih okupatorjev pa so bile že tako oslABLJENE, da bi jim moralo biti jasno, da fašizem ne more zmagati. Čeprav z izgubo na dlani, nacisti do zadnjega niso hoteli priznati poraza, zato so se toliko bolj oklepali terorja, zadnjega sredstva, s katerim so prikrivali svojo nemoč. Zločin v Srecah je značilen primer nasilja, ki so ga okupatorji izvajali nad prebivalstvom naše dežele, zlasti tik pred kapitulacijo, ki je bila neizbežna. Zato so tudi na tem mestu morali umreti ljudje, ki so bili in ostali zavedni Jugoslovani, ki so bili aktivni že pred prihodom okupatorjev, še posebej pa v času narodnoosvobodilne vojne.

dr. Štefka Cobelj

Partizanska mama Kristina Kren iz Drganjih Sel

Desetega aprila letos je partizanska mama Kristina Kren iz Drganjih Sel pri Dolenjskih Toplicah praznovala triinosemdeseti rojstni dan.

Ko sem poleti 1943 prevzel mesto sekretarja Skoja za podokrožje Toplice, mi je prejšnji sekretar Mile Pavlin predstavil Krenovo mamo, rekoč: »Kristina je zlata duša, ki enako skrbi za nas partizane-mladinske aktiviste kot za svojih šest hčera, od katerih so tri skojevke.«

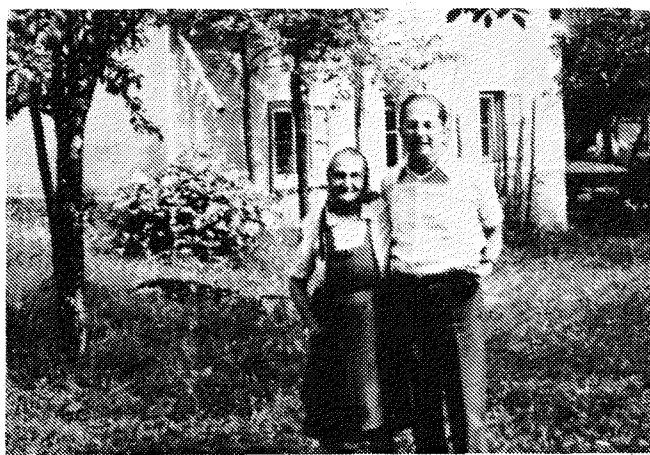
Kmalu sem spoznal, da Krenova mama ni bila naklonjena le skojevcem, temveč je imela na svojih ramah še številne težje naloge. Njihova domačija je bila prava baza najrazličnejših linij in javk, središče obširnega ilegalnega delovanja med Rogom in drugimi področji Dolenjske, zlasti pred razpadom Italije. Nedvomno je imel prvenstveno vlogo v ilegalnem povezovanju in delovanju Kristinin mož France. Ker pa je Kristina svojemu možu stala zvesto ob strani,

se je vedno več nalog zgrijalo tudi nanjo.

Številni dolenjski kurirji, obveščevalci, politični aktivisti, vojaški funkcionarji poznajo delo Krenovih. Tu so se ustavljali voditelji, ki so prihajali iz baz na Rogu in odhajali na terene. Pri Krenovih je imel svojo točko Ivanov, ki je skrbel za bolnišnice na Rogu.

Morda so se tu ustavljali tudi zato, ker so si Krenovi že v prvem času partizanstva pridobili sloves tajnosti in zanesljivosti. In kadar je bil France odsoten, saj so ga pošiljali na vse strani, ga je nadomeščala Kristina. Kljub obširni ilegalni dejavnosti so uspešno prestali vse ofenzive.

Kadar se Krenova mama spominja minulih težkih časov, meni, da so imeli kljub trdim preizkušnjam srečo. Najtežji se ji še sedaj zdijo časi med in po roški ofenzivi. V spomin pa so se ji najbolj zarezali dogodki 2. novembra 1944, ko so nenadoma

Kristina Kren

prišli v vas belogardisti in skoraj ujeli moža.

Sovražne krogle so žvižgale po stanovanju, prevrtale omare, razbile šipe. »Vojščaki za vero« v službi tujca so potem kradli, kar jim je prišlo pod roko. Pa kaj vse to. Samo da je France ušel hudi svinčeni toči. Nobena ga ni zadela. Pri tem se Krenova mama takoj spomni in pove:

»Toliko krogam se je znal ogniti, brez moči pa je bil zahrbtni boleznik, ki ga je pobrala novembra 1970.«

Na svojega moža Franceta je Kristina nadvse ponosna. Ne pozabi povedati, da so zandarji pri njem že v stari Jugoslaviji delali preiskave, ker je sodeloval s topliškiimi komunisti Maksom Henigmanom in Rudom Zupan-

cem, da je bil delegat na Kočevskem zboru. Za svoje delo je bil večkrat odlikovan in nosilec partizanske Spomenice 1941. Skromno pripomni, da je bila tudi ona odlikovana za hrabrost in zasluge za narod.

Partizani, ki osebno poznamo Kristino, telesno drobno, vendar neuklonljivega duha, se zavedamo, da ne bomo zaradi njene skromnosti nikdar zvedeli v celoti, kaj je vse prestala. Kadar smo se mi morali umakniti pred sovražno premočjo, se je ona duševno pripravljala na srečanje z njimi.

V takšnih trenutkih je gotovo silno trpela. Vztrajala je na svojem domačem pragu, ki pravzaprav ni bil več privatna last, ker so vsak dan vstopali številni bojovníki za narod. Kadar so prišli tuji vojščaki skupno z domačimi izdajalci, ni nikdar vedela, kako surovo se bodo do nje obnašali. Za Kristino se je dobro izteklo. Vojno je preživela.

Kristino Kren partizani upravičeno imenujemo partizanska mama. Srčne dobrote ni izkazovala samo s tem, da je mnoge nahranila. Vsem je znan primer obveščevalca Radka, ki ga je bolnega negovala. In potem, ko je padel nekje pri Ljubljani, je žalovala, kot da je izgubila lastnega sina. Na njenem licu smo videli, da res trpi. Vedno se je zanimala, kje so fantje, s katerimi se je poznala, za njih trepetala, kot bi bili njeni. Bila pa je vedno srečna, če so se zdravi vrnili.

Plemeniti značaj Krenove mame partizani še vedno cenimo. Dokler je bil še živ njen France, smo jo vedno srečali na partizanskih jubilejnih prireditvah. Potem jo je večkrat napadla bolezen, pa se je vedno nekako izvlekla. Kadar jo obiščem, me vedno sprašuje za skojevske in mladinske aktiviste! Pridite! Sedaj ni treba več prek korenin, lahko se pripelžete na Drganja Sela po novi asfaltirani cesti.

Tomo Jurčec

Branko Blenkuš

Podoficirska šola 4. operativne cone

2

Podoficirski tečaj v Slivni pri Moravčah spomladi 1944, med njimi več šlandrovcev.

Pisali so tudi o minerskem tečaju, ki naj bi se začel 1. junija. V tečaju za pehoto je bilo 24 slušateljev, za minerski tečaj pa jih je bilo določenih 13. Komandant šole je bil kapetan Avšič, politkomisar je bil Bojan Škrk, inštruktor poročnik Kranjc, inštruktor za minerstvo nekdanji komandir čete Kamniško-zasavskega odreda tovariš Ivan Okrajšek, ki je opravil minerski tečaj pri ofocirski šoli Glavnega štaba Slovenije. Tečaj za zvezo bi organizirali takoj, ko bi dobili od glavnega štaba program za tečaj. Iz poročila izvedemo tudi o težavah, ki so jih imeli pri iskanju sposobnih tovarišev za vodenje tečaja. Med intendanti enot takega niso našli. Prosili so, naj bi jim primerne tovariše poslali iz Glavnega štaba. Tečaje so imeli pri Kamniško-zasavskem odredu. Zaradi stalnih sovražnikovih napadov so imeli veliko težav. Obljubili so, da bodo Glavni štab Slovenije obvestili o izbiri novega kraja za šolo. Pod dopisom sta se podpisala načelnik štaba major Franc Poglajen in vd šefa odseka za kadre (podpis nečitljiv).

Komandant in komisar šole sta v sodelovanju in s soglasjem štaba 4. operativne cone izbrala nov prostor, in sicer Pohorje. Tako se je tretji pehotni tečaj začel, prvi minerski nadaljeval, začeli pa tečaji za obveščanje, za intendantsko službo in za zveze v okolici Peska in Rogle na Pohorju.

V tem času sta bila komandant in komisar šole še vedno Miha Avšič in Bojan Škrk. Vodja oddelka za pouk pehote je bil komandant šole, njegov pomočnik in predavatelj pa Ivan Kranjc. Predavatelj je bil tudi vodnik Slekovec, katerega ime ni znano.

Minerski tečaj je najprej vodil Franc Habat, pozneje pa je vodstvo prevzel Matija inž. Pelko. Franc Habat in Ivan Okrajšek pa sta poučevala praktični del miniranja.

Vodja in predavatelj tečaja za obveščanje je bil poročnik Tine Benedičič. Glavni štab ga je 1. junija poslal v 4. operativno cono, kjer ga je takratni komandant Kilibarda razporedil v podoficirsko šolo. Po odhodu Mihe Avšiča je postal vršilec dolžnosti komandant šole. Za vodjo oddelka za zveze so določili Štefana Kolarja, aktivnega podoficirja bivše jugoslovanske vojske, ki je poleg drugih vojaških šol imel tudi dvoletno vojaško šolo za zveze.

V oddelku za zveze je o telefonski službi in postavljanju stalnih poljskih in telefonskih linij predaval Branko Blenkuš. V podoficirsko šolo je prišel iz Šlandrove brigade. S snovjo se je seznanil v tečaju za brzojavce pri železnici, kjer je bil prometnik. Kandidate za intendante so poučevali kapetan Stanislav Hiti, poročnik Milan Magišta in podporočnik Miha Kajfež, ki je bil tudi vodja oddelka. S snovjo so se seznanili kot rezervni oficirji bivše jugoslovanske vojske.

Predavatelji v tečaju. Od leve proti desni so: Janko Iršič, Ivan Okrajšek, Franc Habat.

(Se nadaljuje)

Šola za življenje

Šola za kadete je ena izmed petih šol v okviru izobraževalnega centra republiškega sekretariata za notranje zadeve. Prva generacija miličnikov kadetov je v prvo šolsko leto vstopila septembra 1967 v Rozmanovem gaju v Tacnu. Prišli so učenci iz vseh pokrajin naše republike. Med njimi je bilo največ sinov iz delavskih družin. Čez leto dni je prišla v Tacen druga generacija, potem tretja, četrta itd. Jeseni 1970 so opravičili obstoj šole prvi mladi miličniki, maturanti kadetske šole, ki so sprejeli svoje delovne dolžnosti. Z osmo generacijo leta 1974 je postalo šolanje štiriletno, saj je bilo snovi za tri leta le preveč. Letos v juniju pa bo šolanje zaključila že deseta generacija.

Kakor je iz leta v leto naraščalo število učencev, tako se je šolski center v Tacnu tudi prostorsko širil, z vedno bolj sodobno opremljenimi učilnicami in s prostori za bivanje. Pouk in vzgoja sta začela teči po začrtanih kolektivnih in šola je dobivala svoj pravi obraz. Povezovati se je začela z zavodom za šolstvo in z drugimi domovi srednjih šol v ljubljanski regiji. Predmetniki in učni načrti so se strokovno, vsebinsko in idejno izpopolnjevali. Precej dobrih zamisli je šola dobila od drugih kadetskih šol, iz Sremske Mitrovice, Sarajeva in Zagreba. Sodelovanje z njimi je postajalo vse tesnejše.

Danes ima kadetnica kakih osemsto fantov. Njihov delovni dan se začne ob šestih in traja do dvaindvajsetih. Zjutraj imajo pouk, popoldne pa se navezujejo nanj vse mogoče interesne dejavnosti. Morda bi kdo dejal, da je dan enak dnevu, toda vsak nosi kako izjemnost.

Z ravnateljem šole Jožtom Verbičem sva kar cel popoldne kramljala, medtem ko mi je razkazoval taceški šolski center, posamezni predavatelji pa so mi pojasnjevali podrobnosti pouka in vzgoje v njem. O strokovnosti kadrov ni moč dvomiti in od tod seveda tudi dobri rezultati, ki se kažejo v učenem uspehu. Osip je v celoti zelo majhen. Še največ problemov je v prvih letnikih, to pa predvsem zaradi domotožja komaj štirinajst ali petnajstletnih fantov, ki gredo prvič od doma.

Zanimiv je muzej organov za notranje zadeve s petimi oddelki: klasične kriminalitete, gospodarske kriminalitete, mladinskega prestopništva, politični, zgodovinski oddelki ter s prikazom služb, ki odkrivajo storilce kaznivih dejanj. Muzej je zaprtega tipa in je namenjen tudi strokovni javnosti. V njem učenci postopoma spoznavajo motive in načine kaznivih dejanj ter preiskovalne postopke, da se bodo znašli, ko bodo sami v stvarnosti naleteli na prestopke.

Vsaka učilnica je opremljena s televizijo in predavatelj lahko kar med učno uro naroči v televizijski center, ki je tudi v kadetnici, željeni film, ki bo učencem ponazoril pouk. Sicer pa kabinetni pouk omogoča povezovanje teorije s prakso. Tako je v prometnem kabinetu, v fotolaboratoriju, fonolaboratoriju, laboratoriju za fiziko, ke-

mijo, dalje se ukvarjajo z radiografijo in telekomunikacijami, kar zahteva izreden posluh. Radioamaterska dejavnost jim kar cvete, saj vsak dan z brezžičnimi sredstvi komunikacij vzpostavljajo stike z vsem svetom, si izmenjujejo naslove, vzpostavljeno zvezo pa preverjajo s posebnimi karticami.

Gotovo je za večino mladih fantov, polnih moči, najbolj privlačna motoristika. Začno s poukom o delovanju motorja, spoznavajo sestavne dele, varnost in varčevanje, prometne znake, v tretjem letniku pa se na simulatorjih učijo vožnje avtomobilov. Šele potem se lahko vključijo v promet na cestah.

Svoj čar ima za mlade fante tudi strelišče, v telovadnici pa razvijajo razne športne in bojne veščine. »Čeprav smo nagnjeni k zakonom in predpisom, pa se ukvarjamo tudi s tehnično kulturo, zlasti v četrtil letnikih,« radi

zbor, in z domom Ane Cernejeve iz Ljubljane. Vključujejo se tudi v razna tekmovanja, ki jim večkrat prinašajo trofeje.

S tovarišem Verbičem sva spregovorila še nekaj besed o smotru vzgoje in izobraževanja, o oblikovanju svobodne, ustvarjalne in vsestranske razvite osebnosti, ki bo sposobna delati in samoupravljaliti. Vsebinska šolskega programa ima namen vzgajati humane odnose do občanov pri opravljanju poklica ter jih oblikovati v duhu revolucionarnih izkušenj in tradicij NOB, bratstva, enotnosti in enakopravnosti narodov in narodnosti Jugoslavije ter zvestobe socialistični domovini in načelom neuvrščenosti. Razporejanje, izobraževanje in napredovanje v milici poteka po načelu »sposobnemu prosto pot«.

Romeo Mataija iz Kopra je v kadetnici že četrto leto. Za njim je trda in naporna

poudarjajo v taceški šoli.

Današnji čas zahteva vsestransko razvito osebnost, ki je usposobljena za poklicno delo, za samoupravljanje in osebno življenje. Zavedajo se, da so to bistvene sestavne človekovega življenja in vse enako pomembne. Učenci imajo mnogo možnosti za tiste dejavnosti, ki zadovoljujejo individualne interese, ki dajejo prosto pot ustvarjalnosti in rekreaciji. Borilne veščine, vožnje na mopedih in motorjih, razne oblike življenja v naravi, kot je planinarstvo, tabornišstvo, jamarstvo, športne sekcije, pevci, instrumentalisti, recitatorji, igralci, literati, likovniki, fotografi... kaj ni to pestro življenje? Prosti čas v Tacnu ni čas brezdelja. Sami se odločajo za to, kar jih navdušuje in sprošča. Izdajajo tudi svoj Modri bilten. Treba je še povedati, da vse to življenje taceških učencev ni zaprto v ozki krog. Sodelujejo s KS, z JLA, z ZSMS, z drugimi šolami, zlasti s srednjo medicinsko, saj so z medicinskimi zasnovali mešani pevski

pot. »Prišel sem z otroško predstavo,« pravi. »Videl sem miličnika na cesti in všeč mi je bila njegova piščalka. Potem sem gledal detektivske filme, v katerih so se mi detektivski zdeli vzor moči. Mislim, da je bilo v sedmem razredu osnovne šole, ko smo bili na ekskurziji v Tacnu. Tisto noč nisem mogel spati. In potem sem se odločil za ta poklic. Šola nam veliko nudi, pravzaprav spoznanje življenja v celoti. Tu lahko človek doseže veliko uspehov na raznih področjih, za katere drugi naši vrstniki niti možnosti nimajo, na primer spoznavanje tehničnih sredstev, ki vsakega mladega človeka zanimajo. Največji uspeh pa je, da mlad človek oblikuje svojo osebnost. V četrtem letniku vsak od nas že ve, kaj pomeni biti miličnik. Predstava ni več idealizirana, ampak stvarna. Velik vprašaj, ki se pojavi, ko se zjutraj zbudiš in ne veš, kaj te čaka tega dne: tatvina, prometna nesreča ali kaj drugega, ima poseben mik.«

Živa Drole

Mladi spet v akciji

Na Golovcu je spet živahno. Vsak dan pridejo dijaki z druge srednje šole v Ljubljani na delovišče in gradijo Pot spominov in tovarištva. Sedem ur na dan delajo brigade, ki jih sestavlja po 40 brigadirjev in brigadirsk. Ob nedeljah delajo na trasi PST mladinci iz ljubljanskih občinskih konferenc ZSMS. Trenutno posipajo pot s peskom in klestijo veje ob poti. Srednješolci bodo to svojo akcijo zaključili v juniju, potem pa se bo začela trimesečna delovna akcija, na kateri bodo sodelovali tudi brigadirji iz več jugoslovanskih mest. Letos morajo končati kakih 24 kilometrov poti, in ker časa nimajo ravno na pretek, bodo morali napeti vse svoje mlade moči.

Naša beseda '80

V počastitev 35-letnice osvoboditve in kot uvod v občinske prireditve Naša beseda 80 je zveza kulturnih organizacij in aktiv zborovodij občine Ljubljana Šiška priredila v sredo 2. aprila v avli osnovne šole Ivan Novak-Očka na Brodu srečanje otroških in mladinskih pevskih zborov osnovnih šol. Nastopili so otroški in mladinski pevski zbori osnovnih šol: Tine Rožanc, France Marn, heroja Veljka Vlahoviča, otroški in dekleški komorni zbor glasbene šole France Šturm, heroja Franca Bukovca, Zvonka Runka, Riharda Jakopiča, Simona Jenka in heroja Franca Rozmana-Staneta.

Nastopajoči in zborovodje so ob zaključku srečanja prejeli pismena priznanja in knjižne nagrade.

Tekst in foto: J. Čurin

Pri spomeniku v Krakovskem gozdu

Dne 26. marca 1980 smo učenci OŠ Veliki Podlog obiskali spomenik petih padlih borcev sredi Krakovskega gozda. Tam so padli borci Lajkovič, Slovenec, Peterlin, Bevk in Grom. Zgodilo se je tik pred svobodo.

Spomenik so obiskali tudi odrasli. Tu so bili bratje in sestre padlih borcev ter predstavniki KS Veliki Podlog, med njimi Peterlinova sestra Vida Brest, partizanska pesnica in pisateljica. Pridružila sta se tudi borca Gubčeve brigade, tovariša Dekleva in Podobnik. Nosila sta brigadno zastavo. Na partizanski grob smo položili mnogo lepega cvetja in prižgane sveče. Učenci smo pripravili kratek slovesni program. Tovarišica Brestova nam je prebrala svojo pesem Pismo bratu.

In na koncu še dogovor, da bodo raziskali vse manj znane okoliščine tega žalostnega dogodka, ki se je pripetil pred 35. leti.

ALBINCA BUČAR, OŠ Veliki Podlog, Leskovec/Krško

Članica zmagovalne ekipe prejema diplomo.

Na osnovni šoli Artiče je bilo občinsko tekmovanje na temo Tito-revolucija-mir. Od osmih osnovnih šol je zmagala ekipa iz Artiče. Darja, Zdenka in Metka nas bodo zastopale na področnem tekmovanju v Krškem.

Novinarski krožek osnovne šole Artiče

Železna cesta

Bil si mlad in imel si družino. Vozil si vlake s parno lokomotivo. Tvoj obraz je bil črn od premoga. Bil si utrujen in plačan slabo.

Nisi mogel prenesti krivice. V tebi je vrelo in stisnil si pest, se hrabro vzravnaval in vzkliknil na glas. Se še spominjaš? Bil je dan, ki je vklesal v kamen tvoje ime:

Odjeknil je strel. Ubili so te. Tvoj glas ni umrl, postal je glasnejši. To je glas množice, ki ga ne moreš zatreti.

Naj ti povem: sedaj vozi lokomotivo tvoj vnuk.

KATARINA ŠURLAN
4. c
OŠ Danile Kumar
Ljubljana Bežigrad

Ob prazniku Doma Majde Šilc v Novem mestu – Šmihelu

Letos so se že trinajstič zbrali v Novem mestu v Domu JLA ob domskem prazniku Majde Šilc v Šmihelu – Novem mestu borci 10., Ljubljanske udarne in mladina tega doma. Bogat kulturni program je spremljal izmenjavo daril, že tradicijo tega srečanja, ravnatelj doma pa je razdelil številne pohvale in listine ter knjižna darila najaktivnejšim mladincem in mladinkam.

V novem domu v Šmihelu se je vsa mladina zbrala v šest skupin, borci Desete pa so pripovedovali svoje spomine iz velikih vojnih dni. Mladim so morali obljubiti, da bodo še prišli mednje. Mladina je sporočila borcem, da so tega dne, 17. marca dopoldne, pohiteli na mesto pod Gorjanci, kjer je julija 1944 padla heroina Majda Šilc. Spominsko obeležje so okrasili s cvetjem in zelenjem. Domenili so se še, da bodo ob koncu šolskega leta spet skupaj organizirali tradicionalni izlet v neznano po stopinjah Desete.

Trinajst let skupnega dela neke brigade in Doma mladih je že lep kos zgodovine, pripovedovanj, srečanj in velikih ur zgodovine NOB. Borci Desete so ponosni, da je njihov trud obrodil tako lepe rezultate in vzbudil stotinam mladih občutke o veliki revoluciji in junaški poti Ljubljanske udarne brigade.

MARJAN TRATAR-UČO

KRAMLJANJE KRAMLJANJE

O šolskih glasilih

Na moji mizi se je v zadnjem času nabral kar precejšen kup vaših šolskih glasil, dragi mladi prijatelji. Prav prijetno je listati po njih, ugotavljati vaše želje, drobne novinarske spretnosti in uredniške sposobnosti. Nazadnje so nam iz osnovne šole Oskarja Kovačiča iz Škofij poslali posebno izdajo svojega glasila, ki je izšlo ob dnevu kurirčeve pošte 9. aprila 1980. V njem učenci izpovedujejo najlepše misli, namenjene tovarišu Titu in Edvardu Kardelju. V naših glavah se pojavlja na tisoče drobnih misli zate, tovariš Tito. Težko bi izbrali najboljšo in najbolj iskreno med njimi, pišejo učenci in delavci šole. Iz osnovne šole 16. decembra v Mojstrani je prispel GLAS PERIČNIKA, spet posebna izdaja Pripovedovali so

nam. Mladim novinarjem na šoli, ki že več let zbirajo spomine ljudi o revolucionarni preteklosti, so pomagali mladi likovniki in skupaj opremili kar 54 strani obsegajočo številko glasila. Vsebina BRSTICEV iz Bakovcev se opira na lansko leto otroka, prispevki pa prinašajo utrinke iz njihovega otroštva. Literarni krožek osnovne šole Slavko Šlander iz Prebolda izdaja glasilo VESELI VETER. Urednica glasila Rozka Kobale je v uvodu napisala: »Vse majhne in velike želje, ki jih nosimo v sebi, je zasenčila ena sama skupna in velika želja: da bi nam Tito ozdravel.« Posebno številko DOMA SEM OB KOLPI je literarni krožek iz osnovne šole Vas-Fara namenil 60 letnici SKOJ. Reportaže, pogovore s skojevci in sploh vse dogajanje je neprestano spremljal poleg drugih tudi foto krožek in prispeval k opremljenosti bogato slikovno gradivo. V januarju je v sto izvodih izšlo glasilo pionirjev 2. razreda osnovne šole Janja Premrla-Vojka iz Kopra MODRI BALONČKI. Kar več števil glasila MLADI VIPAVEC je prispelo iz osnovne šole Drago Bajc iz Vipave. Pišejo o vojni, o poveljni graditvi in o kovanju prihodnosti, katere začetke ustvarjajo že v šolskih klopih.

Pa še PREPROSTE BESEDE iz Šentruperta, PRVI POGANJKI iz Novega mesta, IZ NAŠIH LOGOV, glasilo bršljinjskih učencev, KOZARA iz Nove Gorice, MLADA RAST iz Cerknega, STEZICE iz Črne, MLADI ROD iz Griž, ODMEVI iz osnovne šole Bičevje v Ljubljani ter MOSTOVI iz osnovne šole Karla Destovnika-Kajuha iz Ljubljane – vsako prinaša kosček življenja.

Dragi mladi ustvarjalci, v našem uredništvu vam želimo vsi še veliko uspehov pri vašem delu!

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE

Gostoljubnost Obojnikovih pod Raduho

Bolničarka Zofka išče dobrotnike

Dekla Francka ne pozna strahu

Obojnikova domačija, samotna kmetija pod Raduho, v strmini nad Ljubnem in Lučami, je stoletja samevala in kraljevala sredi gozdov in ovac, odrezana od doline, zaprta vase, nedostopna in veličastna. Drobni, okorni, toda prvinsko lepi ornamenti na kašči razodevajo slo preprostega človeka po umetniškem snovanju, po izpovedi. Skodle na strehi, kakršnih je videti danes le malokje, varujejo poslopja pred močjo že od leta 1969, ko je prvi Prepadnik postavil na samini bivališče in se ustalil sredi zgornjesavinjskih gora.

Mimo Prepadnikovine, preko Obojnikovega dvorišča, tamkaj ob kašči in kozolcu, so vodila partizanska pota.

Dekla Francka in stara dva Obojnika so jih sprejemali brez besede. Ničesar ni bilo bolj razumljivo kot to. Gorjanci se niso nikoli vpraševali, zakaj. Vajeni trdega življenja, večnega boja z naravo, so razumeli tudi ta boj. Nikakršno politično prepričevanje ni bilo potrebno. Tukaj, v bližini gamsov na Raduhi, je govorilo srce.

Ko so minili zadnji dnevi nemške ofenzive proti utrjeni, izčrpani Štirinajsti diviziji, je na Prepadnikovo zaneslo bolničarko Zofko. Z borci prvega bataljona Tomšičeve brigade se je z zadnjimi močmi, z nogami, zavitimi v cunje in zmrznjenimi do bolečine, privlekla do barak na Beli peči. Bilo je okoli petindvajsetega februarja.

Bolničarka Sonja je hotela ohraniti vse to gorje in odpovedovanje, strah in pogum.

Zato je zapisala. Zase in za druge.

»Komaj sem čakala, da pridem v barako. Zunaj je bilo trideset stopinj pod ničlo. Bataljonu se je mudilo, v mojih nogah pa je bilo tisoč igel. In vendar sem morala naprej z utrujenimi, onemoglimi in lačnimi borci.

Nad Lučami smo se ustavili. V dolino so lajali psi, zaspala sem. Nenadoma me je nekdo stresel za ramo, odprla sem oči, borcev ni bilo nikjer. Pred mano je stal nekdo, ki ga nisem nikoli videla, nekdo, ki mi je ukradel spanje. Spanje, ki bi lahko pomenilo smrt.

Bil je kurir Noč, ranjen v koleno. Noč se je zdravil v nekem brlogu in pobegnil pred Nemci, ki so šli za njimi. Psi na sledi.

Bežati morava, Nemci se lahko vsak čas pojavijo, je dejal. Nisem mogla bežati, niti vstati nisem mogla. Noč je odšel do bližnje kmetije in se vrnil s spremljevalko in sanmi. Doma, na kmetiji, sta me drgnila s snegom, gospodinja pa je skuhala koroške žgance z mlekom. Noč mi je ovil noge s cunjami in žaklovino.

Odpravila sva se naprej, z zasilnimi berglami pot ni bila prijetna. Vračala sva se nazaj, od koder sva prišla in se zatekla v majhno ovčjo stajo blizu neke kmetije. Noč je odšel in me pustil samo. Dolgo ga ni bilo, in ko se je vendarle vrnil, je povedal, da je na kmetiji srečal Nemce, in da je pač moral biti previden.

Videla sem: od kmetije sem se je pomikala kolona nemških vojakov. Da bi me pustil tukaj, je bilo prenevarno. Pri kmetu so se dogovorili, da me prepeljejo na kmetijo, ki je dovolj oddaljena, da bi se lahko

Edina ohranjena fotografija bolničarke Zofke, Sonje Zbačnikove

sta izgnana, sin pa pri partizanih.

Bolničarka Zofka ni vedela, kje je, kdo so dobri ljudje. Noč in dekla Francka sta jo spravila v bunker iz pšenične slame in kurir je odšel z obetom, da se bo kmalu vrnil in prinesel dobre vesti o Tomšičevi brigadi in o Štirinajsti diviziji.

Zofko so žrle uši, kurirja Noča pa ni bilo od nikoder. Njene misli so bile pri soborcih. Na kmetijo ni bilo nikogar, niti Nemcev niti partizanov in tudi raztrganci se niso pojavili.

Nenadoma je začelo zunaj rohniti. Desetine

in desetine zavezniških letal so prekrile nebo. Tekli sva mimo hiš, cerkve, čez most, naprej v varno zavetje gozda.

Možato hudomušna, korenjaška Obojnikova dekla Francka, ki se ni bala nikogar, je bila zadovoljna: partizanko je pripeljala v nemško gnezdo in jih potegnili za nos.

Zefka pa ni mislila tako. Kako vse drugače bi se lahko nakanilo.

Naposled se je vrnil Noč z vestjo, da se Štirinajsta divizija vrača. Zofka bi rada zajokala, Francka se je poslavljala z robato kmečko dobrudušnostjo.

Francka je dekle ostigla na kratko, jo preselila v hišo, naučila česati volno, rane so se vidno zdravile... Če bi prišli Nemci ali raztrgarici, Zofka, je premeteno dejala, reci, da si moja sestra iz Kamnika.

»Devetnajstega marca 1944, za Jožefovo, ko je bilo v Ljubnem prošenje, sva se spustili v dolino. Bilo me je strah, Francka, korenjaško dekle, pa se je znašla. Stali sva pred cerkvijo, ko je nemški vojak prišel pobirati denar za zimsko pomoč vojakom na fronti. Francka se je zasmejala, dala denar in prepodila sleherni strah. Nikomur ni prišlo na pamet, da spremlja Obojnikovo dekle partizanka. Ljudje, ki so slutili, kaj se dogaja, so se hudomušno smejali. Meni pa se je strah zalezal v kosti. Rotila sem Francko, da se čimprej spraviva od tod.

Odšli sva do Zefke, dekleta, prikovanega na voziček. Zefka je imela vezo s partizani.

»Noč me je pripeljal v štab Tomšičeve in komisar Miha Mišica je namesto križca v seznamu padlih naredil kljukico. Noč se je izgubil v noč...»

Bolničarka Zofka je pretolkla vojno, se šestokrat spomnila na dekle Francko in na samostno kmetijo pod Raduho, vendar kaj več ni bilo mogoče. Življenje je stvari zasukalo drugače: Zofka je počasi pozabila celo ime kmetije.

Previdno in potrpeljivo sva tipala za sledjo. V Ljubnem najprej. Ljubenci ne poznajo tako dobro Luč, še manj kmetij pod Raduho.

Sled naju je pripeljala v Luče. Dekla Francka? Da, Obojnikovo dekle! Stara dva, gospodar in gospodinja, sta bila v izgnanstvu, je pritrdil predsednik lučenske borčevske organizacije, Berginc. In iskal potrditev v svojih spominih. Kajpak, nihče drugi ne bo.

Odšli smo na Obojnikovo.

Na trdni kmetiji, v dolini bi ji skorajda rekli vasa, gospodarita Vollerjeva. Gospodinja se je v mladih letih pisala Prepadnik. Obojnikova torej. Skupaj z očetom in materjo je bila izgnana že leta 1943. Fronnleiten, Regensburg. Seveda, imeli so dekle Francko. Tudi partizani so se zdravili na njihovi domačiji.

Ni bilo več dvoma: Zofka je po petintridesetih letih znova prišla nazaj. Le dekle Francke ni bilo več na kmetiji, ki s skoraj tisočmetrske višine zre v dolino. Odšla je na Koroško, v Mežico. Francko Ugovšek, danes se menda piše Osojnik, bi Zofka rada znova prijela za roko in se ji zahvalila za pogum. Za srečo in razumevanje. In navsezadnje tudi za obešenjaško predrznost, ko jo je gnala v nemško postojanko.

Noč? Tudi Noča ni bilo pri tem pristrčnem srečanju. Kje si, Noč, ki si se tistega nesrečnega februarskega dne plazil s prebitim kolenom z bolničarko Zofko Zbačnikovo, ki danes živi v Škofji Loki? Kje si, da tudi tebi stisne roko?

Vračajoč se s kmetije, pred leti je gozdno gospodarstvo speljalo semkaj divje zvito cesto, po kateri dan za dnem romajo desetine in desetine litrov mleka v dolino, se je iz bolničarke Zofke utrgal neustavljivi plaz spominov na tiste dni.

Milenko Strašek

Sonja Zbačnik-Zofka

na njej brez skrbi in do konca pozdravila. Na kmetiji živi le dekla, gospodar in gospodinja pa

Obojnikovo pod Raduho. Desno od prebivališča nekdanjih Prepadnikov je kozolec, kjer se je v prvih dneh zdravljenja skrivala partizanka Zofka, bolničarka prvega bataljona Tomšičeve brigade.